MARKOPOLO SEYAHATNAMESİ

İKİNCİ CİLT



Tercüman 1001 TEMEL ESER

Tercüman
1001 TEMEL ESER
88

MARKOPOLO SEYAHATNAMESİ

II

Yayına hazırlayan
FİLİZ DOKUMAN

1001 Temel Eser'i iftiharla sunuyoruz

Tarihimize mânâ, millî benliğimize güç katan kütüphaneler dolusu birbirinden seçme eserlere sahip bulunuyoruz. Edebiyat, tarih, sosyoloji, felsefe, folklor gibi millî ruhu geliştiren,ona yön veren konularda "Gerçek eserler" elimizin altındadır. Ne var ki, elimizin altındaki bu eserlerden çoğunlukla istifade edemeyiz. Çünkü devirler değişmelere yol açmış, dil değişmiş, yazı değişmiştir.

Gözden ve gönülden uzak kalmış unutulmaya yüz tutmuş -**Ama değerinden hiçbir şey kaybetmemiş, çoğunluğu daha da önem kazanmış**- binlerce cilt eser, bir süre daha el atılmazsa, tarihin derinliklerinde kaybolup gideceklerdir. Çünkü onları derleyip - toparlayacak ve günümüzün türkçesi ile baskıya hazırlayacak değerdeki kalemler, gün geçtikçe azalmaktadır.

Bin yıllık tarihimizin içinden süzülüp gelen ve bizi biz yapan, kültürümüzde "Köşetaşı" vazifesi gören bu eserleri, tozlu raflardan kurtarıp, nesillere ulaştırmayı plânladık.

Sevinçle karşılayıp, ümitle alkışladığımız "1000 Temel Eser" serisi, Millî Eğitim Bakanlığınca durdurulunca, bugüne kadar yayınlanan 66 esere yüzlerce ek yapmayı düşündük ve "Tercüman 1001 Temel Eser" dizisini yayınlamaya karar verdik. "1000 Temel Eser" serisini hazırlayan çok değerli bilginler heyetini, yeni üyelerle genişlettik. Ayrıca 200 ilim adamımızdan yardım vaadi aldık. Tercüman'ın yayın hayatındaki geniş imkânlarını 1001 Temel Eser için daha da güçlendirdik. Artık karşınıza gururla, cesaretle çıkmamız, eserlerimizi gözlere ve gönüllere sergilememiz zamanı gelmiş bulunuyor. Millî değer ve mânâda her kitap ve her yazar bu serimizde yerini bulacak, hiç bir art düşünce ile değerli değersiz, değersiz de değerli gibi ortaya konmayacaktır. Çünkü esas gaye bin yıllık tarihimizin temelini, mayasını gözler önüne sermek, onları lâyık oldukları yere oturtmaktır.

Bu bakımdan 1001 Temel Eser'den maddî hiç bir kâr beklemiyoruz. Kârımız sadece gurur, iftihar, hizmet zevki olacaktır.

KEMAL ILICAK

Tercüman Gazetesi Sahibi

BİRİNCİ BÖLÜM

PEKİN'DEN HİNDİSTAN'A DOĞRU

Voçan eyaletinde çok kalmamış, yola çıkmıştık. Bir baba oğul bize rehberlik ediyordu, ikisi de işinin ehli idi, buraları karış karış biliyorlardı doğrusu.

Voçan şehrinden çıkalı çok olmamıştı, geniş bir vadiye geldik. Vadide üç adam boyu genişliğinde bir nehir kavisler çizerek akıyordu. Suyu yeşilimtıraktı, her iki kıyısında da bir sıra ağaç uzanıp gidiyordu.

Yaşlı rehber uzaktaki yeşil vadiyi göstererek:

«Voçan'ın en güzel bölgelerinden biridir.» dedi. «Ama bir zamanlar kanlı savaşlar kasıp kavurmuştu buraları.»

«Nasıl kanlı savaşlar?» diye sordum.

«Uzun bir hikâyedir.» diye anlattı. «1272 yılında Büyük Hükümdar Kubilay Han, Voçan ile Karayan'a büyük bir ordu gönderir. Maksat herhangi bir saldırı karşısında hakanın voçan ile Karayan'ı düşmandan koruması. Aslında o yıllarda bu eyaletlere oğullarından birini hükümdar olarak göndermemişti. Zaten sonra küçük oğlunun oğlu olan Essen Timur'u buraya hükümdar olarak gönderdi.»

«Peki, bundan önceleri Kubilay Han'ın askerleri

hiç Voçan'da bulunmuyorlar mıydı?» diye sordum.

Yaşlı Voçanlı çekik gözlerini büsbütün kıstı:

«Kubilay Han'ın askerleri bu kanlı savaştan önce Voçan'da bulunmuyordu, fakat bu eyalete yakın olan Karayan'da konaklıyorlardı.»

«Kubilay Han, hiç bir sebep yokken mi buraya asker gönderdi?»

«Burasını pek bilmiyorum ama Kubilay Han'ın askerleri Voçan'a gelip konaklar. İşte tam bu sıralarda Mien ve Bengal kralları bir takım kötü hazırlıklara girişirler.»

«Mien ve Bengal kralları mı?»

«Evet. Çünkü o zamanlar henüz Mien ve Bengal kralları Kubilay Han'a bağlı değillerdi. Ama her iki kral da çok kuvvetli bir orduya ve zengin bir ülkeye sahipti. İşte, Kubilay Han'ın ordusu Voçan'a gelip konaklayınca Mien ve Bengal kralları hemen karar verirler; derler ki, Voçan'daki Kubilay Han'ın askerlerine ansızın saldırır, onları ezerlerse, Kubilay Han'dan da kurtulurlar. Böylece büyük hükümdar bir daha buraya asker göndermek cesaretini bulamaz, onlar da buraların tek hâkimi olurlar.»

«Peki neden, buraların tek hâkimi olmak istiyorlardı?»

«Voçan zengin bir ülkedir de ondan. Neyse, büyük bir ordu toplarlar, iki bin kadar fil alıp üzerlerine tahtadan büyük birer baraka kurarlar. Ama sağlam barakalar, her yanı kapalı, içinde de en az on iki asker pürsilâh beklemekte. Bunun yanısıra kırk bin süvari, bir hayli de piyade askeri. Hepsi de ağır silâhlarla donatılmış. Artık daha ne söyliyeyim? Aklınızın, muhayyilenizin çizebileceği güçte büyük bir ordu, işte.»

«Peki neden gerek görmüş bu kadar kuvvetli bir ordu toplamaya?»

«Kubilay Han'ın ordusunu bir hamlede ezip yoket-

mek için tabiî. Oysa Tatarların bütün kuvveti on iki bin süvari. Başlarında da Nasreddin adlı bir kumandan bulunuyor. Nasreddin, Mien ve Bengal krallarının büyük bir orduyla üzerlerine geldiğini öğrenir. İşte bu vadinin ormana yakın yerinde askerlerini yerleştirir, sonra da beklemeye başlar.»

«Mien ve Bengal kralları, Tatarların hazırlık yaptıklarını ve kendilerini beklediklerini biliyorlar, herhalde öyle mi?» diye sordum.

«Bilmesine biliyorlar ama kendilerine çok güvenleri olduğu için, fütursuzca Tatarların üstüne saldırıyorlar. Tatar askerleri büyük bir disiplin içinde onları beklemekte. Ne zaman ki, filler görünüyor, Tatar süvarileri şaşırıyor, atlar birden ters yüzü kaçmaya başlıyor. Bu durumu gören kumandanları Nasreddin, hemen emir veriyor, vadinin yanındaki ormana sığının diye. Tatar süvarileri, hemen ormana sığınıyor ve düşmanı burada bekliyorlar. Mien ve Bengal kralları savaşı kazandıklarını sanıyor, neşe içinde ve düşmanı yenmenin sarhoşluğuyla ormana doğru askerlerini sürüyor. Oysa Tatar süvarileri ormana sığınınca hemen kendilerini topluyorlar. Kumandanları, attan inmelerini ve ne yapıp edip filleri püskürtmenin çarelerini aramalarını emrediyor. Tatar süvarileri hemen oklarını yaylarını hazırlıyor, düşmanı bekliyorlar. Derken düşman saldırıyor ama Tatar süvarileri oklarıyle filleri öldürüyor, filler kaçınca da Mien ve Bengal krallarının askerleri birden bozguna uğruyor. Sonunda Tatarlara yeniliyorlar.»

Rehberim bir an susup hafızasını tazeledi sonra gözlerini uzaklara çevirdi.

«Demek, o zamandan beri Büyük Hükümdar Kubilay Han buranın da hâkimi oldu, öyle mi?» diye sordum.

«Evet, öyle.» dedi rehberim. «Yalnız büyük hü-

kümdar bundan sonra fillerin savaşta önemli rol oynadıklarını anlıyor ve ordusuna epey sayıda fil alıyor.»

Zar-dandan eyaletinden yola çıkınca, büyük bir iniş başlar. Tam iki buçuk gün aşağı doğru meyilli bir yolda gidersiniz. Sonunda küçük de olsa bir düzlüğe varırsınız.

Burası, küçük bir kasabadır, ama diyebilirim ki bu bölgenin tek pazar kurulan yeridir. Haftada üç gün pazar kurulur burada, civardaki köylerden buraya gelenler günlük ve haftalık alışverişlerini yaparlar.

Şimdi sizlere Mien'i anlatayım.

Zar-dandan şehrinden çıktıktan sonra iki gün gider, bir ovaya varırsınız, demiştim ya; işte burası Mien eyaletidir.

Mien eyaleti güneye düşer. Hindistan'ın hemen sınırı içindedir. On beş gün kadar çok kötü tabiat şartları içinden geçer, balta girmemiş ormanı aşarsınız. Sonunda Mien şehrine varırsınız.

Ormanda vahşi hayvanlar yaşar, kaplanlar, aslanlar, boğa yılanları, panterler... İnsana rastlanmaz. Zaten insan için pek yaşama imkânı yoktur denebilir.

Mien, bu eyaletin başşehridir. Büyük, muazzam bir şehir. Halkın hemen hepsi Budist ve kendilerine has bir dilleri var.

Şehirde, çok büyük muazzam bir bina görmüştüm. Rehberim bunun hikâyesini anlattı:

«Şehirde bir zamanlar, bir kral yaşıyordu. Hayatta tek gayesi, öldükten sonra unutulmamak. Bunun için de altın ve gümüşten büyük bir bina yaptırılmasını istemiş. Bunun üzerine sarayın ileri gelenleri böyle bir abide yapılmasını planlamışlar. Kısa zamanda som altın ve gümüşten böyle bir eseri vücuda getirmişler.»

Doğrusu çok ilgi çekici gelmişti bana.. Düşünün

bir kere, kocaman bir bina ve som gümüş ve altından yapılmış...

«Peki sonra?» diye sordum. «Bu süre içinde ne gibi önemli hadiseler oldu?»

Rehberim anlatmaya devam etti:

«Size, bu ülkenin Kubilay Han tarafından nasıl ele geçirildiğini anlatayım. Çok ilgi çekicidir hani. Kubilay Han'ın sarayında nice hokkabaz, düzenbaz ve oyunbaz vardı. Bunlar hep kirli işlere karışırlardı. Kubilay Han bu ülkenin zenginliğini duyunca, ona hoş görünmek için «izin verirseniz, gidip şurayı zaptedelim.» derler. Kubilay Han da onlara yeteri kadar askerî kuvvet verir. Bu düzenbazların bir başka işi de casusluk etmek. Mien'e girer ortalığı kolaçan ederler bir güzel. Sonra Miet'in yakınındaki bir yerde pusu kurmuş Kubilay Han'ın askerlerine durumu bildirirler.»

Gerçekten ilgi çekici geldi bana olay. Öyle ya adamlar hükümdarın sarayında oyunbazlık, hokkabazlık yapıyor meydanlarda da savaşa katılıp casusluk ediyorlardı.

«Demek, bu güzel yeri Kubilay Han'ın askerleri, casuslar, oyunbazlar vasıtasıyle ele geçirdi öyle mi?»

«Evet. Düzenbaz ve oyunbazlar olmasaydı, Kubılay Han'ın askerleri burayı ele geçiremezdi. Yahut ele geçirirdi de çok kan dökülürdü.»

«Peki. Sonra ne oldu?»

«Mien'i zaptedince, şehirdeki bu muhteşem som altın ve gümüşten yapılmış mabedi gördüler. Diyebilirim ki akılları başlarından uçup gitti. Belki de hayatlarında şimdiye kadar altın ve gümüşten yapılmış böyle muhteşem kuleler görmemişlerdir. Hemen Kubilay Han'a, haber uçururlar ve derler ki: izin verirseniz bu muhteşem kuleleri yerle bir edelim ve altınla gümüşü ülkeye taşıyalım.»

«Kubilay Han, herhalde büyük ilgi göstermiştir.»

Rehberim başını hayır anlamında salladı:

«Sandığınız gibi değil efendim. Zira büyük han, ölülere ve ölüler için yapılmış mabedlere çok saygı duyar. Kralın öldükten sonra ruhunun şadolması için yaptırılan mabedin yerinde kalmasını emreder. Kubilay Han, dediğim gibi, böyle mabedlere el sürmez. İnanır ki böyle mabedlere el sürdüğü zaman ölülerin ruhları muazzep olur.»

Mien'de iki gün daha kaldık; çevreyi iyice dolaştık. Ulu ağaçlar ormanlar nice güzellik veriyordu buraya. Fakat ormanda iri kıyım yaban öküzleri, vahşi hayvanlar yaşıyormuş. Onun için ormanlara pek girmememizi salık verdiler.

Size, şimdi de Bengal'den söz edeyim.

Bengal, güneye doğru uzanan, Hindistan sınırı üstünde bir eyalet. 1290 yılında, ki ben o zamanlar Kubilay Han'ın sarayında bulunuyordum, henüz Kubilay Han'ın ordusu tarafından zaptedilmemişti. Fakat, duyduğuma göre, Kubilay Han, askerlerine, Bengal'i zaptetmelerini emretmiş, birlikler sınırda taarruza hazırlanıyorlardı.

Bengal'de halk kendisine has bir dil konuşuyor. Halkın büyük bir kısmı Budist; bir özelliği de şu: Bengal büyük bir esir pazarı. Bütün çevre eyaletlere esir satılan bir yer hani.

Yalnız çevre eyaletlere olmayıp, Bengal'deki yüksek rütbeli memurlara, saray erkânına da gerektiğinde esir satan, bir pazarmış, öyle söyledi rehberimiz. Bengal'deki garip bir âdeti de şöyle anlattılar:

«Burada, hapishaneye düşen biri hemen esir muamelesi görür ve pazarda satılır. Çok serttir buranın kanunları ve töreleri. Bengal çok tanınmış bir esir pazarıdır. Ta, Hindistan'dan bile tacirler gelir ve buradan

esir satın alırlar. Kız, kadın yahut erkek esirler çok iyi para eder. Bengal'deki esir pazarlarından satın alınan esirler uzak bölgelerde iyi fiyatla satılır.»

Bengalliler, çoğunlukla pirinç yiyorlar. Bir de süt ve et bol burada. Bir kez ormanda dolaşmaya çıkmıştık, fil iriliğinde öküz gördük. Buralarda olağan imiş.

Rehberim, Bengal'de, iyi cins pamuk yetiştirildiğini de söyledi. Yetiştirilen pamuk da civar eyaletlerde iyi fiyatla satılıyormuş. Ayrıca, çeşitli otlardan elde ettikleri şerbetleri, baharatı da bol bol pazarlarında bulabiliyorsunuz.

Bengal'de sözünü edeceğim başkaca bir şey yok. Onun için doğuya doğru uzanan Kaygigu'yu anlatayım sizlere.

Kaygigu bağımsız bir ülke; halkı Budist, kendilerine has bir dil konuşuyorlar. Bağımsız imiş ama, her yıl Kubilay Han'a belirli bir vergi öderlermiş.

Krallarından söz edeyim size azıcık. Neden mi? Çünkü bana çok ilgi çekici geldi de ondan.

Kralın bir haremi var ki sormayın. Dillere destan bir haremmiş hani; 300 karısı varmış. Bir genç şöy'e anlattı:

«Bizim kral, güzel kadına meraklıdır. Ülkede güzelliğinden sözedilen bir kız veya kadını duymasın; hemen adamlarını salar, kızı ve kadını alıp haremine katar. Çok da zengindir bizim kral, hazinesi nicedir, hep altınla ve kıymetli taşlarla doludur. Bu yüzden de kimsenin sesi çıkmaz.»

Kralın hazinesindeki zenginlik de ülkedeki altın madenlerinden geliyormuş; bir de çok miktarda baharat ve kıymetli taş bulunduğunu söylediler. Yalnız, Kaygigu, denize çok uzak olduğundan gidip gelmek zor-

muş, bu yüzden de tüccarlar mallarını kervanla taşıdıkları için bu tür mallara pek istekli değillermiş.

Yaşlı bir Kaygigulu, şöyle dert yandı:

«Memleketimiz zengindir hani; baharatı da ünlüdür. Birçok ülkede aranır. Ama denize uzak olduğu için yabancı tüccar, buraya sık sık gelmiyor. Bir limanımız olsaydı, bu mallarımızı daha pahalı satardık.»

Halk çoğunlukla pirinç ve et yiyor, süt de bol. Şarapları ünlü mü ünlü. Yalnız üzümden yapmıyorlar şarabı, pirinçten yapıyorlar. İçine de garip kokulu otlar atıyorlar. Birden çarpıyor insanı, eğer alışık değilseniz, bir bardakta sarhoş oluyorsunuz.

Nereye gitseniz, karşınıza hayvan sürüsü çıkıyor. Öküzler, filler, yabanî atlar... Halkı oldukça yalınkat, öyle eğlenceyi pek sevmiyor.

Bir de kadın erkek hemen herkesin kolunda, bacağında, yüzünde dövmeler dikkatimi çekti. Yaşlı bir Kaygigulu dedi ki:

«Bizim memlekette dövme yaptırmak âdettir. Hatta sıkı bir gelenektir hani. Genç yaşlı kadın erkek, hemen herkes vücuduna dövme yaptırır.»

Bizim memlekette bu tür gelenekler hiç yok da onun için şaşırdım doğrusu. Yaşlı Kaygigulu da şaşırdığımı anlayınca anlattı:

«Halkımız tâ atalarımızdan beri dövmeye meraklıdır. Çoğunlukla da aslan, canavar ve kuş resimleriyle süslerler vücutlarını.»

Ne İtalya'da ne Venedik'te böyle bir şey görmediğim için çok ilgimi çekmişti, sordum:

«Peki, bu resimleri nasıl yapıyorlar? Yani deriyi mi yakıyorlar?»

«Hayır. İğne ile yaparlar bu resimleri.»

«İğne mi?» diye şaşkın şaşkın sordum. Peki, canları acımaz mı?»

«Elbette acır.» dedi yaşlı Kaygigulu. «Ama bu, biz-

ler için bir çeşit sınavdır hani. Acıya tahammülü biz burada ölçeriz.»

«iğneyle vücuda resim yapmak, bir hayli ilgi çekici. Nasıl yapıyorlar bunu?» diye sordum.

Anlattı:

«Çoğunluğu yüzlerine, boyunlarına, bellerine, kollarına ve bacaklarına dövme yaptırır. Buradaki geleneklere göre, kim daha çok dövme yaptırırsa vücuduna, o kadar saygı görür.»

«Çok zor mudur dövme yaptırmak?»

«Zordur ki ne zor. Önce dövme yaptıracak insanın elleri ve ayaklarını bağlarlar. Sonra birkaç kişi onu sıkıca tutar. Derken, dövme yapacak usta, beş iğne alır, bunların dördü birbirine bağlanmıştır. Usta, iğnelerle dövme yapılacak kişinin derisini deler. Fakat daha önce, bir örnek hazırlanmıştır. Usta, bu deseni deriye çizer. Sonra, buraya mürekkep akıtılır. Böylece, istenen resim dövme ile vücuda çizilmiş olur.»

İğne ile deriyi delmek sözünü duyunca, ürperdim. doğrusu. Kim bilir ne acırdı?

«Bu büyük bir sınavdır.» diye sözüne devam etti. yaşlı Kaygigulu. «Öyle herkes dayanamaz acıya. Yalnız bizde gelenektir; dövme yaptıran mümkün olduğu kadar sesini çıkarmaz. Bütün acılara tahammül eder. Kimi de kan kaybından ölmüştür hani.»

Size Kaygigu eyaletiyle buranın ilgi çeken hususiyetlerini anlattım. Şimdi Aniyu'dan söz edeyim.

Aniyu, Kaygigu'nun doğusunda bir bölge. Öteki eyalet ve bölgeler gibi burası da Kubilay Han'ın hükümdarlığında. Halkı tarım ve hayvancılıkla geçiniyor, çoğunluğu da Budist.

Kadınları altın veya gümüş bilezik takıyor. Heman

bütün kadınların kollarında ve bacaklarında iri iri altın ve gümüş bilezik gördüm.

İşin garibi erkekler de kollarına bilezik takıyor. Ama erkeklerin taktığı bilezikler, kadınlarınkinden daha kıymetli. Altın ve gümüş bileziklerle beraber kıymetli taşlarla bezenmiş kolyeler de taşıyorlar boyunlarında.

İyi cins at yetiştiriyorlar burada. Bu cins atları da Hindistan'dan gelen tüccara satıyorlar. Attan başka diğer koca baş hayvanlar da bol memlekette. Çok sulak ve verimli topraklar sayesinde ülke yemyeşil, bu yüzden de hayvanlar iyi besleniyormuş.

Yerliler, iri öküz ve inekleri anlatmadan edemiyorlar. Sanırsınız ki sadece iri sığırlarıyle, atlarıyle övünüyorlar. Eyalette birkaç gün kalır etrafı dolaşırsanız, siz de zümrüt yeşili çayırları görürsünüz.

Aniyu, işte böyle bir memleket. Anlatacak başka önemli şeyler olmadığı için kısa kestim.

Aniyu'dan yola çıktık, sekiz gün kadar gittik. Doğuya. Derken Toloman adlı bir kente vardık.

Toloman'da halk, garip bir dil konuşuyor, bu bölgedeki hiç bir halkın konuştuğu dile benzemiyor. Çoğunluğu Budist; tabiî, Kubilay Han'a bağlı olduklarını ve her yıl belirli bir vergi verdiklerini söylemeye hacet yok.

Bura insanları iyi dövüşçü hani; sonra ırk olarak da kendilerine has bir üstünlüğü var sanki. Tolomanlılar çekici bir tipe sahip. Çoğunluğu koyu kahverengi.

Bölgede pek çok büyüklü küçüklü kasabaya ve şehre rastlıyorsunuz. Zaten yüksek dağlarla çevrili. Bölgenin bir özelliği de bu zaten.

Burada garip bir gelenek daha var: Biri öldü mü, hemen yakıyorlar. Yanmayan kemiklerini de bir kaba koyup yüce dağların kovuklarına bir yere atıyorlar. Öy-

le kovuklara atıyorlarmış ki, vahşi hayvanlar bile bulamıyormuş.

Ülke altın madeni bakımından bir hayli zengin. Kaygigu, Aniyu ve Bengal'de olduğu gibi burada da altın sikke kullanılıyor. Bir de altın sikkenin yanı sıra ufaklık para da tedavül ediyor.

Et, süt ve pirinç başlıca ürünler, halkın pek azı ticaretle geçiniyor. Çoğunluğu tarımla uğraşıyor ve hayvancılık yapıyor.

İçtiğimiz şaraplar, bizim alışageldiğimiz cinsten değil; pirinçten, sert çarpıcı bir şarap yapıyorlar, içine de baharat falan atıyorlar. İnsan bir bardak içti mi çarpılıyor hani.

Kuiju, Toloman'ın doğusunda oldukça büyük bir eyalet. Toloman'dan yola çıktıktan sonra on iki gün nehir boyunca gidiyorsunuz. Küçük küçük kasaba ve köyler çıkıyor karşınıza ama sözünü bile etmeye değmez.

Kuiju eyaletin bahşşehri; aynı adı taşıyor. Çok güzel; birbirinden muhteşem mabedler ve binalar var. Halkın hemen hepsi Budist; Kubilay Han'a bağlı.

Halk, ticaret ve el sanatlarıyle geçiniyor. Hele, dokumaları çok güzel; ağaç liflerinden ince bir tür kumaş dokuyorlar, doğrusu bunca yer gezip gördüm böyle nefis bir kumaşa rastlamadım. Yazın giyilen bu kumaş dış memleketlerde de çok tutuluyormuş.

Kuiju eyaletinde altın sikke kullanılmıyor, Kubilay Han tarafından tedavüle çıkarılan kâğıt parayı kullanıyorlar. Kubilay Han'ın sarayında kâğıt parayı nasıl yaptıklarını, bastıklarını anlatmıştım.

«Kuiju, güzel bir eyalettir ama bir dert var başımızda.» diye yakındı yaşlı rehberimiz.

«Ne derdi?» diye sordum.

Anlattı:

«Sürüyle aslan var burada. Belki inanmıyacaksınız, şehrin civarında yahut tenha yerlerinde evleri olanlar, aslanların korkusundan karanlık basınca tek başlarına sokakta dolaşamazlar. O kadar ki geceleyin dışarıda kalmak değme babayiğitin harcı değildir. Aslanlar adamı parçalayıverir. Hatta şunu ifade edeyim; nehrin kıyısından epey ileride kayıkta gecelemek, kayığı kıyıya yanaştırıp içinde uyumaktan iyidir. Çünkü aslan gelip sizi pençeleriyle kayıktan bile alır, sürükler.»

«Doğrusu çok korkunç,» diye mırıldandım.

«Öyledir. Korku vericidir. Ama bizler alıştık.»

«Peki nasıl korunuyorsunuz?»

«Çaresini bulduk, elbet.» dedi. «Aslanları bir görseniz, iri mi iridir, çok da yırtıcıdır, hani. Ama bizim memlekette öyle köpekler bulunur ki aslanlar oyuncak kalır yanlarında. Köpeklerimiz de aslanlar kadar yırtıcı ve cesurdur; aslanlara bile saldırırlar. Aslanlardan korunmanın yolunu da biz böyle bulduk. Yanımızda köpek gezdiriyoruz.»

«Bir hayli ilgi çekici.» dedim. «Aslana karşı köpekleri silâh olarak kullanmayı ilk defa sizden işittim.»

Yaşlı adam başını salladı:

«Ama başarıyla kullanıyoruz. Bakın anlatayım. Bir adam iki köpekle pekalâ iri bir aslanın hakkından geliyor. Yanına ok ve yayını alıp, atına binen bir adam, farzet ki aslanın saldırısına uğradı. Köpeklerin biri önüne diğeri de arkasına saldırır. Köpekler cesur ve alışık olduğu için aslanın yanına yanına gelip onu kudurtur ve kaçarlar. Aslan dönüp durur köpeklerin etrafında ama bir türlü köpekleri pençesiyle yere seremez. Bu arada döner durur köpeklerin çevresinde. Ama bizim köpekler, talimli olduğu için aslana yem olmaktan kendilerini kurtarırlar. Tabiî köpekler aslana her saldırışta, onun kuyruğunu falan ısırırlar.»

«Peki, aslanın köpeklere zarar verdiği olmaz mı?»

«Bizim köpekler bu işe yatkındır, dedim ya. Onun için kendilerini aslanın pençelerinden korurlar. Aslan, sağa sola saldırır, sonra köpeklerle başedemeyeceğini anlayınca kaçmaya başlar. Bu arada köpekler havlar; köpeklerin havlamasından da irkilir aslan.»

«Sonra aslanı öldürür müsünüz?»

«Ata binmiş adam var ya; köpeklerin saldırısıyla kaçmaya başlayan aslanı kovalar. Aslan, şehrin veya kasabanın yakınındaki ormana kaçar. Ama bizim köpekler onun peşini bırakmaz, onlar da arkasından ormana dalarlar. Aslan sığınacak bir in veya sık bir ağaç kümesi görünce dalar, işte o sırada adam elindeki okla aslanı vurur, yıkar yere.»

«Halkınızın iyi savaşçı ve nişancı olduğunu söylemişlerdi.»

Yaşlı adam memnun, başını salladı:

«Halkımız iyi savaşçıdır. Nişancılığımızın da üstüne yoktur bölgede.»

«Sonra aslanı öldürürsünüz demek?»

«Ormanda o kadar çok aslan yaşıyor ki, anlattığım gibi evimizi köyümüzü rahat bırakmıyor. Elbet vururuz.»

Size Kuiju eyaletinde halkın aslan saldırısına karşı nasıl bir çare bulduğunu anlattım. Şimdi şehirden azıcık sözedeyim.

Kuiju'da çok bol ipek yetiştiriyorlar. İpekli kumaşları da epey ünlü bu bölgede. Yabancı şehir ve ülkelerden gelen tacirler büyük pazarlardan ipekli kumaş satın alıyorlar. Dış memleketlerde de çok tutuluyormuş.

Mal taşımayı da çoğunlukla nehir yoluyla yapıyorlar. Nehir boyunca irili ufaklı köylere rastlıyorsunuz. Çoğunluğu ticaret ve el sanatlarıyle geçiniyor. İyi de silâh kullanıyorlar.

Kuiju'dan yola çıkıp on iki gün kadar at sırtında giderseniz, Çeng-tu-fu şehrine varırsınız. Size burayı daha önce anlatmıştım.

Çeng-tu-fu'dan da yola çıkıp sekiz gün giderseniz Co-çau'ya ulaşıyorsunuz.

İKİNCİ BÖLÜM

PEKİN'DEN AMOY'A

Ço-Çau'dan size daha önce söz etmiştim. Onun için fazla bir şey söylemiyeceğim.

Ço-Çau'dan hareket ederek güneye doğru dört gün yol alırsanız Ho-kien-fu'ya varırsınız. Yol boyunca nice köy ve kasabaya rastlar, büyük nehirlerden geçersiniz. Şehirler de kasaba ve köyler de kalabalıktır; halk ticaret ve el sanatlarıyle geçinir. Hemen hepsinin Budist olduğunu söyliyebilirim. Tabiî, Kubilay Han'a bağlı bütün halk.

Ho-kien-fu büyük ve güzel bir şehir; Katay bölgesinin güneyine düşüyor. Halkı, Budist; ölülerini de yakıyor. Kubilay Han'a bağlı ve altın sikke ve medenî para yerine kâğıt para kullanıyor.

Ticaret ve el sanatları ile hayatlarını kazanıyorlar ama ipek bol miktarda üretildiği için, ipekçilik bir hayli gelişmiş. İpek kumaşlarının yanı sıra, altın varaklarla bezenmiş kumaşları da epey ünlü.

Ho-kien-fu'nun tam ortasında bir nehir akıp gidiyor; adeta ikiye bölüyor şehri. Bu nehrin şehre faydası çok büyük, diyebilirim. Buradaki tacirler, bu nehir yoluyla, mallarını Han-balık'a gönderiyorlar. Bura hal-

kı, nehirle ulaşımı, mal taşımayı bir hayli geliştirmiş doğrusu.

Ho-kien-fu'da çok kalmadık; güneye doğru yola çıktık. Üç gün kadar gittik ve Çanglu'ya vardık.

Çanglu, büyük bir şehir; Kubilay Han'ın hükümranlığı altında ve onun bastırdığı kâğıt parayı kullanıyor. Halkı Budist, bir özellikleri de ölülerini yakmaları.

Şehirde fazla dikkatimi çeken bir husus olmadı, yalnız pek görmediğim bir yolla tuz elde ediyorlar. Size onu anlatayım:

Şehrin az ilerisinden getirdikleri toprağı, bir yere yığıyorlar. Toprakta tuz yoğunluğunun çok olduğunu sanıyorum. Sonra bu yığının üstüne su döküyorlar. Ayrıca kenarlarında kanallar açtıkları için su bu kanallardan akıyor ve bir havuzda toplanıyor. Tortulu görünüşte olan bu suyu kazanlara koyup kaynatıyorlar; bembeyaz, saf, tertemiz tuz elde ediyorlar.

Bir Budist rahibi ile konuşuyorduk, bana dedi ki:

«Tuz, bizim için zenginlik kaynağıdır. Bütün komşu şehir ve memleketlere tuz ihraç ederiz, çok da para kazanırız. Gelirimizin büyük bir kısmı tabiî Kubilay Han'a aittir. Böylece hem biz kazanmış oluruz hem de Kubilay Han'ın hazinesi dolmuş olur.»

Bir de, çok iri şeftali yetiştiriyorlar buralarda. Gerek Çanglu'da, gerek civardaki köylerde pek çok şeftali ağacına rastladık. Çoğunda yumruk iriliğinde şeftali vardı. Zaten halk, topraklarının çok bereketli oluşundan iftiharla bahsediyor.

Çanglu'da başka ilgi çekici bir şey bulamadığımız için Katay'ın diğer bir şehrine doğru yola çıktık.

Beş gün kadar gittik, Çangli şehrine vardık. Çang-

li de Büyük Hükümdar Kubilay Han'a tâbi; halkı Budist ve kendilerine has bir dil konuşuyor.

Dediğim gibi, bütün Katay Kubilay Han'ın tedavüle çıkardığı kâğıt parayı kullanıyor, tabiî Çangli de bu kurala uymuş. Çangli'ye varana kadar yol boyunca pekçok kasaba ve köye rastladık. Hepsi de zengin, gelişmiş yerlerdi. Zaten Çangli de ticaret ile uğraşan bir şehir. Bu yolla da epey para kazanıyor. Bu da Kubilay Han'ın işine geliyor. Öyle ya, dünyanın vergisini ve harcını alıyor.

Çangli'nin hemen tam ortasından geniş bir nehir akıp gidiyor. Adeta şehri bıçakla ikiye bölmüş bu nehir. Ama halk çok yararlanıyor bu nehirden; özellikle nehir yoluyla mallarını gönderme imkânını bulmuşlar. Zaten bu deniz ulaşımı sayesindedir ki Çangli epey gelişmiş.

Çangli'de de çok kalmadık, gene yola koyulduk. Altı gün güneye doğru gittik. Yol boyunca irili ufaklı köy ve kasabalara rastladık; kiminde yarım gün, kiminde bir-iki saat kaldık, dinlendik.

Gördüğümüz, uğradığımız köy, kasabaların hepsinde yaşayan halk Budist; çoğunlukla ticaret ve el sanatlarıyle geçimlerini sağlıyorlar. Köy ve kasabalar temiz, düzenli, halkın yaşayışı da öyle ya. Bura insanları kendi halinde, iş - güçleriyle uğraşıyorlar.

Derken, Tandinfu'ya ulaştık. Tandinfu, çok büyük bir şehir. Hatta bir zamanlar bir krallık imiş. Sonunda Kubilay Han burasını ele geçirmek istemiş ve Tandinfu'ya bir ordu göndermiş.

Katay'dan beri bize rehberlik eden yaşlı adam:

«Tandinfu bir zamanlar büyük bir ticaret merkeziydi.» diye anlattı. «Sonra Kubilay Han, buranın zen-

ginliğini anlayınca ordusunu gönderdi, silâh kuvvetiyle burasını ele geçirdi.»

Ertesi gün, şehri gezmeye çıktık; güzel ve çok büyük şehir doğrusu. Bana göre, Katay'ın en güzel şehri. Halkı, ticaret ile geçimlerini sağlıyor, tek tük el sanatları ile geçinenler de var ama asıl meşgale ticaret.

Rehberimiz:

«Bugün de öyle fakat eskiden daha iyi idi.» dedi. «Tandinfu'nun ipeği çok meşhurdur. Bu bölgenin ipek ticaretinde birinciliği elinde tutar.»

Gerçekten de öyle hani. Çarşısını gezdik, nefis ipekli kumaşlar dokumuş, satıyorlar. Kubilay Han'ın sarayına çoğunlukla buradan ipekli kumaş gidermiş.

Bir de şehrin civarındaki büyük meyve bahçeleri dikkatimi çekti. Sordum, dediler ki:

«Şehrin civarı çok bereketli topraklarla çevrilidir. İpeğimiz kadar meyve bahçelerimizle de ünlüyüz. Bir zamanlar burası bir krallığın merkeziydi ve kendisine bağlı 11 büyük şehir vardı.»

«Peki neden, gelişemeyip Kubilay Han'ın emri altına girdiniz?» diye sordum.

«Burası, zengin bir ticaret merkeziydi. Hem ticaret hem sanat bakımından hareketliydi anlayacağınız. Yaptığımız mallar birçok pazarda aranırdı. Bunu gören Kubilay Han, böylesine zengin bir yeri sınırları içine almak istedi.»

«Zengin bir ülkenin iyi bir ordusu olur.»

Yaşlı adam:

«Bu savaş sizin bildiğiniz gibi olmadı.» dedi. Bakın anlatayım. Kubilay Han, Tandinfu'nun zenginliğini öğrenmiş ya; hemen komutanlarından birini çağırır ve emrine 80 bin kişilik bir ordu verir. «Git, Tandinfu'yu ele geçir.» der. Kumandan Litan Sangon, orduyla hareket eder. Tandinfu'nun yakınlarına gelir ve konaklar. Tandinfu halkı, korku içinde beklemeye başlar. Ancak

şehrin ileri gelenleri aralarında bir plan tasarlarlar. Plan da şu: Birini görevlendirip kumandan Litan Sangon ile gizlice konuşmaya gönderirler. Bizim asıl maksadımız, şehri fazla harap olmadan Kubilay Han'ın askerlerine teslim etmek.»

«Neden gizlice birini göndermek istediniz? Madem şehri teslim edecektiniz, buna sebep nedir?» diye sordum.

«Efendim, kumandanı ikna edersek, şehirde fazla hadise çıkarmazlar, böylece şehrin tarihi eserleri, zenginliği harap olmaz. Yalnız bu maksatla gizli bir görüşme yapmak istedik.»

Bizim memlekette de düşman ordusu ve kumandanlarıyle gizli gizli konuşmalar olurdu, bu bakımdan sonuçtan meraklanmıştım.

«Demek, kumandanla gizli bir anlaşma yapmak istediniz?» diye sordum.

«Evet. Ama kötü bir maksatla değil, dediğim gibi. Sadece şehri kurtarmak için.»

«Sonra ne oldu?»

«Kumandan Litan Sangon, teklifimizi kabul etti, böylece Kubilay Han'ın ordusu şehri harap etmedi. Derken, bir zaman geçti, şehrimizin zenginliğini gören kumandan Litan Sangon, bu defa, bizimkilerle gizli bir anlaşma yapmak istedi.»

«Gizli bir anlaşma yapmak mı istedi? Peki neden?»

«Dedim ya, şehrimiz ipekli kumaş ve ticaret merkezidir. El sanatlarımız ise pek ünlüdür. Kumandan bu zenginliğe kendisini kaptırdı ve tek başına şehrin hâkimi olmak istedi. Onun için de Tandinfu'nun ileri gelenleriyle gizli bir ittifak yaptı.»

«Çok ilgi çekici doğrusu. Sonra ne oldu?»

«Kumandanla yaptığımız gizli ittifak sayesinde, halk Kubilay Han'a karşı baş kaldırdı. Tabiî kuman-

dan Litan Sangon halkla birlik olduğunu ve artık Tandinfu'nun tek hakimi bulunduğunu Kubilay Han'a iletti. Kubilay Han bu habere müthiş kızmış, daha güçlü bir ordu hazırlatıp Tandinfu üzerine yürütmeye karar vermiş.»

«O halde, Kubilay Han'ın ordusu da sizinle birlik olmuş öyle mi?» dedim.

Yaşlı rehberimiz başını salladı:

«Şehrimiz Katay'ın en güzel, en çekici yeridir. Böyle bir zenginlik askerlerin başını döndürmüş olacak, onlar da kumandanları gibi, baş kaldırdılar.»

«Kubilay Han, bu defa daha güçlü bir ordu göndermiştir, sanırım.»

«Evet. Kubilay Han, Acul ve Mongotay adlı iki kumandanı görevlendirmiş ve emrine 100 bin kişilik bir ordu vermiş. Acul ve Mongotay kumandasındaki ordu, Litan'ın ordusunu kısa zamanda yendi, asi Litan ve yardımcıları öldüler. Acul ve Mongotay, şehre girince, baş kaldıran isyancıları yakalayıp işkenceyle öldürttü. O gün bu gün, Tandinfu ve çevresinde, Kubilay Han'a karşı en küçük bir itaatsizlik bile görülmemiştir.»

Şimdi de sizlere Katay ve Tandinfu'da görebildiğim bazı hususları anlatmaya çalışacağım.

Tandinfulu kadınlar, çok mütevazı. Büyüklerine de çok saygılı davranıyorlar. Gerek Katay'da gerekse Tandinfu ve civarındaki şehirlerde, kadınların tek başına sokaklarda dolaştığını görmedim. Bir de bir düğünde veya eğlence zamanında bile bura kadınları dans falan etmiyorlar.

Tandinfu'ya geldiğimizin ertesi günü, pazarı gezmeye çıkmıştık. Pazarda orta yaşlı bir erkekle tanıştık. Sordum:

«Dikkatimi çekti; sokaklarda pazarda kadınlarınız fazla dolaşmıyor. Neden?»

Orta yaşlı adam anlattı:

«Kadınlarımız, geleneklerine çok bağlıdır. Geleneklerimiz de oldukça sıkıdır hani. Kadınlarımız sokaklarda fazla dolaşmazlar, hatta pencereden dışarı bakan bir kadın bile göremezsiniz. Bu hareket bile çok ayıplanır. Mümkün olduğu kadar kendilerini az gösterirler. Sonra sokakta yürüyüşlerine dikkat ettiniz mi?»

Birden aklıma geldi. Sabahleyin şehri gezmeye çıkmıştık. Sokakta tek-tük kadına rastlamıştık. Hepsi de önlerine bakarak çevrelerinden adeta korkar gibi yürüyorlardı.

«Evet, dikkat ettim. Bizim memlekette kadınlarımız hiç de böyle yürümezler. Neden hep önlerine bakıyorlar?» diye sordum.

Orta yaşlı adam:

«Dedim ya, kadınlarımız sokakta zaten yalnız gezmezler hatta anneleri veya yakın akrabaları yanında olmadan bir yere gitmezler. Sonra sadece önlerine bakarlar, ne sağa ne sola bakmazlar bile.»

«Demek gelenekleriniz çok sıkı; katı kalıplar koymuş.»

«Öyledir,» dedi. «Hele mabedlere giderken geniş kenarlı şapka giyer kadınlarımız. Neden biliyor musunuz? Yukarı evlerin pencerelerin bakmasınlar diye. Sonra yaşlıların yanında çok az konuşurlar. Bizim geleneklerimize göre, bir kadın ne kadar az konuşursa o kadar terbiyelidir.»

Gerçekten, şehirde kaldığım müddetçe kadınların öyle gelişi güzel lâfa karıştığını görmedim. Başkalarının yanında önlerine ayaklarının ucuna bakıyorlar, konuşmuyorlar, ancak bir şey sorulduğu zaman cevap veriyorlar.

Eğlence yerine gitmiyorlar; sokaklarda tek başına

dolaşan kadına da rastlamadım. Evlerinde iş-güçleriyle uğraşıyorlar. Ziyaret ettiğimiz evlerde de kadınlar ile erkeklerin ayrı ayrı bölümlerde oturduğunu gördük. Bunun içindir ki, kadınlar çoğunlukla kendi dairelerinden dışarı çıkmıyor. Hatta babalarını ve erkek kardeşlerini bile seyrek görüyorlar.

Aynı durumu gençler için de müşahede ettik, diyebilirim. Delikanlılar da, kadınlar gibi, büyüklerinin yanında konuşmuyor, kendilerine soru sorulmadıkça ağızlarını bile açmıyorlar. Dedim ya, Tandinfu'nun halkı çok mütevazı ve terbiyeli.

Size azıcık da evlenmelerinden ve günlük hayatlarından söz edeyim.

Kızını, bir adamla evlendirmek isteyen bir baba, o adamla önce bir mukavele yapıyor. Mukavelenin esası da şu: Baba, kızının hiç cinsi münasebette bulunmadığını garanti ediyor. Adam da zaten bu şartla kızı alıyor. Eğer kız oğlan kız çıkmazsa, mukaveleyi bozuyor.

Bu konu epey ilgimi çekmişti; bizim yaşlı rehbere bir sorayım dedim. Yaşlı rehberimiz, bu yasadan çok memnun, şöyle dedi:

«Tandinfu, Katay'ın her bakımdan en mükemmel bir şehridir. Ama şunu da belirteyim ki, bazı geleneklerimiz sadece Tandinfu'da değil, diğer bölgelerimizde de yaşamaktadır. İşte bu geleneklerimizin başında evlenme törenleri gelir.»

«Evet, anlattılar, bize çok ilgi çekici geldi.» dedim.

«Evlenecek kız ile erkek merasimden önce bir deneme yaparlar. Bu denemede erkek, müstakbel eşinin kız oğlan kız olup olmadığını anlar. Zaten baba ile damat arasında yapılan mukavelede bu esas şart konuşulmuştur.»

«Nasıl bir deneme bu?» diye sordum.

Anlattı:

«Gelin, evlenip gerdeğe girmeden önce bir dene-

meden geçer. Mukaveleye göre kız oğlan kız çıkması esas ya; işte bunu anlamak için, her iki tarafın da güvendiği kişiler huzurunda gelin adayı, banyoya girer. Burada, tarafların vekilleri huzurunda kız oğlan kız olduğunu ispatlayacak.»

«Peki, damat adayı bulunmaz mı bu denemede?» diye sözünü kestim.

«Hayır, bulunmaz.» dedi. «Sadece tarafların güvendiği kişiler bulunur. İlk deneme güvercin yumurtasıyle yapılır.»

«Güvercin yumurtası mı?»

Rehberimiz, hayretimi anlamış olacak; sakin sakin cevap verdi:

«Bizim geleneklerimize göre, ilk deneme güvercin yumurtasıyle yapılır. Taraflar bu denemede ikna olurlarsa, mesele yok; mukavele yürürlüğe girer. Yok hayır, erkek tarafı bu denemeyle tatmin olmazsa ikinci bir deneme yapılır. Bu da şöyle olur: Kadınlardan biri parmağına ince bir pamuklu tülbent sarar, hafifçe, gelin adayının kızlık zarına dokunur; eğer pamuklu tülbente kan lekesi bulaşırsa, gelin adayının kız oğlan kız olduğu anlaşılır.»

«Peki bütün bu merasimlerden sonra mı evlenme töreni yapılır?»

«Gelinin babası ile damat adayı arasında daha önce bir mukavele yapılmıştı ya; eğer bu denemelerden gelin adayının kız oğlan kız çıktığı anlaşılırsa, mukavele muteber sayılır. Yoksa iptal edilir.»

«Şimdiye kadar gezip gördüğüm yerlerde bu yasalara hiç aldırmayanlara da rastladık.» dedim. «Bu konuda sadece siz mi bu kadar katı yasalar koymuşsunuz?»

«Diyebilirim ki, hemen hemen Katay'ın bütün bölgelerinde, anlattığım evlenme mukavelesine saygı duyulur, büyük bir özenle ve ihtimamla tatbik edilir.

Bilhassa Manzi'de bu yasaya titizlikle uyulur.»

Birden merakım artmıştı, sordum:

«Peki gelin adayı kız oğlan kız çıkmazsa, mukavele iptal edilir dediniz. Sadece o kadar mı?»

«Evet. Kızın babası ile damat adayı arasında yapılan mukavele geçersiz sayılır. Başka bir şey olmaz.»

Tandinfu, dediğim gibi Katay'ın en güzel en ilgi çekici şehri. Az önce anlattığım evlenme mukavelesi ve kendilerine has deneme, doğrusu benim epey ilgimi çekmişti.

Tandinfu'dan ayrılmadan önce bir olay geçti başımızdan. Böylece, çok garip bir duruma daha şahit olduk. Şimdi sizlere onu anlatayım.

Halkın Budist olduğunu söylemiştim ya; burada 84 idol var. Halk çeşitli isteklerini bu idollere söylüyor; bir inanışa göre, Büyük Tanrı, halkın arzularını yerine getirsin diye, bu idolleri görevlendirmiş. Her bir idolün kendisine has bir gücü, varmış.

Katay'ın hemen gezdiğimiz bütün şehirlerinde mabedlerine uğramıştık. Tandinfu'da da bazı mabedleri gezelim dedik.

Katay'dan beri yanımızdan ayrılmayan rehberimiz, bizim mabedlere olan ilgimizi biliyordu. Dedi ki:

«Tandinfu'da Büyük Tanrı'nın görevlendirdiği idoller arasında sizce en ilgi çekkici olanını gezelim isterseniz.»

«Memnunlukla, gezelim.» dedik.

«Pek çok idol vardır, Tandinfu'da. 84'ü buluyor. Her birinin de bir görevi vardır. Meselâ, bir idol, bereket dağıtır. Toprağının bereketli olmasını isteyenler bu idole gider, dua eder isteklerini söylerler.»

Her idolün bir adı varmış. Kimi, az önce belirttiğimiz gibi, bereket dağıtıyor, kimi, havanın günlük gü-

neşlik olmasını temin ediyor, kimi, çiftçilerin sürülerini herhangi bir zarardan koruyor, kimi hastalığa kimi kötü ruhlara karşı.

İçlerinde bir idol vardı ki, size anlatmadan geçemiyeceğim.

Bu idolün görevi, kayıp eşyayı bulmak. 12 yaşında bir çocuk heykeli, tahtadan yapılmış ama üstü kıymetli taşlarla ve madenlerle süslenmiş.

Mabedde bir kadın gece gündüz nöbet bekliyor. Görevi idolü kötü ruhlara karşı korumakmış.

«Bu kadın kendisini bu idola adamıştır.» dedi rehberimiz. «Hatta diğer idolların bulunduğu mabedlerde de bir insan yaşar, bunlar kendilerini idollere adamışlardır.»

«Peki, bu idol kaybolmuş veya çalınmış bir şeyi nasıl bulur?» diye sordum.

«İdolu Büyük Tanrı, görevlendirmiştir. Büyük gücü vardır bu bakımdan. Bir şeyiniz çalınmışsa yahut nereye koyduğunuzu bilmiyorsanız, idol size kaybettiğiniz veya çaldırdığınız şeyinizi bulur.»

«Bu merasim nasıl oluyor?»

«Mabedde kendisini idole adamış yaşlı kadın var ya; işte o kadına gider, isteğinizi söylersiniz. Ya bir şeyiniz çalınmıştır yahut kaybetmişsinizdir. Bunu söylersiniz. Yaşlı kadın, tütsü getirmenizi söyler. İdole arzu ve dileğinizi söylemeden önce tütsü yakılması şarttır. Yaşlı kadın tütsüyü alır, mabedde gezerken gördüğünüz kapta onu yakar. Bu arada da dua eder.»

«Herhalde dinî merasim de yapılır, öyle mi?» dedim.

Rehberimiz evet anlamına başını salladı:

«Sizin bildiğiniz veya tahmin ettiğiniz gibi bir dinî merasim olmaz ama yaşlı kadın, size bazı sorular sorar. Sonra idol ile fısıl fısıl konuşur. Çok geçmeden de size: «Sizin eşyanızı falan falan çalmış.» der. Yahut

siz eşyanızı şurada unutmuşsunuz, gidip alın, der.»

Doğrusu ne yalan söyleyeyim, hayretle ve merakla sormuşum:

«Peki, gerçekten, kaybolan şeyi veya çalınan eşyanızı idol bulabiliyor mu?»

«Elbette. İdolün gücü çoktur. Sonra bir şey daha var. Yaşlı kadın, eşyanızı falan falan çalmış gidip ondan alınız, dedikten sonra, siz de gider o kişiden çaldığı eşyanızı alırsınız. Yahut kaybettiğiniz eşyanızı, farzedin başka biri aldı, idol onu da size söyler. Siz de alandan eşyanızı istersiniz.»

«Ya, hırsız, çaldığı şeyi vermek istemezse veya kaybettiğim eşyamı bulan kişi inkâr ederse, ne olacak?»

«Tandinfu'da halk geleneklerine çok bağlıdır, dedim ya.» diye konuştu rehberimiz. «İnançlarımız arasında da şu var: idol gerçekten hırsızın veya eşyanızı alanın kim olduğunu söylerse onun, aldığı şeyi iade etmemesi imkânsızdır. Çünkü kısa zaman sonra mutlaka bir yerine bir şeyler olur.

«Nasıl bir yerine bir şeyler olur?»

«Başkasına ait bir şeyi alan veya çalan eğer kadınsa, yemek hazırlarken elini keser yahut üzerine kaynar su dökülür. Eğer hırsız erkekse ormanda odun keserken düşer bacağını veya kolunu kırar, yahut elini falan keser. Halkımız buna inanmıştır. Bu yüzden de idol, hırsızın kim olduğunu söyleyince, o kişi aldığı şeyi hemen götürür sahibine verir.»

Bazan idol, bütün duaya rağmen hırsızın veya o şeyi alanın kim olduğunu söylemezmiş. O vakit, yaşlı kadın «Ruhlar gelmedi. Gidin ve falan günde gelin.» dermiş.

Yaşlı kadın fısıltı gibi konuşurmuş; fısıldaşması belki saatlar sürermiş. Ruhlar, kayıp eşyanın yerini söyleyince, yaşlı kadın teşekkür eder:

«Ne iyi kalblisiniz! Ne âlicenapsınız!» dermiş.

Eşyası kaybolan adama da «Siz o şeyi falan yerde unutmuşsunuz, gidin alın.»; eğer çalınmışsa «Malınızı falan kişiler çaldı, şu yoldan kaçıyor, hemen davranırsanız yetişirsiniz.» dermiş.

Rehberimiz yaşlı kadının söylediklerinin doğru çıktığını ifade etti.

«Şimdiye kadar hırsızın veya eşyayı alanın kim olduğunu bulmazlık etmedi mi?» diye sordum.

Rehberim:

«Hayır efendim. Ruhlar daima doğruyu söylerler.» dedi.

«Ya çalınan eşyasını bulan kişi ne yapar?»

«O da, idole hediyeler getirir. Meselâ birkaç metre ipekli kumaş veya sim ve altınla bezenmiş bir dokuma .Getirir yaşlı kadına verir.»

Güneye doğru yola çıktık, Tandinfu'yu gerilerde bıraktık.

Yolculuğumuz üç gün kadar sürdü; nice güzel ve büyük kasabalardan ve köylerden geçtik. Fazla konaklamadık oralarda, sadece dinlendik.

Hemen hepsi birer ticaret ve küçük el sanatları merkezi idi. Yol boyunca gördüğüm kasaba ve köylerden hatta şehirlerden size fazla söz etmiyeceğim.

Üç gün sonra Sinju Matu'ya ulaştık. Sinju Matu, büyük bir ticaret merkezi. Katay'ın en gelişmiş şehirlerinden biridir diyebilirim.

Halkı Budist; tabiî Kubilay Han'a bağlı ve büyük hükümdarın çıkarttığı kâğıt parayı kullanıyor. Bir süre kalıp etrafı dolaştık.

Şehrin içinden büyük bir nehir geçiyor; nehir güneyden doğru geliyor, Sinju Matu'ya ulaşıyor. Nehir

şehri baştan aşağı geçiyor, sonra iki kola ayrılıyor. Kollardan biri doğuya, diğeri de batıya kıvrılıyor.

Bura halkı çoğunlukla nehir yoluyla mal gönderip getirtiyorlar. Nehirde öyle çok tekne gördük ki, kelimelerle anlatmak mümkün değil. Görmeyen inanmaz. Tekneler o kadar büyük değil, nehir genişliğine en uygun irilikte. Nehrin bir kolu Manzi'ye, öteki kolu da Katay'a ulaştığı için, tüccar, teknelerle bu iki şehire mal gönderebiliyor.

Sinju Matu'dan mal götüren teknelerin de boş döndüğünü sanmayın; tekneler gerek Mlanzi'den gerekse Katay'dan malla dolu olarak şehre dönüyorlar. Küçük teknelerin nehir boyu gidip gelmeleri doğrusu benim çok ilgimi çekti. Sık sık nehir kıyısına gidip bunları seyrettim.

Şimdi size kısa da olsa, Linju'dan söz edeyim.

Sinju Matu'dan hareket ettik, güneye doğru sekiz gün yol aldık. Büyük, muazzam, muhteşem bir şehre vardık: Linju.

Bundan önceki yolculuğumuzdaki gibi, birçok kasaba ve şehirden geçtik; hepsi de gelişmiş yerlerdi. Halk da bu zengin kasaba ve şehirlerde refah içinde yaşıyordu. Hepsi Budist; özellikle ticaret ile uğraşıyorlar.

Yol boyunca geçtiğimiz şehirlerde fazla kalmadık, şöyle bir uğradık diyebilirim. Dikkatimi şu çekti: Katay'da olduğu gibi burada halk ölülerini yakıyor.

Linju aynı zamanda bu bölgenin de adı; başşehrinın de adı Linju. Katay'ın en zengin şehirlerinden biri. Bu bölgedeki halk gibi burada da insanlar ticaret ile uğraşıyorlar. Bir de silâh imalâtında diğer şehirden çok önde.

Şehirde kaldığımız sürece birkaç silâh imalâtha-

nesini gezdim; gerçekten mükemmel silâh yapıyorlar. Çok hünerli insanlar. Silâh imalâtında gelişmiş olmasından, bura halkı avcılığa çok düşkün.

Komşu şehirlerden sırf av için Linju'ya geliyorlar. Daha çok vahşi hayvan ve kuş avına çıkılıyor. Şehrin yakınında büyük bir orman var; pek çok yırtıcı hayvan yaşıyormuş orada.

Bir de şunu söyleyeyim; nehir Linju'nun da yanından geçiyor, ama daha geniş. Bunun içindir ki burada daha büyük teknelere rastladık.

Linju'da fazla kalmadık, yolumuza devam ettik.

Üç gün gittik, büyük bir şehre vardık: Piju.

Büyük bir ticaret merkezi burası. Bilhassa, ipek ve ipekli kumaşlarıyla ünlü imiş. Rehberimiz dedi ki:

«Piju, Kubilay Han'a önemli miktarda gelir getiren bir şehirdir. Halkın bir kısmı da el sanatlarıyle geçimlerini sağlar. Sonra komşu şehir ve eyaletlere epey mal satılır. Ağır ipekli kumaşlarını bir görün, nefistir.»

Şehir, Menzi eyaletinin girişinde yer alıyor. Piju-ya uğrayan seyyahlar, bol bol mal alıyorlar buradan. Kısaca şunu da söyleyeyim: Linju gibi Piju'da da halkın çoğunluğu av meraklısı. Hepsi de Budist.

Piju'da daha fazla ilgimizi çeken bir şeye rastlamadık, bunun için yola koyulduk.

Güneye doğru hareket ettik; iki gün kadar gittik. Büyük kasaba ve şehirlerden geçtik. Yeşillik ve orman her yanı. Halkı ticaret ve el sanatlarıyla geçiniyor. Bir de tarım çok ileri bu bölgede. Sonra Siju'ya vardık.

Rehberimizle şehri dolaşmaya çıkmıştık; civarında çok büyük tarlalar gördük.

«Toprak çok verimlidir bu bölgede.» dedi. «Allah

burasını adeta özene bezene yaratmış. Çok miktarda buğday yetişir.»

«Bu bölgedeki şehirler aşağı yukarı birbirlerine benziyor.» diye sözünü kestim.

«Halkın günlük hayatı da, gelenekleri de birbirine çok benzer.» diye başını salladı. «Hepsi Budisttir ve ölülerini yakarlar.»

Siju'da da çok kalmadık; güneye doğru yolumuza devam ettik.

Ekili tarlalardan, ormanlardan geçtik, beş gün yol aldık. Yol boyunca güzel gelişmiş kasabalar çıktı karşımıza; uğradık, konakladık.

Yolculuğumuz sırasında rehberimiz geniş geniş izahat veriyordu.

Halk Budist imiş, ölülerini yakıyormuş. Daha çok ipekli dokumada mahirlermiş. Şehirde imâl edilen ipekli kumaşlar Kubilay Han'ın sarayında çok aranır ve beğenilirmiş.

Yola çıktıktan beş gün sonra büyük bir nehre vardık. Nehrin adı Kara-moran. Mübalağasız söyleyeyim, iki kıyı arası 1,5 kilometre kadar var.

Koca koca gemiler akıp gidiyor nehir boyunca, hemen hepsi yelkenli. Tek kelimeyle muazzam bir gidiş-geliş. Nehir çok derinmiş, bu bakımdan nehir ulaşımı kolayca sağlanıyor.

Rehberimiz nehrin karşı kıyısını gösterdi:

«Allah'ın verdiği en büyük lütuflardandır bu nehir.» dedi. «Büyük hükümdar, çok şeyler kazanmıştır, bu nehir sayesinde.»

«Nehir yoluyla ulaşım her halde size çok fayda sağlıyor, değil mi?» diye sordum.

«Tüccar malını hep bu gördüğünüz gemilerle taşır. Şu karşı kıyıda nice büyük şehir vardır. Ama en büyükleri Hvai-ngan-çau ile Kaiju şehirleridir.

Bu iki şehir de önemli ticaret merkezleriymiş.

Nehrin kıyısında kuruldukları için çok gelişmişler; yakın şehir ve kasabalarda imâl edilen kumaşlar, ipekliler, hep bu iki şehirden diğer bölgelere nakledilirmiş.

Rehberimiz:

«Nehrin ticarî yanı sıra askerî bakımdan da önemi vardır.» dedi.

«Asker taşıması bakımından mı?» diye sordum.

«Evet. Büyük hükümdar, ordusunu bu nehir yoluyla nakleder. Kara yoluyla taşımadan daha elverişlidir.» dedi.

Sonra kıyı boyu gezindik, gemileri yakından görmek fırsatını bulduk. Gemiler bizim denizlerde seyreden teknelerden.

Rehberim tekneleri gösterdi:

«Tahmin ettiğinizden daha çok gemi vardır bu nehirde.» dedi.

Şöyle bir baktım. Kararlamadan:

«Pek tahmin edemiyeceğim ama birkaç binin üstünde.» dedim.

Rehberim bir sayı söyledi, size bilmem nakledeyim mi? On beş bin tekne gidip gelirmiş bu koca nehirde. Yalancı, demeyesiniz diye söylemek istemedim. Ama bu sayı rehberimizin hesaplaması.

Kaiju'dan gemiyle sabah yola çıkarsanız, akşama, Denis'e varırmışsınız. Buradan bir günlük uzaklıkta imiş.

Karşı kıyıya ayak basarsanız, Manzi eyaletine girmiş oluyorsunuz.

Manzi, buranın en önemli eyaletlerinden biri; Size şimdi Manzi'yi, Kubilay Han'ın burasını nasıl ele geçirdiğini anlatacağım.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MANZİ

Bunca yer gezip gördük ya; sizlere anlatmaya çalıştım. Bütün bu yerler yol boyunca uğradığımız şehirler ve kasabalardı. Diyebilirim ki Katay'ın ancak yirmide birini gezip gördük.

Manzi'de bir zamanlar bir hükümdar yaşıyormuş. Çok iyi kalbli ve zenginmiş. Ancak, anlattıklarına bakılırsa Kubilay Han'dan daha zengin ve güçlü olamazmış.

Hükümdara, bu vasıflarından dolayı Cennetin Oğlu derlermiş. Büyük muhteşem bir sarayda yaşıyormuş, ünlü bir de haremi varmış.

Rehberim, bizi çok yaşlı bir adamla tanıştırdı. Başından birçok savaş geçmiş, şimdi kendisini bir mabede adamış.

«Manzi hükümdarı, çok zengindi ama ne atları ne de askerleri vardı.» dedi.

«Nasıl olur?» diye sordum. «Atları ve askerleri olmayan hükümdar olur mu?»

Yaşlı adam başını salladı:

«Ülkede at yoktu. Sonra halkı öyle silâhla uğraşmasını sevmezdi. Ne talim ne eğitim. Halkımız barış

içinde yaşamasını severdi. Bu bakımdan hükümdarımızın öyle talimli bir ordusu yoktu.»

«Peki bunca zaman kendinizi nasıl düşman saldırısından koruyabildiniz?»

«Bizim eyaletteki şehirler hep su kenarında kurulmuştur. Şehirlerimizin etrafında mutlaka akarsu vardır. Meselâ küçük bir nehir, dere veya göl. Muhkem duvarlarla da çevrilidir şehirler. Yani dışarıdan ancak köprü ile şehre girilebilir.»

«Peki nehir veya çayı bir vasıtayla aşmak mümkün değil mi?» diye sordum.

Yaşlı adam:

«Bu pek kolay olmaz.» dedi. «Su derindir. Zaten böyle bir yerde biz şehirlerimizi kurarız.»

«Ya, nehirlerin genişliği?»

«Onlar da bir ok atışından daha geniştir. Öyle kolay kolay teslim olmaz.»

Doğrusu hayret etmiştim. İtalya'da ve gördüğüm memleketlerde şehirler kalın ve muhkem kalelerle çevrilmişti ama şehirleri korumak ve savunmak için de askerler bulunuyordu.

Yaşlı adam dedi ki:

«Bizim şehirlerimiz gerçekten düşman saldırısına karşı çok iyi kurulmuştur. Bir de şehirlerimizde talimli askerlerimiz olsaydı, o vakit hiç bir yabancı şehirlerimize giremezdi.»

Sonra Kubilay Han'ın Manzi'yi ele geçirişini anlattı.

1268 yılında Büyük Hükümdar Kubilay Han, Manzi'yi istilâ etmeye karar verir. En güvendiği kumandanlarından olan Bayan Çinksan'ı çağırır ve bir ordu ile Manzi'ye yürümesini ve krallığı ele geçirmesini emreder.

Yaşlı adam:

«Size bir şey söyleyeyim mi?» dedi. «Manzi hükümdarı, çok eskiden bir falcı çağırmış ve falına baktırmış. Falcı hükümdarın yıldızına bakmış ve «Yüz gözlü bir adam sizin topraklarınızı ele geçirecek.» demiş.

«Ne zaman yıldız falına baktırmış?» diye sordum.

«Memleketimizde hükümdarlar sık sık yıldız fallarına baktırırlar. Bu, adeta bizim için bir gelenek haline gelmiştir.»

«Peki, falcılar, hükümdarınıza, yüz gözlü bir adam ülkenizi ele geçirecek, demiş de hükümdarınız buna karşı bir hazırlık yapmamış mı?» dedim.

Yaşlı adam hayır der gibi başını kaldırdı:

«Birkaç defa Manzi'yi ele geçirmek isteyen oldu ama size dediğim gibi, şehirlerimizi zaptetmek çok güçtür. Başaramadılar ve çekip gittiler.»

«Çok ilgimi çekti,» dedim. «Demek, falcı, hükümdarınızın falına ne zaman baksa, «Sizin ülkenizi yüz gözlü adam zaptedecek.» demiş ha?»

«Evet öyle.»

«Sonra Kubilay Han Manzi'yi nasıl ele geçirdi?»

«Kumandanlarından Bayan Çinksan'ı görevlendirip emrine atlı ve yaya büyük bir ordu verir, Bayan Çinksan da ordusuyla Manzi üstüne yürür. Aynı zamanda emrinde büyük bir filo da vardır. Bayan Çinksan ordusunu gemilerle taşır ve Hvai-ngan-çau şehrine varır. Şehri görüyorsunuz, bir yanı nehre yaslanmıştır, etrafında da hendekler vardır.»

«Gördüğüm kadarıyle, kolay kolay zaptedilecek bir şehir değil.» dedim.

Yaşlı adamla rehberim:

«Öyledir.» dediler.

«Kubilay Han'ın kumandanı, şehri muhasara ettikten sonra hemen taarruza mı geçmiş?» dedim.

«Hayır, önce şehrin teslim olması için haberci salmış.» dedi.

«Peki neden?»

«Kumandan şehre haberci gönderip halkın zarar ve ziyana uğramaması için teslim olmasını ister. Zaten Kubilay Han da Manzi'nin zenginliğine göz koymuş, şehirleri tahrip etmeden ele geçirmesini emretmiş.»

«Halk Kubilay Han'ın ordusundan korkmuştur herhalde.» dedim.

Yaşlı adam:

«Hayır, katiyen.» dedi. «Halk teslim teklifini reddeder. Bayan Çinksan bunun üzerine, şehre saldırır ama bir türlü ele geçiremez. Halkımız her ne kadar talim ve terbiyeli değilse de şehir çok muhkem olduğu için Kubilay Han'ın askerlerini kolayca püskürtür. Bayan Çinksan, birden kararını değiştirir. Ordusunu toplar, Manzi'deki başka bir şehri kuşatmaya gider.»

«Kubilay Han'ın ordusu çok güçlüdür.» dedim. «Neden muhasarayı kaldırıp başka şehre gitmiş?»

Rehberimiz söze karıştı:

«Manzi'nin zenginliği, şehirlerdeki muhteşem mabedler Kubilay Han'ın ilgisini çekmişti, hiç biri bozulmasın istiyordu. Bayan Çinksan da şehirlerin kendi kendisine kapılarını açmasını arzu ediyordu.»

«Bayan Çinksan'ın diğer şehirleri muhasara etmesi nasıl sonuçlandı?» diye merakla sordum.

Yaşlı adam anlattı:

«Bayan Çinksan, ordusunu çeker, Hvai-ngan-çau'nun yakınındaki bir şehre yollanır. Şehre varınca, halka haber gönderir. Teslim olun, kılınıza ve malınıza dokunulmayacaktır, der. Halk, bu teklifi kabul etmez. İşte o zaman, Bayan Çinksan müthiş kızar buna, bütün gücüyle şehre saldırır.»

«Halk Kubilay Han'ın ordusunu görünce korkuya kapılmıştır.» dedim.

«Buna rağmen şehri iyi savundu halk, uzun zaman direndi. Ama sonunda Kubilay Han'ın askerleri galip geldi ve şehre tıpkı bir fırtına gibi girdiler.»

«Şehrin zenginliğine bir ziyanları oldu mu?»

«Olmaz olur mu. Baştan aşağı yakıp yıktılar. Hatta söylendiğine göre, halkı kılıçtan geçirdiler.»

Manzi hükümdarı, Kubilay Han'ın askerlerinin, şehirlere hücum ettiğini öğrenince önce pek telaşa kapılmamış. Biliyormuş ki şehirleri kolay kolay teslim olmaz.

Bayan Çinksan da şehri yakıp yıktıktan sonra başşehre yollanmış. Manzi hükümdarı o zamanlar Kinsay şehrinde oturuyor.

Yaşlı adam dedi ki:

«Hükümdar, Bayan Çinksan'ın şehri muhasara ettiğini görünce, fazla korkmamış. Bayan Çinksan teslim olması için gene haberci göndermiş. Bu defa, Manzi hükümdarı, kumandanın kim olduğunu sormuş, demişler ki Bayan Çinksan. Çinksan yüz gözlü, anlamına gelir. Manzi hükümdarı bunu duyunca birden telâşlanmış, korku bütün vücudunu sarmış. Çünkü, falcılara göre, ancak yüz gözlü biri tarafından ülkesi istilâ edilecekmiş.»

«Yıldız falına bakanların kehaneti demek doğru imiş.» dedim.

Bu defa rehberim söze karıştı:

«Evet. falcıların kehaneti doğru çıktı. Ve Kubilay Han'ın askerleri böylece Manzi'yi bir baştan ötekine ele geçirdiler.»

«Ya hükümdar, kumandanın yüz gözlü olduğunu duyunca ne yapar?» diye sordum.

«Manzi hükümdarını korku öylesine sarar ki, gözü hiç bir şey görmez. Maiyetini toplar, kendisine sadık

adamlarını alır, hazinesini de bine yakın gemiye yükler. Okyanustaki bir adaya kaçar.»

Hükümdar, yüz gözlü kumandanın daha adını duyar duymaz hiç bir şey düşünemez olmuş, selâmeti kaçmakta bulmuş. Yalnız hükümdarın karısı bir ara direnmeyi, kocasının yerine şehri savunmayı tasarlamış ama çabuk vazgeçmiş bundan. Zaten, falcıların kehaneti aklından hiç çıkmıyormuş.

Bunun üzerine, şehri Bayan Çinksan'a teslim etmiş.

Başşehir Kinsay'ın düşüşü çabuk yayılmış Manzi'de. Diğer şehirler, hükümdarlarının kaçtığını ve karısının da şehri Kubilay Han'ın kumandanına teslim ettiğini öğrenince telâşa kapılmışlar.

Yaşlı adam dedi ki:

«Anlatmakla anlaşılmaz. Dünyada bildiğiniz en zengin memleket Manzi'nin ancak yarısına erişebilir. Öylesine zengindir.»

Size azıcık da Manzi'nin zenginliğinden söz edeyim.

Hvai-ngan-çau'yu gezip gördük. Gerek pazarlarının büyüklüğü gerekse ağır ipekli kumaşların nefaseti yaşlı adamın anlattığı kadar vardı.

Rehberim:

«Kubilay Han'ın sarayında en mutena bir yer işgal eder.» dedi. «Manzi'de imâl edilen kıymetli taşlarla bezenmiş yüzükler, mermer süs eşyaları, ipekli kumaşlar, çoğunlukla Kubilay Han'ın sarayına gönderilir. Hükümdara hediye vermek isteyen kumandanlar da burada yapılmış malları alırlar.»

«Manzi'de gezip gördüğüm şehirler çok kalabalık.» dedim.

«Öyledir.» dedi. «Nüfusu hem çoktur hem de burada pek fakir bulamazsınız.»

«Nasıl oluyor bu?» diye sordum.

Anlattı:

«Manzi hükümdarı, çok iyi kalbli ve fakir babası idi. Ülkesinin zenginliğini biliyor; bu yüzden yoksulluk çeken, kötü günler süren insanlara elinden geldiği kadar yardım ederdi. Bakın, ülkenin bir geleneğini size söyleyeyim. Yardıma muhtaç olan kadının çocuğu olursa veya çocuğunu bakamıyacak kadar yoksul birinin çocuğu olursa, o kadın, çocuğunu hükümdara götürür.»

«Peki neden hükümdara götürüyorlar?»

«Hükümdar sırf bu maksatla büyük bir bakım evi yaptırmıştır. Sadece Kinsay şehrinde değil, ülkenin büyük şehirlerinde bakım yerleri kurdurmuştur. Yoksul kadın çocuğunu buraya bırakır. Böylece çocuk, hükümdarın himayesine girmiş olur.»

«Hükümdar bu kadar çocuğa nasıl bakabiliyor?»

«Size belki mübalağa gelir ama her yıl yirmi bin çocuğa kucak açardı hükümdar.»

Yirmi bin çocuk sözünü duyunca epey şaşırdığımı itiraf edeyim. Sordum:

«Yirmi bin çocuğa her yıl kucak açmak, onlara bakmak büyük bir iş. Kaç kişi yapabilir bu işi?»

«Hükümdarın sayısız bakım yuvaları vardı.» dedi.

Bazan da anasız babasız çocukları getirirlermiş; bakım yuvalarında her çocuğun doğduğu ay ve burca göre kayıtlar bulunuyormuş.

Rehberim ilâve etti:

«Meselâ çok zengin olup da çocuk sahibi olamayan karı kocalar, bu bakım yuvalarına gelir, dilerlerse erkek dilerlerse kız çocuklarından birini evlât edinirdi.»

«Bütün bunlar hükümdarın izniyle mi olur?» dedim.

«Elbette.» dedi. «Evlât edinmek isteyen zenginler, hükümdara çıkar, dileklerini söylerler. Hükümdar da onlara, çocuklardan birini verir.»

«Çok hayırlı iş.» dedim.

«Bir şey daha var. Hükümdar, bu anasız babasız çocukları büyüdükleri vakit evlendirirdi.»

«Manzi hükümdarının iyi kalbli olduğunu söylemiştiniz, aynı zamanda hayırsever biri imiş.» dedim.

Rehberim uzun uzun hükümdarın, yoksullara nasıl yardıma koştuğunu, fakir gençleri evlendirdikleri zaman onlara nasıl ev-bark sağladığını anlattı.

«Hükümdar, bu çocuk yuvalarında yetişen gençleri evlendirirdi.» dedi. «Aynı zamanda onlara paraca yardım da ederdi. Böylece yoksul gençler evlenerek yuva sahibi olurlardı.»

«Peki hükümdarın serveti bu işleri yapmasına yetiyor mu idi?» diye sordum.

Rehberim:

«Evet. Manzi hükümdarı tahmininizden de zengin idi.» dedi.

«Yılda yirmi bin çocuğa baktığını söylediniz. Bu kadar insana bakmak onları yetiştirmek mesele doğrusu.» dedim.

«Hükümdarın nice adamı vardır. Hem bakın başka bir misal vereyim. Bir gün hükümdar, kırda gidiyor, küçük bir kasabadan geçiyor. Yol kenarında evler görüyor. Evlerin bir ikisi güzel, büyük. İçlerinde biri, yani iki büyük evin arasında olan, küçücük, adeta sıkışmış bir halde. Bunu gören hükümdar, hemen küçük evin kapısını çalıyor.»

Rehberim bir an durup yüzüme baktı. Ben ise misalden pek bir şey anlamamıştım.

«Neden küçük evin kapısını çalsın?» diye sordum.

«Hükümdar şöyle düşünür: Büyük güzel evlerde oturanlar zengindir. Ama küçük evde yoksul kişiler otu-

rur. Yoksul tebasının belki bir şeye ihtiyacı vardır. İşte böyle düşünmüş hükümdar.»

Ertesi gün, Hvai-ngan-çau'yu gezmeye çıktık. Nehir kıyısına indik. Büyük teknelerin mal yüklemelerini, yelkenlerini şişirip açılmalarını seyrettik.

İşte o zaman hükümdarın ne kadar zengin olduğunu anladım.

Şehrin birçok semtinde hükümdara ait binalar vardı. Bunların büyük kısmında babasız anasız çocuklar büyütülüyordu. Daha önce anlattığım gibi, bu bakım evlerinde hükümdarın adamları çalışıyor.

Rehberimiz, sarayda da çok sayıda hizmetkârın bulunduğunu söyledi:

«Bu bakım evlerinde hükümdarın adamları çalışıyor ama sarayında, diyebilirim ki, en az bin hizmetkâr var. Kadınlar, erkekler, gençler, büyük bir hizmetkâr ordusu arı gibi çalışır.»

Şehri gezerken bir de şu husus dikkatimi çekti: Herkes kendi işiyle uğraşıyor. Kimse kimseyle meşgul değil.

«Sadece Hvai-ngan-çau'da değil, Manzi'nin bütün şehirlerinde halk emniyetle yaşar.» diye konuştu rehberimiz. «Ülkede hırsız uğursuz yok gibidir. Kimse başkasının malına dokunmaz. Ancak yabancılar, ülkeyi pek bilmeyenler hırsızlık yapar.»

Geceleyin dükkânları kilitlemezlermiş. Geceleri seyahat etmek de emniyetli imiş. Herkes refah içinde yaşadığı için başkasının malına mülküne göz dikmezmiş.

Size kısaca hükümdarın eşinden de söz edeyim: Kubilay Han'ın askerleri Kinsay şehrini muhasara edin-

ce hükümdarın nasıl kaçtığını anlatmıştım. Eşi de falcıların ne söylediğini, yüz gözlü bir adamın şehri ve ülkeyi işgal edeceğini biliyormuş.

Rehberim:

«Hükümdar okyanustaki bir adaya kaçınca eşi, biran düşünmüş. Falcıların doğru söylediğine inanıyormuş. Bu yüzden karşı koymanın gereksiz olduğunu söylemiş.»

«Peki hükümdar kaçınca askerleri ne düşünmüş?» dedim.

«Tabiî pek çoğu bozulmuş. Ama kraliçe savunalım derse, güçlerinin yettiği kadar şehri müdafaa edeceklermiş. Ama kraliçe, şehri Bayan Çinksan'a teslim etmiş.»

Konuştuğumuz yaşlı adam bunları anlatmıştı. «Peki sonra kraliçe ne oldu?»

«Bayan Çinksan, kraliçeyi Kubilay Han'a götürür. Kubilay Han, kraliçenin anlattığını dinler. Ona sarayında özel bir daire tahsis eder. Ama hükümdarın da bir daha ülkesine dönmemesini, kaçtığı adada ölünceye kadar yaşamasını emreder.»

Hvai-ngan-çau'nun çok büyük bir şehir olduğunu söylemiştim. Kara-moran nehrinin kıyısında; nehir de anlattığım gibi 1,5 kilometre genişliğinde büyük mü büyük.

Nice irili ufaklı tekne gidip geliyor. Çoğu da okyanusa doğru akıyor. Nehir kıyısında insanlar arı gibi çalışıyorlar. Mallar yükleniyor, mallar sandıklar, heybeler boşalıyor.

Kubilay Han'ın kâğıt parası kullanılıyor ülkede. Halkın büyük kısmı Budist; ölülerini yakıyorlar. Rehberim:

«Daha çok kuzey - batıdan gelen tüccarlar, o böl-

gedeki mal ihtiyacını buradan karşılarlar.» dedi.

«Peki malları o bölgeye nasıl naklederler?» dedim.

«Tabiî kervanlarla naklederler. Ama memlekette en fazla nehir yoluyla nakliyat yapılıyor.»

Şehirde ipekli kumaş çok aranan bir mal. Bunun yanı sıra tuz geliyor. Dediklerine göre, belli başlı ihraç metaı sayılıyor. En az kırk şehrin tuz ihtiyacı buradan karşılanıyormuş.

«Artık siz Kubilay Han'ın sadece bu şehirden ne kadar büyük bir gelir sağladığını tahmin edin.» dediler.

Size şimdi de çok ilgi çekici bir kasabadan bahsedeyim.

Hvai-ngan-çau'dan yola çıkar da bir gün kadar güney-doğuya giderseniz güzel bir kasabaya varırsınız. Kasabanın adı Pao-ying'dir.

Hvai-ngan-çau ile Pao-ying kasabası arasında güzel bir patika yol vardır. Patika yolun özelliği de şu: Sağ tarafta yol boyunca bir sazlık uzanır. Yer yer su kümeleri vardır.

Yolun diğer tarafı ise derin hendektir. Hendekte de su vardır. Pao-ying kasabasına ancak bu patikadan gidilir.

Rehberimiz şöyle anlattı:

«Bu bölge çok sulaktır. Bunun için gördüğünüz küçük taşlarla döşenmiş patika yol yapılmıştır. Halk her bakımdan çalışkandır. Güzel mabedler ve binalar da inşa etmiştir.»

Pao-ying'de halk genel olarak ticaret ile uğraşıyor. Onun yanı sıra, el sanatlarıyle de geçimlerini sağlayanlar var.

Pao-ying kasabasında çok kalmadık. Ancak kasabanın çarşısıyle civarını şöyle bir gezdik. Halkı Bu-

dist; Kubilay Han'ın çıkarttığı kâğıt parayı kullanıyor. Yalnız ipekli kumaşları çok nefis. Bir de altın ve gümüşle işlenmiş ağır ipekli kumaşlar gözümüze ilişti.

Rehberimiz:

«Bu kumaşları daha çok Kubilay Han'ın sarayındaki zenginler satın alır. Çok yüksek fiyatla büyük şehirlerde de satılır. Çok aranır bu kumaşlar.» dedi.

Pao-ying'den ayrıldık. Güney - doğuya doğru yolumuza devam ettik.

Bir gün kadar gittik, geniş ve çok güzel bir şehre vardık. Şehrin adı: Kao-yu idi.

Bu bölgedeki diğer şehirlere benziyordu. Halkı Budist ve Kubilay Han'ın tebası olduğu için onun çıkarttığı kâğıt parayı kullanıyor. Ticaret ve el sanatlarıyle uğraşıyorlar. Yalnız burada her şey çok boldu.

Halkı hayvan avına meraklı imiş. Bir de kuş etiyle balık çok bol bulunuyor burada.

Biraz dinlendik ve gene yola koyulduk. Güzel yeşil yerlerden geçtik, Tayi-çau şehrine geldik.

Tayi-çau o kadar büyük bir şehir değil, ama çok güzel evleri, mabedleri ayrı bir incelik ve zevkle yapılmış. Ne ararsanız bol bol bulunuyor.

Dediler ki:

«Şehirde ticaret çok gelişmiştir. Bu bölgenin başlıca ticaret merkezlerindendir. Nehir kıyısında olmamız su yoluyla mal nakletmemizi kolaylaştırdığı için civarımızdaki köy ve kasabalardan gelen mallar bizim şehirde alıcı bulur, buradan diğer şehirlere aktarılır.»

Çok sayıda yelkenli tekne gördük; geliyor, gidiyor, hepsi de ağız beri mal yüklü.

Tayi-çau şehrinden bir gün ötedeki çok büyük ve gelişmiş bir şehir var: Yang-çau.

Yang-çau, bu bölgenin merkezi, şehre 27 şehir ve

kasaba bağlı imiş. Çok güzel ve ağaçlık yoldan geçtik. Yol boyunca küçük ama güzel kasabalar gördük. Hemen hemen hepsi de bir örnekti.

Yang-çau'ya vardığımız zaman rehberim:

«Burada Kubilay Han'ın on iki başkumandanından biri oturur.» dedi.

Şehre henüz girmiştik, ancak binalarından ve büyük mabedlerinden güzel bir şehir olduğunu anlamıştım.

«Çok zengin bir şehre benziyor.» dedim.

«Öyledir. Hem idarî hem de ticarî merkezdir.» dedi. «Aynı zamanda bir askerî üstür.»

Yang-çau ile ona bağlı şehir ve kasabalarda Kubilay Han'ın ordusuna asker yetiştiriliyor. İrili ufaklı ordugâhlar, talimgâhlar varmış.

Tayi-çau ile Yang-çau şehirleri okyanusa yakın. Şöyle böyle iki üç günlük mesafedeler.

Rehberim dedi ki:

«Yang-çau'dan güney-doğuya doğru giderseniz, iki gün sonra okyanusa varırsınız. Bu bölgenin en önemli mahsulü tuzdur. Nice tüccar, temiz ve saf tuz almak için ta buralara kadar gelir. Bu da Kubilay Han'a büyük gelir sağlar.»

Bu bölgede ve şehirlerde fazla dikkatimi çeken hususlar olmadığı için, kısa geçeceğim ve size şimdi Ngan-king şehrinden bahsedeceğim.

Manzi'nin batı bölgesinde iki büyük şehir vardır. Biri Ngan-king, diğeri de Siyang-yang-fu'dur.

Önce size Ngan-king'i anlatayım.

Bu zengin şehirde halk, ticaretle uğraşıyor. Hepsi Budist ve Kubilay Han'ın kâğıt parasını kullanıyorlar. Kendilerine göre de el sanatlarını geliştirmişler. Daha çok ipekli kumaş imalâtında ünlü bir şehir.

Çarşıyı dolaşmaya çıkmıştık. Yaşlı bir satıcıyla konuştuk.

«Bize yakın bazı şehir ve kasabalarda da ipekli kumaş bulursunuz.» dedi. «Ama onlar bizimkiler kadar nefis değildir.»

Rehberim ilâve etti:

«Ngan-king'te toprak mahsulleri de boldur. Şehrin civarında geniş meyve bahçeleri vardır. Bunun yanı sıra, av hayvanı da mebzulen bulunur.»

Ngan-king'in çok yakınında büyük bir orman vardı. Ormanda yırtıcı hayvanlar, aslan ve kaplan yaşıyormuş. Ava meraklı olanlar sık sık bu ormana gider avlanırlarmış.

Kısaca Ngan-king şehrinde gördüğüm şu: Şehir çok zengin, zenginliği de mal bolluğundan ileri geliyor. Ağır ipekli kumaşlar, sim ve altın işlemeli kumaşları çok aranıyor.

«Ngan-king şehri bu zenginliği yüzünden Kubilay Han'ın en gözde şehirlerindendir.» dediler.

Şimdi size Siyang-yang-fu'yu anlatayım. Bakın, bu şehre geldiğimiz zaman neler oldu.

Siyang-yang-fu, çok büyük ve muazzam bir şehir; civarındaki on iki şehir buraya bağlı. Hepsi de zengin, geliri çok şehirler.

Siyang-yang-fu, büyük bir ticaret ve sanayi merkezi. Sanayi merkezi dedim; çünkü el sanatları çok gelişmiş burada. Şehre geldiğimizin ertesi günü dolaşmaya çıktık. Önce şehrin ortasındaki büyük pazara gittik.

Nefis ipekli kumaşlar, gümüş ve altın işlemeli kumaşlar insanın gözünü alıyordu. Pazarda çok iyi işlenmiş silâhlar, kılıçlar, hançerler de gördük.

Rehberim:

«Siyang-yang-fu aynı zamanda silâh imâl ve tica-

retinin de merkezidir.» dedi. «Kubilay Han'ın sarayındaki ünlü kumandanlar silâhlarını hep buradaki ustalara yaptırır.»

Şehrin civarındaki büyük ormanda, aslan, kaplan gibi vahşi hayvanlar yaşıyormuş. Bu yüzden de halk sık sık hayvan avına çıkarmış.

Şimdi gelelim, Kubilay Han'ın bu şehri nasıl ele geçirdiğine. Sizlere bunu anlatayım.

Kubilay Han'ın sarayına gelmiş ve yerleşmiştik. Sizlere bundan önce anlattığım gibi saraydaki kumandanlarla tanışmış, etrafı gezmiştik.

İşte bu sırada Büyük Hükümdar Kubilay Han, Manzi'yi istilâ etmeye karar verir ve ordusunu gönderir. Kubilay Han'ın askerleri, Manzi'nin birçok kasaba ve şehrini kolayca ele geçirirler ama Kara-moran nehrinin kıyısındaki şehirlere sıra gelince iş değişir.

Siyang-yang-fu ise şehirlerin içinde en büyük ve zengin olanı. Kubilay Han'ın askerleri de burayı kuşatırlar. Yalnız size şunu hatırlatayım; Siyang-yang-fu'nun bir yanı nehire diğer yanı ise büyük bir göle yaslanmıştır. Nehir ile gölün en yakın olduğu yerde de Siyang-yang-fulular derin hendekler açmışlar.

Yani sizin anlayacağınız, Siyang-yang-fu'nun üç tarafı su, bir tarafı ise kara. Bu kara tarafını da surlarla tahkim etmişler.

Kubilay Han'ın askerleri, Siyang-yang-fu'nun surlarla tahkim edilmiş cephesinin önüne ordugâhlarını kurmuşlar. Ama ne kadar hücum etseler, şehri zaptedemiyorlar. Şehri kuşatmaları da pek fazla tesirli olmuyor. Çünkü, nehir yoluyla yiyecek ve ihtiyaçlarını sağlıyorlar.

Biz, bir gün, rehberimizle, Kubilay Han'ın sarayını geziyorduk. Rehberimiz:

«Bugünlerde büyük hükümdarın canı sıkılıyor.» dedi.

«Neden sıkılıyor?» diye sordum.

Anlattı :

«Kubilay Han'ın askerleri, Siyang-yang-fu'yu kuşattılar ama hâlâ şehri ele geçiremediler. Muhasara pek bir sonuç vermiyormuş.»

«Çok ilgi çekici doğrusu.» dedim. «Demek Kubilay Han'ın askerlerine de dayanan şehir varmış.»

«Öyle değil.» dedi. «Şehrin üç tarafı su; sonra muhasara sırasında nehir yoluyla yiyecek ve ihtiyaçlarını sağlıyor halk. Yani muhasara umurlarında değil.»

«Kubilay Han'ın askerleri de muhasaranın pek çaresiz kaldığını görünce şaşırmışlar, öyle mi?»

«Kumandanları, birkaç defa surlarla tahkim edilmiş şehre taarruz etmiş ama sonuç alamamış.»

«Peki, bu durumda Kubilay Han ne düşünüyor?» diye sordum.

Rehberim:

«Sarayındaki kumandanlarla ve diğer danışmanlarıyle konuşmuş ama nehir ve göl çok geniş olduğu için buradan düşmanın ikmâlini önleyemiyorlar.»

Bunun üzerine Kubilay Han'ın sarayındaki bir kumandanla konuştuk. Kumandan, şehrin üç tarafının su ile çevrili olması sebebiyle muhasarayı güç şartlar altında sürdürdüklerini anlattı.

Dedi ki:

«Nehir yoluyla yaptıkları ulaşıma engel olamıyoruz: Aylar hatta yıllarca muhasara etsek, ikmâl yollarını kesmedikçe şehre giremeyiz.»

«Ya bir taarruz ile şehri ele geçirmek mümkün değil mi?»

«Kalın surlar ile tahkim edilmiştir. Bakın kaç aydır muhasara etmekteyiz. Hâlâ bir netice alamıyoruz.»

Ertesi gün aramızda bu konuyu konuşmaya başla-

dık. Kafilemizde Avrupa'da bazı savaşlara katılmış kişiler bulunuyordu. Kubilay Han'ın askerlerinin savaşçı ve nişancı olduklarını belirtiyorlardı ama bazı savaş levazımatında eksikleri olduğunu söylüyorlardı.

«Nedir meselâ?» diye sordum.

«Bizim Avrupa'da yaptığımız savaşlar belki daha çetin geçer. Silâhlarına baktım ama kaleleri surları zorlayıcı aletleri, malzemeleri yok.» dedi.

Gerçekten de öyle. Birden aklıma geldi. Dedim ki:

«Bizim bildiğimiz mancınık bile kullanmıyorlar.»

«Eğer mancınıklarla koca kayaları, surlara fırlatırlarsa, şehir fazla dayanmaz düşer.» dedi.

Bunun üzerine bu konuşmamızı kumandanlardan ve Kubilay Han'ın müşavirlerinden birine nakletemye karar verdik.

Kumandanlar dikkatle dinlediler, mancınıkı tarif ettik, anlatmaya çalıştık. Kumandan:

«Bunu büyük hükümdarımıza da söyleyelim.» dedi.

Kubilay Han bizi her zamanki gibi huzura aldı, hal hatır sordu. Sonra kumandan bizim bir teklifimiz olduğunu söyledi.

Biz de dilimizin döndüğü kadar mancınık ile taarruz edilirse şehrin fazla dayanamıyacağı kanaatinde olduğumuzu ifade ettik.

Kubilay Han:

«Peki bunu nasıl yapacaksınız?» diye sordu.

Kafilemizde bu işin ustası iki kişi bulunduğunu söyledim.

«Peki, hemen başlayın.» diye emir verdi.

Kafilemizde bir Alman bir de Ortodoks vardı. İkisi de mancınık yapma ve kullanma ustası idiler.

Hemen kolları sıvadılar, üç büyük mancınık yap-

ılar. Büyük Hükümdar Kubilay Han, bir tecrübe yapmamızı istedi.

Alman ve Ortodoks, Kubilay Han'ın huzurunda, 80 ilâ 100 kiloluk taşlar ve kayaları mancınıkla fırlattılar. Başta Kubilay Han olmak üzere tecrübeyi seyredenler büyük tezahüratta bulundular, alkışladılar.

Kubilay Han hemen kumandanlarını topladı:

«Mancınıkları münasip yerlere yerleştirin. Mancınıkla önce şehre taş ve kayalar atın.»

Kubilay Han'ın askerleri, mancınıkları, şehrin dışında en münasip mevkilere yerleştirdiler. Askerler bu arada, bizim talimâtımız üzerine, 150-200 kiloluk kayalar hazırlayıp getirmişlerdi.

Alman ve Ortodoks'un yardımıyle Kubilay Han'ın askerleri mancınıklarla şehre iri kayaları fırlattılar.

Siyang-yang-fulular hayatlarında hiç böyle bir şey görmemişler, gökyüzünden üç dört insan iriliğinde kaya parçalarının yağdığını görünce müthiş bir korkuya kapılmışlar.

Hemen bir savaş konseyi toplamışlar ve demişler ki:

«Gökyüzünden yağan bu kaya parçaları, atlarımızı evlerimizi mabedlerimizi yerle bir ediyor. İnsanca zayiatımız da çok. Bundan kaçmalıyız.»

Bunun üzerine meseleyi uzun uzun tartışmışlar, sonunda teslim olmaya karar vermişler. Kubilay Han'ın ordugâhına bir temsilci yollamışlar.

«Bizim şartımız şudur: Teslim olan öteki şehirler gibi biz de Kubilay Han'a tâbi olacağız, Kubilay Han'ın hükümdarlığını tanıyoruz. Şehrimize zarar ziyan verilmeyecektir.»

Kubilay Han, Siyang-yang-fuluların bu teklifini düşündü, danışmanlarıyle konuşup danıştı, sonunda kabul etmeye karar verdi.

Kubilay Han, Siyang-yang-fu şehrinin böyle fazla

hasar görmeden teslim olmasından çok memnun oldu.

İşte aziz okuyucularımız, Kubilay Han'ın topraklarında en mutena bir yeri işgal eden Siyang-yang-fu böyle zaptedildi.

Şehirden çıktıktan sonra birkaç gün yol alırsanız Sinju şehrine varırsınız.

Sinju büyük bir şehir değil. Ama diyebilirim ki bu bölgenin en işlek ve faal limanı. Dünyanın en büyük nehri olan Kiyang'ın kıyısında kurulmuş.

Bir liman şehri olan Sinju'ya gelince ilk dikkatinizi çeken şey, teknelerin, irili ufaklı gemilerin bolluğu olur.

Kiyang nehri, kimi yerde on mil, kimi yerde sekiz mil, kimi yerde de altı mil genişliğinde imiş. Uzunluğu da şöyle böyle 120 günlük bir yolculukla hesap ediliyormuş.

Sinju şehrine gelince önce çarşısını gezdik. Rehberimiz, şehrin küçük ama çok zengin olduğunu söyledi:

«Kiyang, denize benzer, çok büyük bir nehirdir. Bu sayede de sayısız gemiler mal götürüp getirirler.»

«Kubilay Han, bu liman şehrinden büyük gelir sağlıyordur herhalde.» dedim.

«Öyledir.»

Sonra anlattı:

«Nehrin ne kadar uzun olduğunu şöyle bir hesaplayın. Her iki kıyısı üstünde en az 200 şehir vardır ve nehir 16 bölgeden geçer. Nehrin geçtiği bölgeler çok zengindir. Şehirler de, nehir yoluyla mal taşıması geliştiği için Kubilay Han'a epey gelir sağlarlar.»

Gerçekten nehirde sayısız diyebileceğim kadar çok tekne gidiyor geliyordu.

«Sayısını tahmin etmek güç.» dedim. «Herhalde şu anda limanda epey gemi var.»

Rehberim:

«Mübalağa olmasın ama şu anda Sinju'da beş bine yakın tekne vardır.» dedi.

«Dikkat ettim, gemilerin hepsi ağız beri mal yüklü.»

«Öyledir.» dedi. «Sinju bu bölgenin en büyük ticaret merkezidir. Sonra bakın, şu gemilere yüklenen malın ne olduğunu tahmin edersiniz?»

Koca koca çuvallar yükleniyordu; dedim ki:

«Sinju'da çoğunlukla kumaş ticareti yapılıyor.»

«Evet, Sinju'da el sanatları da gelişmiştir. İpekli kumaşları Kubilay Han'ın sarayında aranır. Ama asıl şu gördüğünüz gemilere yüklenen mal, tuzdur.»

Doğrusu azıcık şaşırmıştım.

«Şu beş bine yakın tekne hep tuz mu yükler?»

«Evet. İç bölgelerin veya nehir kıyısındaki şehirlerin tuz ihtiyacı Sinju'dan karşılanır.»

«Peki bu kadar çok miktarda tuz nereden gelir?»

«Sinju, bildiğiniz gibi okyanusa çok yakındır. Kıyı tuz bakımından çok zengindir. Kıyıdan elde edilen tuz Sinju'ya nakledilir. Buradan da iç bölgelere taşınır.»

Ertesi gün, Sinju'yu daha iyi gezip gördük. Limanda bir zaman kalıp gemilere yüklenen tuz çuvallarını seyrettik. Bu arada dikkatimi çeken bir şey oldu, sordum.

«İç bölgelere tuz götüren gemiler, başka mallarla Sinju'ya dönüyor, öyle mi?»

Anlattılar:

«Bu bölge kömür ve demir bakımından da zengindir. Tuz götüren gemiler dönüşte kömür, demir ve diğer malları getirir. Bu maddelere de Sinju ve okyanustaki şehirlerin ihtiyacı var tabiî.»

Nehir o kadar büyük ve genişmiş ki, üstünde ka-

yalık küçük adacıklar varmış. Bazı Budistler de bu kayalık adacıklar üstünde küçük mabedler inşa etmişler.

Rehberim:

«Adacıkları görseniz çok hoşunuza gider.» dedi. «Hatta bazılarında insanlar bile yaşar. Evler vardır.»

«Bir şey daha dikkatimi çekti.» dedim. Nehir okyanusa doğru akıyor, peki bu tekneler nehrin kaynağına doğru nasıl yol alıyorlar?»

Rehberim:

«İsterseniz limanın biraz yukarı kısmına gidelim, daha iyi görürsünüz.» dedi.

Teknelerin baş kısmını kalın kenevir halatlarla kıyıdaki atlara bağlıyorlar ve böylece yüklü tekneler, kıyıdaki atlarla çekiliyor.

Bu arada gemiciler de kalın kamışlarla tekneleri itiyorlar. Sordum:

«Bu teknelerde acaba ne kadar mal yüklüdür?»

«Aşağı yukarı 600 ton kadar mal yüklenir.» dediler.

O gün de Sinju'nun bazı kısımlarını gezdik; limanı ve çevresini dolaştık. Oldukça şaşırtıcı geldi bana; sekiz on yahut on iki atın çektiği tekneler gördüm.

Sinju'dan yola koyulduk ve gene bir kıyı şehri olan Kva-çau'ya vardık.

Şimdi sizlere kısaca bu şehri anlatayım.

Kva-çau, küçük bir şehir, nehrin okyanusa yakın olan güney-doğusunda kurulmuş. Halkı Budist imiş, tabiî burası da Kubilay Han'a tâbi, onun çıkarttığı kâğıt parayı kullanıyor.

Kva-çau şehrinin bir özelliği varmış, öyle dediler. O da şu: Han-balık'daki Kubilay Han'ın sarayının hububat ve buğday ihtiyacı bu şehirden karşılanıyormuş.

Şehrin civarındaki bölgelerde çok miktarda buğ-

day yetiştiriliyormuş; Kva-çau'ya getirilen buğday ve pirinç de buradan teknelerle Kubilay Han'ın sarayının bulunduğu Han-balık'a nakılediliyormuş.

Han-balık'a nakil işinin çok ilgi çekici olduğunu anlattılar.

«Nehir ve göller arasında kanallar inşa edilmiştir. İşte esas taşıma bu su yoluyla yapılmaktadır.»

Sonra rehberimiz daha geniş bilgi verdi:

«Bu bölgede geniş büyük nehirler ve göller vardır. İşte göl ve nehirler arası kanallarla bağlanmıştır. Bu yolla Kubilay Han'ın sarayına buğday nakledilir.»

«Bu oldukça büyük bir iş.» dedim.

«Öyledir.» dedi. «Sonra kanalları görseniz, çok geniş ve derindir. Tekneler rahatça gider gelirler.»

«Sinju'da ve burada gördüğümüz büyük gemiler vardı, beş altı yüz tonluk büyük gemiler bu kanallardan nasıl geçip gidiyor?»

«Kanalların çok geniş ve derin olduğunu söylemiştim.» dedi. «O gördüğünüz büyük tekneler bile rahatça gider gelir. Adeta bir nehire benzer bu kanallar.»

Böylece, gemiler nehir göl ve aralarında inşa edilmiş kanallar sayesinde Manzi'den Han-balık'a kadar giderlermiş. Bu bakımdan mal taşıma çok rahat ve kolay oluyor.

Rehberim ilâve etti:

«Nehir ve kanal boyunca toprak yollar da vardır. Karayolu ile mal nakledilir. Bütün bu kanalları Kubilay Han yaptırmıştır.»

Kva-çau şehrinin tam karşısında nehrin ortasında kayalık bir ada var. Bu kayalık adacıkta iki bin kişi yaşıyormuş. Adada bir de manastır ve mabed bulunuyormuş.

Rehberim:

«Halk Budisttir.» dedi. «Adadaki mabed ve manastır da Budistlere aittir.»

«Manastır ve mabed büyük mü?» dedim.

«Bu bölgedeki en büyük mabeddir.» dedi. «Belki bina bakımından büyük değildir ama civardaki büyük mabedlerin fevkindedir. Yani otorite bakımından en üst mertebededir.»

Şimdi de size, nehrin karşısındaki Çin-kiyang-fu şehrinden söz edeyim.

Kva-çau şehrinden ayrıldık, büyün bir gemiyle nehrin karşı kıyısındaki Çin-kiyang-fu'ya gittik.

Şehir Manzi'nin sınırları içinde, halkı Budist ve Kubilay Han'a tâbi. Kağıt para kullanıyorlar ve el sanatları ve ticaretle geçiniyorlar.

Bu arada, el sanatları arasında kumaş imalâtı bakımından da çok ileriler, ipekli kumaşları, sim ve zer işlemeli kumaşları Kubılay Han'ın sarayında aranırmış.

Rehberim:

«Bu şehrin tüccarı çok zengindir.» dedi.

«Mal alım satımı çok, burdan Kubilay Han da büyük gelir sağlar, öyle mi?» dedim.

«Halkı kendi işinde gücündedir. Çok da çalışkandır. Öyle av merakı da yoktur. Civarda bol miktarda hububat yetiştirirler burada da civardaki kasaba ve şehirlere satarlar.»

Sonra şehri gezmeye çıktık. Bir ticaret merkezi ve liman şehri; nehir kıyısındaki diğer şehirlerde olduğu gibi gemiler mal yüklüyor, boşaltıyordu.

Rehberim:

«Şehirde iki kilise vardır, görmek ister misiniz?» dedi. «Elbette. Görmek isterim.» dedim.

Kiliseler küçük idi; sordum:

«Ne zaman yapıldı?»

Rehberim:

«Anlatayım.» dedi. 1278 yılında Kubilay Han'ın

güvendiği adamlardan biri olan Mar Sergius, buraya geldi. Kubilay Han, bu sehrin idaresini ona bırakmış. Mar Sergius da burada iki kilise yaptırmış.»

«Çok ilgi çekici, doğrusu.» dedim.

«Mar Sergius, bu şehre gelinceye kadar, burada hiç bir Hıristiyan yokmuş. Kilise onun eseridir. Halkın çok azı da işte o tarihte Hristiyan olmuştur.»

Şehirde Budistler ile Hıristiyanlar iyi anlaşıyorlarmış. Hristiyanların hemen hepsi ticaret ile uğraşırmış.

Çin-kiyang-fu'da çok kalmadık ve güney-doğuya doğru yolumuza devam ettik.

Şehirden çıkıp üç gün kadar gittik; bu zaman içinde, birçok köy ve kasaba çıktı karşımıza. Kısa fasılalarla mola verdik.

Kasaba ve köyler epey gelişmişlerdi, çoğu ticaret ile uğraşıyor, halkı Budist. Civar arazilerde de buğday ve pirinç ekiyorlar.

Üç gün sonra Çang-çau şehrine vardık. Çang-çau çok güzel ve büyük bir şehirdi. Bu bölgede ve Manzi'de gezip gördüğümüz öteki şehirlerde olduğu gibi, burada da ipekli kumaş imâli ve ticareti çok gelişmiş.

Çang-çau ile civarındaki bölgede toprak çok verimli imiş. Ziraat ile uğraşanlar bir hayli para kazanıyormuş.

Rehberimiz anlattı:

«Çang-çau'da halk, verimli topraklarda yetiştirdiği buğdayı, teknelerle diğer şehirlere götürür ve satar. Bu bakımdan halkı, tüccarı zengindir.»

Şehrin büyük bir çarşısı vardı. Çarşıda sim ve zer ile işlenmiş nefis ipekli kumaşlar gördük. Bir de çok miktarda silâh dikkatimi çekti.

«Silâh imalâtı ve el sanatları bakımından da önde gelen bir şehirdir.» diye anlattılar.

«Manzi'deki diğer şehirlerde olduğu gibi Çang-çau da gelişmiş ticareti sayesinde Kubilay Han'a bir hayli vergi veriyor olmalı.» dedim.

Rehberimiz:

«Çang-çau büyük bir ticaret merkezi olması dolayısıyle zengin, bir şehirdir, halkı av meraklısıdır. Civardaki büyük ormanlarda vahşi hayvanlar boldur, hem hayvan hem kuş avına çıkarlar. İyi de nişancıdırlar.»

Yalnız Kubilay Han'ın kumandanı Bayan 'Çinksan, Manzi ve bu şehirleri zaptederken, bir olay, Çang-çau, için çok kanlı olmuş.

Olayı rehberi mşöyle anlattı:

«Manzi eyaletinin Kubilay Han'ın ordusu tarafından istilâ edilmesi sırasında Bayan Çinksan, birliklerini, Çang-çau'ya gönderir. Kubilay Han'ın askerleri şehrin etrafını çeviren kaleye yaklaşırlar, sonra sıkı bir çarpışma olur, kale ve surların bir kısmını ele geçirirler.»

«Demek Çang-çau, bazı şehirler gibi çarpışmadan teslim olmamış öyle mi?» diye sözünü kestim.

«Aslında iyi şartlarla anlaşmak istiyorlarmış ama Bayan Çinksan'ın askerleri kaleye saldırınca onlar da savunmuşlar.»

«Peki kanlı olay nasıl olmuş?»

«Kubilay Han'ın askerleri dış kaleyi ele geçirmişler ve mahzenlerde fıçılar içinde şarap bulmuşlar. Tabiî zafer sarhoşluğu içinde birden şaraba hücum etmişler ve içmiş de içmişler. Sonra da sarhoşlayıp ölü gibi yere yıkılmışlar. İşte bunu gören Çang-çaulular hemen saldırmış ve askerleri öldürmüşler.»

«Yani Kubilay Han'ın askerlerine bir tuzak mı kurmuşlar?» dedim.

«Bildiğime göre pek tuzak değil, ama askerlerin içip sarhoş olmalarından istifade etmek istemişler.»

«Kubilay Han'ın kumandanı olayı duyunca ne yapmış?»

«Müthiş kızmış. Askerlerinin böyle alçakça öldürülüşüne çok içerlemiş. Bunun üzerine büyük bir kuvveti Çang-çau üzerine göndermiş ve şehri ele geçirdikten sonra da halkı kılıçtan geçirmelerini emretmiş.»

«Doğrusu korkunç bir olay.» dedim.

«Söylendiğine göre, Bayan Çinksan'ın askerleri sıkı bir taarruzla şehri ele geçirmişler ve halkı kılıçtan geçirmişler.»

Çang-çau'da fazla kalmadık ve yola koyulduk.

Size şimdi Çang-çau'dan sonra geldiğimiz şehri kısaca anlatmaya çalışayım.

Su-çau, büyük ve çok güzel bir şehir. Halkı Budist, ticaret ve el sanatları ile geçimlerini sağlıyorlar. Bu bölgenin başlıca maddesi olan ipek burada bol, ipekli kumaşları da çok nefis.

Halkı zengin ve refah içinde yaşıyor. Evleri, mabedleri çok güzel ve büyük. Şehri gezerken, bize, tüccarın zengin olduğunu ve bu bakımdan da şehrin çok geliştiğini anlattılar.

Dediler ki:

«Su-çau en az 60 kilometre genişliğinde bir şehirdir. Çok yayılmıştır, civardaki verimli arazide nefis meyveler ve hububat yetiştirilir.»

Şehri gezmeye çıkmıştık. Rehberim halkın hem barış sevdiğini hem de iyi silâh kullandığını anlattı:

«Burada halk ticaretle ve el sanatlarıyle geçinir. İçlerinde iyi sanatkârlar vardır. Silâh imalâtında da bir hayli ileridirler.

«Sanırım Kubilay Han'ın hazinesine en çok gelir getiren bölgelerden biridir burası.» dedim.

Rehberim:

«Bir de mübalâğasız söylüyorum,» dedi. «Manz halkı silâhlansa bütün dünyayı hakimiyeti altına alır dı. Öylesine iyi silâh imâl ederler ve nişancıdırlar.»

Gene anlattıklarına göre, Su-çau halkı çok iyi tüccarmış. En kaliteli ve iyi malları satarlar çok para kazanırlarmış. Aynı zamanda el sanatlarının her dalında da mahir imişler.

Mabedlerin ve manastırların muhteşem oluşu da dikkatimizi çekiyordu. Bunu söyledim.

Rehberim:

«Su-çau'da çok usta falcılar vardır.» dedi. «Hatta bu civarda, Su-çau filosofları bakımından da ünlüdür.»

Daha sonraki günlerde Su-çau'yu bir baştan ötekine gezdik. Mübalağasız söyliyeyim altı bine yakın taş köprü vardı; şehrin zenginliğini ve büyüklüğünü artık siz tahmin edin.

Civardaki dağlarda ve ormanların yakınlarında öyle cins otlar yetişiyormuş ki, bu otları, içkilerin ve şarabın içine koyuyorlarmış, gerçekten şarapları çok nefisti.

Su-çau, dünya anlamına geliyor. Size daha sonra Manzi eyaletinin başşehrinden söz edeceğim. Manzi'nin başşehri Kinsay. Cennetin şehri anlamına geliyor.

Neyse, Su-çau'dan yola çıktıktan sonra Vughin'e geldik, burası da büyük bir şehir. Ama çok kalmadık burada, Çangan'a gittik.

Her iki şehir de zengin ve büyük. Halkı Budist; kayda değer fazla bir şey olmadığı için, kısa keseceğim. Çangan'dan yola çıkıp Cennetin şehri Kinsay'a vardık.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CENNETİN ŞEHRİ : KİNSAY

Çangan şehrinden çıkar da üç gün yol alırsanız Manzi'nin başşehri olan Kinsay'a varırsınız.

Yol boyunca birbirinden güzel ve zengin kasaba ve şehirlere uğradık. Hemen hepsi kendilerine göre ticaret merkeziydi. Kumaş ve silâh imalâtı bakımından da epey ileri idiler.

Bütün buraları Kubilay Han'a tâbi; halkın hepsi Budist, Kubilay Han'ın çıkarttığı kâğıt parayı kullanıyorlar.

Kinsay, dediğim gibi, Cennetin şehri demekmiş. Gerçekten de öyle. Diyebilirim ki dünyanın en güzel şehridir. Daha önceki bölümlerde sizlere Kubilay Han'ın kumandanı olan Bayan Çinksan'ın bu güzel şehri nasıl aldığını anlatmıştım.

Zaten Kubilay Han da dünyanın bu en güzel şehrinin hasara uğramasını istememiş ve kumandanı olan Bayan Çinksan'a bu yolda emir vermiş.

Kinsay'a gelirken yolda rehberim, şehrin güzelliğini öve öve bitiremedi. Ama ne zaman Kinsay'a vardık, o zaman gözlerimle o muhteşem güzelliği gördüm.

Önce şunu belirteyim; Kinsay gördüğüm şehirlerin en büyük ve genişi; şöyle böyle 150 kilometre genişliğinde diyebilirim.

Caddeleri, sokakları, kanalları çok geniş, büyük. Hele bir çarşısı var, muazzam. Şimdi size şehri anlatmaya çalışayım.

Kinsay'ın bir tarafı göle, diğer tarafı da nehre dayalı. Göl, pırıl pırıl, berrak mı berrak. Masmavi suyu kımıldamıyor bile.

Nehre gelince; çok geniş, büyük bir nehir bu. Nice kollara ayrılmış, kolların kimi, kıvrıla kıvrıla şehrin içinden geçiyor göle dökülüyor. Nehrin bazı yerlerini kanallarla birbirine bağlamışlar.

Rehberim:

«Şehrin içinden geçen bu nehir sonunda okyanusa dökülür.» dedi.

«Ne çok kanal yapmışlar şehir içinde.» dedim.

«Öyledir.» dedi. «Şehrin içindeki bu kanallarla şehri baştan aşağı gezmek mümkün olur.»

Şehrin caddeleri çok geniş. Kanallar da öyle ya. Kanallarda küçük tekneler kayıklar gidip geliyorlar; geniş caddelerde de çok sayıda araba gördük.

Şehri gezerken rehberimiz anlatıyordu:

«Su-çau size büyük bir şehir olarak göründü.» dedi. «Ancak burası Manzi'nin kalbidir. Bu şehirde 12 bin köprü vardır.»

«Oldukça şaşırtıcı, doğrusu.» dedim.

«Öyledir.» dedi. «Köprülerin çoğu taştan yapılmıştır. Ama içlerinde tahta olanlar da vardır.»

Sonra nehrin kollarından birini kıyı kıyı gezdik. Üzerinde taş köprüler yapılmış; öyle güzel ve alt kısımları yay gibi; büyük gemiler bile rahatça altlarından geçebiliyor.

Rehberim:

«Kanallar da böyledir.» dedi. «Üzerlerinde irili ufaklı köprüler vardır.»

Halk arabalarıyla köprülerden geçiyor. Çoğu kanallarda kayıklarla gidip geliyor. Ama kanalların hemen yanı sıra uzanan sokak ve caddelerden de gidip gelenler pek çok.»

«Şehrin etrafı da geniş kanallar ve hendeklerle çevrilidir.» dedi rehberim. «Bu hendek ve kanallar icap ettiği zaman düşmanın taarruzundan şehri korumak için yapılmıştı.»

Şehrin etrafındaki kale ve surlar geniş hendek ve kanallarla takviye edilmiş. Kanalların bazıları nehire ve göle bağlanıyor. Bu kanalların başka bir görevi de şu imiş: Sular yükseldiği zaman bu hendeklerin kapaklarını açıyorlar, böylece sular taşmıyormuş.

Rehberim:

«Bu hendeklerin başka bir görevi daha var.» dedi. «Düşman saldırısı karşısında şehri koruyor. Bu hendeklerden aşmak da bir hayli güçtür.»

Şehirde on büyük pazar var. Bunlar şehrin ana pazarları imiş, yoksa sayısız diyebileceğim kadar çok küçük pazar yerleri varmış. Hemen hepsi kare, en az da altı yüz metre genişliğinde.

Bu kare biçimindeki büyük pazar yerlerini çok geniş caddeler birbirine bağlıyor. Benim tahminime göre bu caddelerin uzunluğu en az, beş kilometre kadar, genişliği de kırk adım falan.

Şehirdeki ana ve diğer cadde ve sokaklara dikkat ettim, hiç bir keskin dönemeçli değil; ana pazar yerlerini birbirine bağlıyan ana caddelerin yanı sıra da geniş kanallar uzayıp gidiyor. Bu ana kanalların kıyılarında büyük taş binalar yapmışlar, tüccar buralarda mallarını depo ediyor.

Birkaç gün sonra idi; rehberim, daha çok yaban-

cı tüccarın bulunduğu kanal kıyılarını gezmemizi teklif etti, kabul ettim.

Kanalların kıyılarında büyük taş binalarda mallarını daha çok Hindistan'dan gelen tacirler depo ediyorlar.

Rehberim anlattı:

«Bu pazar yerleri şehrin en canlı hareketli yerlerindendir. Haftada iki üç gün bu pazar yerlerine en az otuz kırk bin kişi gelir; alışveriş eder, mal alıp mallarını satar.»

«Günde bu kadar kişinin pazar yerini ziyaret etmesi çok ilgi çekici, doğrusu.» dedim. «Bu pazar yerlerinin düzenini sağlamak da mesele.»

«Öyledir. Ama dışarıdan getirilen mallar, burada imâl edilen kumaşlar falan hep ayrı ayrı yerlerdedir. Bu bakımdan pazar yerlerinde karışıklık çıkmaz.»

«Daha çok ne gibi mallar satılır burada?» diye sordum.

«Manzi'nin en nefis ipekli kumaşları, sim ve zer işlemeli kumaşları burada imâl edilir. Bu nefis kumaşları pazarlarda bulabilirsiniz.»

«Gezerken silâh satanlara da rastladık.» dedim.

«Evet. Burada usta silâh imalcileri bulunur.»

Pazar yerleri öylesine büyük ve geniş ki kolay kolay gezilemiyor. Bizim gezdiğimiz pazar yeri geniş bir kanalın yanı başındaydı. Kalabalık mı kalabalıktı.

Rehberim:

«Şehrin civarında büyük meyve bahçeleri bulunur. Buranın meyveleri lezzetli ve güzeldir.» dedi.

«Bura halkının ava meraklı olduğunu söylemiştin.» dedim.

«Civardaki ormanlarda vahşi hayvanlar yaşar. Halk hem iyi silâh kullanır hem de iyi nişancıdır. Bu bakımdan ava da meraklıdır.»

«Daha çok vahşi hayvan avına mı çıkarlar?»

«Hayır. Aslan ve kaplan avlarlar ama bunun yanı sıra kuş avına da çıkılır. Hatta tavşan, yaban ördeği gibi hayvanlar da avlanır.»

Pazar yerlerinde her tür sebze ve meyve satılıyor. *Bilhassa iri iri armutlar dikkatimi çekti, diyebilirim ki* tanesi bir kilodan fazla idi. Bir de çok nefis şeftaliler dikkatimi çekti.

Rehberim:

«Şimdi pek şeftali mevsimi değildir.» dedi. «Bir de şeftali mevsiminde görseniz öyle nefis ve büyüktür ki, şaşarsınız.»

Yalnız buradaki şeftaliler daha çok beyaza çalar sarı renkte.

«Bir şey var.» dedi rehberim. «Bu bölgede üzüm yetişmez. Buna rağmen başka bölgelerden buraya pazar yerlerine çok iyi kalite üzüm getirilir. Yani size şunu söyleyeyim: Burada bir mal yapılmazsa veya yetiştirilmezse civar şehirlerden şehire mal getirmek mümkündür.»

«Şu da var ki av hayvanları bizim Venedik'ten çok ucuz. Burada bir yaban ördeği için ödediğim paranın en az iki katına Venedik'te böyle bir hayvan satın alabilirim.» dedim.

«Av hayvanı bol bol bulunabiliyor bu bölgede. Bu bakımdan ucuzdur.» dedi.

«Demek halk ete çok düşkün öyle mi?»

«Evet. Etin her türlüsünü severler ve bol bol yerler. Hatta balık da bulabilirsiniz.»

«Peki balığı nereden getirtiyorlar?» diye sordum.

Rehberim anlattı:

«Biliyorsunuz, okyanus buraya çok uzak sayılmaz. Okyanusta tutulan balıklar, nehir yoluyla buraya getirilir ve pazarda satılır.»

izin verirseniz şehrin bu büyük pazarları hakkında bir iki şey daha anlatayım. Çünkü bana gerçekten ilgi çekici geldi.

Dedim ya, etin her cinsi pazar yerlerinde bol bol bulunabiliyor, sebebini rehberim söyledi. Bura halkı sofrasında mutlaka bir iki türlü et yemeği bulundururmuş. Etin her türünü de severlermiş. Av eti, balık fa-ıan.

Okyanusta tutulan balıklardan başka bir de tatlı su balıkları bulunuyor. Tatlı su balıklarını civardaki büyük göllerde tutarlarmış.

Rehberim dedi ki:

«Mevsime göre balık bulabilirsiniz. Gerek deniz balıkları gerekse göllerde tutulan tatlı su balıkları çok lezzetlidir.»

«Doğrusu balıkçılar iyi iş yapıyorlar, öyle mi?» dedim.

Rehberim:

«Öyledir.» dedi. «Hatta bir şey söyleyeyim. Buradaki bazı sanatkârlar bir iki işi bir arada yaparlar. Mevsime göre hangi iş geçiyorsa onu yaparlar. Ama balıkçılar öyle değildir. Her mevsim durmadan çalışırlar. Çünkü hem balık boldur, hem halk et ve balık sevdiği için çok satılır.»

«Böylece başka iş yapacak vakitleri yoktur, öyle mi? Yani geçimleri yerindedir demek istedim.»

«Evet. İyi kazanırlar. Tabiî balık tutarken ve satarken Kubilay Han'a hisse verirler. Bu bakımdan büyük hükümdarın avcılık ve balıkçılıktan geliri iyi sayılır.»

Büyük kanalın yanı başındaki pazarı geziyoruz.

Bir harekettir gidiyor, insanın başı dönüyor adeta. Rehberim en az otuz kırk bin kişi bir günde pazarda alışveriş eder demişti ya, gerçekten inandım.

Pazar yerinde sık sık büyük taş binalara rastlıyorsunuz. Bu binaların bir kısmında mağazalar, dükkânlar

var, bu dükkânların kiminde değerli taşlar, altın inci kolyeler, bilezikler, pantantifler satılıyor. Kiminde de çok iyi cins içki bulunuyor.

Önce değerli taşları satan dükkânları anlatayım:

Dükkânlar taş binaların bir köşesinde bulunuyor. Kiminde değerli taşlardan yapılmış çok güzel bilezikler, yüzükler, kolyeler satılıyor. Kiminde de sanatkârlar atelyelerinde bunları yapıyorlar.

Bu dükkânlarda daha çok, saray aristokrasisine hitap eden cinste yüzükler, kolyeler, pantantifler gördüm. Ama bazı pazarlardaki böyle dükkânlarda halk için yapılmış yüzükler, kolyeler bulunuyormuş.

Rehberimle konuşuyoruz.

«Manzi, değerli taşlar ve kıymetli mücevherlerle tanınmış bir bölgedir.» dedim. «Çok da usta sanatçılar var burada.»

«Öyledir.» dedi. «Hele bu şehir Manzi'nin başkenti, diyebilirim ki bölgenin en usta sanatkârları buradadır.»

Kubilay Han'ın sarayında daha çok burada yapılan kıymetli kolyeler, yüzükler, bilezikler aranıyormuş.

Kimi dükkânlarda da sadece şarap satılıyor. Burada üzümden değil de pirinçten yapılmış şaraplar revaçta. Şarabı pirinçten yapıyorlar, ama içine kokulu bir takım otlar falan koyuyorlar. Bura şarapları bizimkilere pek benzemiyor.

Pazar yerlerindeki bir özellik de şu: Hamamlar. Size azıcık da hamamlardan söz edeyim.

Dedim ya, pazardaki ana caddeleri birbirine bağlayan sokaklarda belirli mesafelerde büyük taş binalara rastlıyorsunuz. Bu binaların kiminde dükkânlar var kiminde de hamamlar bulunuyor.

Kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı hizmet görüyor

bu hamamlar. Her birinde de kadın ve erkek hizmetkârlar var.

Rehberim dedi ki:

«Bu bölgenin insanları küçük yaştan beri soğuk su ile yıkanmaya alışıktırlar. Bunun için bu pazar yerlerinde böyle hamamlar vardır.»

«Peki bu hamamlarda soğuk su ile mi yıkanıyorlar?» diye sordum.

Rehberim:

«Evet. Hep soğuk su ile yıkanılır.» dedi. «Küçük yaşta soğuk su ile yıkanmanın sağlığa iyi geldiği fikri çocuklara öğretilir.»

«Çok ilgi çekici.» dedim.

«Bir şey daha söyleyeyim.» dedi. «Aynı zamanda bu hamamlarda yabancılar için de ayrı bölümler bulunur.»

«Nasıl yabancılar için ayrı bölümler?» dedim.

«Evet. Yabancılar için sıcak su akan bölümler vardır.» dedi. «Soğuk su ile yıkanmaya alışmamış olan yabancılar burada yıkanır.»

Gezdiğim pazar yerlerinde sık sık hamamlara rastlamam beni az çok şaşırtmıştı. Sordum:

«Bu koskoca şehirde, pek çok umumî hamama rastladım. Peki bu insanların evlerinde yıkanacak yerleri yok mu?»

Rehberim güldü:

«Vardır. Ama bura halkı yıkanmayı çok sever. Hatta diyebilirim ki, sofraya oturmadan önce mutlaka yıkanırlar.»

Birkaç gün sonra idi; şehrin bir başka pazar yerini gezmeye çıkmıştık. Gene aynı köşeleri, taş binaları, dükkânları gördük.

Bu arada dikkatimi bir şey çekti. Pazarın belirli bir yerinde çok şık giyinmiş kadınlar bulunuyordu.

Bu kadınlar, hem çok şıktı, nefis ipekli kumaştan elbiseler giymiştiler, hem de yanlarında hizmetkârları vardı.

Sayılarını bilmiyorum; tahmin de edemiyeceğim. *Bir ara rehberime sordum:*

«Dikkatimi çekti; bu kadınlar çok şık giyinmiş, sonra yanlarında mutlaka hizmetkârları bulunuyor. Kimdir bu kadınlar?»

Rehberim şöyle bir baktı:

«Bu kadınların oturduğu evleri apartmanları bir görseniz büsbütün şaşardınız.» dedi.

Merakım büsbütün artmıştı, sordum:

«Peki neden?»

«Bu kadınların buralarda dolaşmalarının sebebi şudur: Beğendikleri erkekleri evlerine götürürler. Evleri de çok süslüdür hani.»

«Demek daha çok yabancı erkekleri evlerine götürüyorlar.» diye sordum.

«Öyledir. Maksat da şu: Yabancı erkekler yurtlarına dönünce, burada geçirdikleri günleri bir daha hiç unutmuyorlar.»

«Kadınlar çok iyi giyindikleri gibi ağır kokular da sürünmüşler.» dedim.

Rehberim:

«Erkekleri çekebilmek için böyle ağır kokular sürerler. Dediğim gibi her şey erkeklerin unutamayacakları saatları onlara yaşatmaktır.»

Bu arada dikkatimi bir şey çekmişti, sordum:

«Kinsay'ın bütün pazar yerlerinde bu kadınlara rastlanır mı?»

«Aslında pazar yerlerinde değil de şehrin belirli sokaklarında bulunurlar.»

Sayıları hakkında fazla bir bilgileri yok. Ama ge-

rek rehberim gerek burada konuştuğum insanlar, bu kadınların epey olduğunu söylediler.

Şimdi de sizlere doktorlardan ve falcılardan söz edeyim.

Şehrin bazı semtlerine ve sokaklarına da doktorlar ve falcılar yerleşmiş. Hekimler yalnız insanları hastaları tedavi etmiyorlar, aynı zamanda onlara okuma ve yazma da öğretiyorlar. Falcılar da aynı işi yapıyor; hem geleceklerini okuyorlar hem de dileyenlere mektup yazıyor veya onlara okuma yazma öğretiyorlar.

Hekimlerin ve falcıların, kendilerine göre birer yerleri var; bunlar pazar yerlerinin bir köşesinde, kare biçiminde; kimi hekim ve falcı ise büyük taş bir yapının alt katına yerleşmiş.

Pazar yerlerindeki bu büyük kare biçimindeki alanların önünde büyük muazzam birer bina bulunuyor. Bu binaların neye yaradıklarını merak etmiştim, rehberime sordum:

Dedi ki:

«Bu sarayı andıran büyük binalarda Büyük Hükümdar Kubilay Han tarafından tayin edilmiş hâkimler oturur. Görevleri de, buradaki hukukî düzeni sağlamaktır.»

Merak etmiştim. Dedim ki:

«Bu hâkimlerin görevlerinin buradaki hukukî düzeni sağlamak olduğunu söyledin. Peki, bunu nasıl yerine getirirler?»

«Burada herhangi bir anlaşmazlık çıkarsa, hâkimler, duruma el koyarlar. Meselâ tüccarlar arasında herhangi bir ihtilâf çıkabilir, işte o zaman bu hâkimler ihtilâfı halletmeye çalışırlar.»

«Bir şey daha dikkatimi çekti; daha çok köprü

başlarında askerler bulunuyor. Köprülerin iki başında da nöbetçi kulübeleri gördüm.»

«İşte hâkimlerin bir görevi de, bu askerleri veya nöbetçileri kontrol etmektir. Nöbetçiler yerli yerlerinde mi, askerler verilen emirlere uygun olarak göz kulak oluyorlar mı, işte bunlara bakarlar.»

Hâkimler, tüccar ve halkla satıcı arasında çıkacak ihtilafları olduğu gibi askerleri de gerektiği zaman kontrol edip cezalandırırmış.

Şehrin ana caddesi boyunca, önleri bahçeli büyük evler sıralanmış. Bahçeler bakımlı ve çok güzel; evler de öyle. Bu evlerde sanatkârlar otururmuş.

Kinsay'ın, el sanatları bakımından çok gelişmiş bir şehir olduğunu söylemiştim. Dükkânlarda ve bilhassa pazar yerlerinde satılan kıymetli malları işte bu sanatkârlar yapıyorlar.

Pazar yerinde konuştuğumuz Kinsaylılar, sanatkârlara büyük saygı gösterildiğini söylediler. Yaşlı bir Kinsaylı:

«Büyük hükümdarın sarayında bizim sanatkârlarımız tarafından yapılan yüzükler, kolyeler, bilezikler çok aranır. Sonra bizim el tezgâhlarımızda dokunan nefis kumaşlarımız da Kubilay Han ve kumandanların tercih ettiği mallardır.»

Pazar yerini dolaşıyor bir yandan da konuşuyoruz.

Rehberim:

«Kimi günler öylesine kalabalıktır ki, adeta yürümekte güçlük çekersiniz.» dedi.

Yaşlı Kinsaylı da ilâve etti:

«Öyledir. Kinsay, en büyük şehrimiz. Sonra, civardaki kasabalardan köylerden mallarını başşehirde satmak için nice insan gelir.»

Rehberim:

«Bir de pazar yerlerinde satılan yiyecek falan var. Ne kadar yiyecek içecek satılır, hiç düşündünüz mü?»

Bir an kafamda hesaplamaya çalıştım ama kesin bir tahmin yapamadım.

«Size bir misal vermeye çalışayım.» dedi. «Bizim memlekette en çok satılan ve tüketilen şey karabiberdir. Biz karabibersiz yapamayız. Kinsay'da bir günde 43 araba yükü karabiber satılır.»

«Peki bu 43 araba yükü karabiber ne kadar eder?» diye sordum.

Yaşlı Kinsaylı cevap verdi:

«Efendim, bir araba yükü aşağı yukarı, 100 kilo kadar gelir. Yani günde Kinsay şehrinde 4300 kilo kadar karabiber tüketilir.»

Bana verilen bu misale göre, şehirde hatta memlekette en çok satılan ve tüketilen malın miktarı işte bu. Bununla, diğer malların ne miktarda satıldığını artık siz okuyucularım tahmin edin.

Sizlere şimdi de şehrin diğer özelliklerini, bölümlerini anlatayım.

Kinsay'ın yüksek memurlarının bana söylediğine göre, şehirde 12 ana lonca varmış. Bu loncaların her biri, bir sanat dalını teşkilâtlandırıyormuş.

Gene bana anlattıklarına göre, bu 12 ana loncanın kendi içinde birçok kolu varmış. Bu konuyu bir Kinsaylı memurla konuşuyordu. Dedi ki:

«Her bir loncaya bağlı 12 bin dükkân ve atelye bulunur.»

Rakam karşısında azıcık şaşırdım, doğrusu.

«Eğer bu sayı sadece Kinsay için bahis konusu ise, bu bile çok muazzam.» dedim.

«Öyledir.» dedi. «Durun anlatayım; her dükkânda veya atelyede en az on kişi çalışır. Kiminde bu, kırka kadar ulaşır.»

«Yani, 144 bin dükkân ve atelye faaliyette bulunuyor, öyle mi?» diye sordum.

«Evet. Buralarda çalışanların sayısı da şöyle böyle bir buçuk milyona varır.»

Kinsay'da dükkân ve atelyelerde çalışanların sayısı bu kadar muazzam ya; sanatkârların yanı sıra çok sayıda tüccar bulunuyormuş.

Bunu yakından görmek için rehberimle birlikte dükkân ve atelyelerle iş yerlerini gezdik, çalışanları gördük.

Yukarıda anlattığım loncaya bağlı atelyeler, ustaların nezaretinde çalışıyor. Kiminde bir, kiminde de birçok usta var. Bu ustalar, iyi birer sanatkârmış, uzun yıllar bu işte hatta aynı atelyede çalışmış sonra usta olmuşlar.

Rehberim dedi ki:

«Kinsay hem başşehirdir hem de Manzi'nin en büyük müstahsil bölgesidir. Bütün bu civardaki şehirler, kasaba ve köyler birçok ihtiyaçlarını buradan karşılarlar.»

«Çalışanlar, fakir ve orta halliler kadar çok zengin kişilere de rastladım.» dedim. «Bunlar daha çok kimlerdir?»

Anlattı:

«Kinsay'da çok zengin tüccarlar yaşar. Bunlar ya babadan kalma zenginlerdir yahut ticaretle zengin olmuşlardır. Ne kadar servetleri var veya bu zenginler ne kadardır, işte bunu kesin olarak bilemem.»

«Bu tüccarlar daha çok kimlerle alış veriş yapıyorlar?»

«Bu eyaletin en zengin şehri Kinsay olduğu için bütün bölgelerden buraya mal almaya gelirler. Bunun için ticaretin merkezi burasıdır. Zengin tüccarlar, şa-

hane, muhteşem konaklarda yaşar, nefis ipekli kumaşlardan elbise giyerler. Hele karıları, en değerli taşlardan yapılmış kolyeler, yüzükler, bilezikler takarlar.»

«Batı memleketleriyle de ticaret yaparlar mı?» diye sordum.

Rehberim başını salladı:

Kinsay'daki büyük tüccarlar Hindistan'la bile iş yaparlar. Kinsay'da yapılmış nefis ipekli kumaşları satarlar.»

Yalnız Kinsay'da eskiden gelme bir kaide varmış. Bir tüccarın, sermaye olarak 100 bin lirası bulunuyorsa tüccar dilediği işi yaparmış. Rehberim bunu şöyle anlattı:

«Eskiden hiç kimse babasının işinden başka bir iş yapamazdı. Bu kralın bir emri idi. Yani, senin baban ne iş yaparsa sen de aynı işi yapmak aynı işi yürütmek zorunda idin. Bu kaide hem sanatkârlar hem de tacirler için konmuş idi.»

«Peki, ya bir kimse babasının yaptığı işi yapmak istemezse, ne olacak?» diye sordum.

Rehberim:

«Kubilay Han'ın askerleri Kinsay'ı almadan önce bu bir yasa idi. Onun için kimse karşı gelemezdi buna.» dedi.

«Peki sonra ne oldu?»

«Sonraları, Kubilay Han'a bu kaide yerinde gelmemiş, değiştirmeye kalkıştı. Kubilay Han dedi ki, eğer bir tüccar yaptığı işten çok para kazanırsa, babasının işini yapmaktan vazgeçebilir.»

Kubilay Han'ın bu düşüncesi bana oldukça garip gelmişti. Pek bir mana çıkaramamıştım.

«Ya o kişi para kazanamamışsa, ne olacak?» diye sordum.

Rehberim:

«Kubilay Han, şöyle düşünmüş, şöyle muhakeme

etmiş, size onu anlatayım: Bir sanatkâr, babasının işini devam ettirir ve zengin olursa, artık, o işe devam etmeden hayatını sürdürebilir. Bunun için, çalışmadan yahut babasının işini yapmadan geçimini sağlayabilir. Bu bakımdan büyük hükümdar, kralın bir zamanlar koyduğu kaideyi iptal etmiş, insanları serbest bırakmış.»

«Demek, bu düşünceyle Kubilay Han, sıkı kayıtları kaldırmış, öyle mi?» diye sordum.

Rehberim başını salladı:

«Evet. Hem Kubilay Han, insanların, istekleri dışında hareket etmelerini de arzu etmez. Bir kimse zenginse ve çalışmak istemiyorsa, neden çalışsın? diye düşünüyor.»

Ertesi gün, şehrin güney mıntıkasını gezmeye gittik.

Güney bölgesi oldukça büyük; şöyle böyle 40 kilometre falan genişliğinde bir bölge. Daha doğrusu büyük bir daire biçiminde. Çevresinde büyük binalar, evler, geniş bahçeler içinde saraylar bulunuyor.

Evler, bahçeler, doğrusu çok muazzam; mükemmel. Her biri ince bir zevkin mahsulü. Çoğunlukla, buralarda şehrin ileri gelenleri, zenginleri ve din adamları oturuyormuş.

Rehberim:

«Kinsay'ın, hemen en lüks ve mutena bir bölgesidir burası.» dedi. «Büyük tüccar ve sanatkârlar, zenginler, bir de din adamları yaşar bu semtte.»

«Büyük bahçeler, saraylar ve muhteşem binalardan anlaşılıyor zaten.» dedim.

«Bu ev, ve bahçe içindeki saraylardan ayrı, bu semtte, büyük manastırlar da vardır.»

Kinsay'da irili ufaklı göller var, demiştim ya; işte büyük bir göl de şehrin güney bölgesinde bulunuyor. Göl o kadar büyük ki içinde iki ada var.

Adalar birbirine uzak değil; her ikisinde de muhteşem, çok güzel inşa edilmiş iki saray bulunuyor. Saraylar öyle güzel tezyin ve tefriş edilmiş ki doğrusu insanı bir hayli şaşırtıyor.

Rehberim bu iki adanın hikâyesini şöyle anlattı:

«Adalardaki bu saraylar gerçekten çok muhteşem yapılmıştır. Maksat nedir bilir misiniz?»

«Bu sarayların görünüşüne bakılırsa, imparatora veya hükümdara ait olduğunu sanırım, öyle mi?» dedim.

Rehberim:

«Evet. Sarayların görünüşü öyledir. Bir hükümdar sarayını andırır ama aslında hükümdarın değildir. Bu muhteşem saraylarda, düğün yapılır, dinî bayramları kutlar halk.»

Epey garip geldi bana. Dedim ki:

«Anladığıma göre, evlenmek isteyen çiftler bu saraylarda düğünlerini yaparlar öyle mi?»

Rehberim:

«Evet. Evlenmek isteyenler veya evlenme yıldönüm lerini kutlamak isteyenler bu saraylarda ziyafet verirler. Bir de büyük dinî bayramlarda isteyenler burada toplantı yaparlar.»

Adalardaki büyük muhteşem saraylarda ayrı ayrı bölümler de varmış. Geniş büyük salonları ihtiva eden sarayın hemen yan kısmında küçük binalar da bulunuyormuş.

Bunların neye yaradığını sordum, anlattı:

«Bu pavyonlarda, isteyenler, söylediğim gibi, dinî bayramlarını kutlarlar, dilerlerse, düğünlerini yaparlar. Bir de özel toplantılar yapılır burada. Çok yakın ve samimi dostlarını bu özel pavyonlarda ağırlarlar. Hatta kimi zenginler sadece kadın dostlarına burada özel partiler verir.»

«Peki, bu kadar misafiri nasıl ağırlıyorlar?»

Rehberim:

«Gerek büyük saraylarda gerek küçük pavyon ve binalarda her zaman yiyecek ve içki hazır bulundurulur. Hem de yüzlerce kişiye yetecek kadar çok yiyecek ve içki vardır.» dedi.

«Anladığıma göre, bu adalardaki saray ve pavyonlarda Kinsaylılar veya dışarıdan gelen yabancılar zevk ve sefa sürüyorlar öyle mi?» diye sordum.

«Onun gibi bir şey.» dedi. «Bunun için de ne lâzımsa burada hazır bulundurulur.»

«Adaya nasıl gidip geliyorlar?» dedim.

«Gölün kıyısında büyük kayıklar vardır; her biri on beş hatta yirmi yolcu taşır. Bu kayıklarla adaya gidip gelinir.»

«Ben bir de küçük kamaralı sallar görmüştüm.» dedim.

«Bu salların bir özelliği vardır. Anlatayım. Bu salların bazıları sadece yolcu taşımak için kullanılır. Bir de özel gezinti için yapılmış sallar vardır. Bu salların üstü kapalıdır. Yani bir çeşit kamara gibi... Yanlarında pencereleri de bulunur. Gezintiye çıkanlar, bu pencerelerden güzel manzarayı seyrederler.»

Birden rehberin sözünü kestim:

«Galiba buna benzer salları daha önce görmüştük, değil mi?»

«Rehberim başını salladı:

«Evet. Ama bunlar oldukça lüks yapılmıştır. İçlerinde masa, sandalye vardır.»

«Masa, sandalye mi?» diye sordum.

«Evet. Masa, sandalye hatta kimilerinde divan bile bulunur.»

«Yani gezinti sırasında yolcular otursun diye kamaraları tefriş etmişler.»

«Hem öyle hem de başka maksatla.» dedi.

«Ne gibi maksatla, meselâ?»

«Anlatayım. Bu lüks sallar hem gezinti için kullanılır. İsteyenler bu salları kiralarlar ve gölde gezintiye çıkarlar. Bir de bu sallarda ziyafetler verilir.»

«Nasıl ziyafetler?» diye sordum.

«Kimi zenginler, bu sallardan kiralar ve dostlarına özel bir parti verirler. Bunun için de kamarada her çeşit yiyecek ve içki bulunur.»

Bu salların yanları kamıştan kapalı ve tıpkı bir oda gibi; pencereleri de var. Pencereler istendiği zaman pancurlarla kapanıyor.

Bu salları uzun kalın kamışlarla dibe ite ite hareket ettiriyorlar. Salların altları düz olduğu için de gölün en sığ yerlerine bile gidebiliyor.

Göl gerçekten görülecek güzellikte; nefis manzaralar insanı rüya âlemine götürüyor. Rehberimin dediği kadar var, insan bu sallarla gezintiye çıktı mı, adeta canlanıyor, içine taptaze bir dirilik geliyor.

Şehrin en güzel ve mutena semti, göle sırtını yaslamış olduğu için, gezintiye çıktığınız zaman şehrin en şahane ve güzel yerlerini görüyorsunuz.

Rehberim dedi ki:

«Kinsay'ın en muhteşem en güzel mabedleri, binaları, saray ve bahçeleri, bu semttedir. Bunun için salla gezintiye çıkıp Kinsay'ın ne muazzam ve muhteşem bir şehir olduğunu seyrederler.»

Zaten anlattıklarına göre, Kinsaylılar da günlerini zevk ve eğlence içinde geçirmekten çok hoşlanıyorlarmış. Dükkânda veya atelyelerinde birkaç saat çalışan veya tüccarsa mal satıp alışveriş yapan hemen sal veya kayık kiralar eğlenirmiş.

Rehberim:

«Kinsaylılar için dünyada eğlenmekten başka bir iş yoktur.» dedi. «Bunun için yarım günlerini zevk ve eğlencede geçirirler.»

«Demek az çalışıyorlar.» dedim.

«Işine göre çalışırlar. Sanatkârsa çalışır, meselâ kolye yahut yüzük yapan sanatkârlar var; bir kolyey tamamlamış. Hemen göle koşar, sal kiralayıp eğlenir.»

«Gezdiğimiz ve gördüğümüz kadarıyle bu durumu ben de müşahede ettim.» dedim. «Bana kalırsa Kinsaylılar için dünyada eğlenceden başka bir şey yok.»

Rehberim beni tasdik etti:

«Öyledir. Bedenî zevkler Kinsaylılar için her şeyden önce gelir. Bunun içindir ki, birkaç saat çalışıp hemen eğlenceye koşarlar.»

«Peki, bu kadar az çalışmaları onlara yetiyor mu?» diye sordum.

«Anlattığım gibi zenginler zaten çalışmazlar. Bunu siz de gördünüz. Saraylarında oturur, sefa sürerler. Sanatkârlar veya küçük esnaf yahut tüccar ise kendisine yetecek kazancı sağladı mı fazla çalışmaz. Dedim ya, Kinsaylılar için varsa yoksa eğlenmek; bedenî zevk her şeyden önde geliyor.»

Şimdi de sizlere Kinsay'ın başka özelliklerinden söz edeyim.

Kinsay'da pazar yerlerinde yahut çeşitli semtlerde büyük taş kule biçiminde yapılar var. Hem de çok sık rastlıyorsunuz bu taş kulelere. Sebebini sordum, şöyle anlattılar:

«Kinsay'daki evlerin büyük kısmı tahtadan yapılmıştır. İçlerinde çok kıymetli eşya vardır. Kinsaylılar, işte kıymetli eşyalarını bu taş kulelerde muhafaza ederler.»

Kinsaylılar, yangından korunmasını istedikleri bir kıymetli eşya varsa, onu, bu taş kuledeki bir memura emanet ediyorlarmış. Bu taş kulelerde memurlar bulunuvor, kendilerine emanet edilen eşyaları ücret karşılığında muhafaza ediyorlar.

Rehberim:

«Siz de görmüşsünüzdür ya.» dedi. «Zengin hatta orta halli Kinsaylıların evlerinde kıymetli tablolar, oyma eşya, kıymetli süslemeler falan bulunur. Evler de tahta olduğu için sık sık yangın çıkar şehirde. Bu bakımdan Kinsaylılar kıymetli eşyalarını buralarda muhafaza ederler.»

«Demek daha çok yangın tehlikesine karşı kıymetli eşyalarını bu kulelerde muhafaza ediyorlar öyle mi?» diye sordum.

Rehberim:

«Evet, sadece yangın tehlikesine karşı, diyebilirim. Çünkü Kinsay'da herkes dürüsttür, kimsenin malını mülkünü ele geçirmek istemez. Sonra Kinsaylılar silâhı pek sevmezler!» dedi.

«Anlattıklarına göre Kinsaylılar savaşçı değiller imiş.» dedim.

«Ne silâhı ne de savaşmayı severler.» dedi. «Sakin barışçı insanlardır. İş-güçleriyle uğraşırlar.»

«Kavga dövüş anlaşmazlık olmaz mı?»

«Çok seyrek olur. Ama aslında birbirlerini severler, ne sanatkârlar ne tüccarlar birbirlerini kıskanır, sanatkârsa hünerini gösterir, tüccar da malını satar.»

«Ya anlaşmazlık çıkarsa?» diye sordum.

Dedi ki:

«Belki aralarında mal alışverişinden bir anlaşmazlık çıkabilir ama bunu da iyiniyetle halletmeye çalışırlar. Dedim ya, barış içinde yaşamayı sever Kinsaylılar.»

Kinsay'da komşuluk münasebetleri de çok iyi imiş. Birbirlerini kırmamaya, gücendirmemeye çalışırlarmış. Hatta rehberim bir benzetme yaptı:

«Şehrin bir mahallesini ele alın, buradaki evler, aileler, sanki tek bir çatı altında yaşıyormuş gibi ha-

reket ederler. Herkes diğerine saygılıdır, arkadaşlık ve komşuluk ruhuyla davranırlar.»

«Bir husus da dikkatimi çekmişti.» dedim. «Kinsaylılar çok misafirperver oluyorlar.»

«Öyledir. Misafiri çok severler.» dedi. «Misafirleri büyük bir hürmet ve sevgiyle karşılarlar. Bu karşılamaları da içten gelir hani.»

«Ya birbirlerini kıskanırlar mı?» diye sordum.

«Kıskançlık duygusunu mümkün olduğu kadar bastırmışlardır.» dedi. «Ne evde, ne işden dolayı Kinusaylıların birbirlerini kıskandığını pek görmedim.»

«Peki, bir şey sorayım.» dedim. «Erkekler karılarını kıskanmazlar mı?»

Rehberim başını hayır anlamında salladı:

«Kinsay'da evli bir kadına yan gözle bakan erkek dinsel inançlar bakımından çok kötü olarak karşılanır. Bunun için Kinsay'da kimse evli bir kadına bakmaz, ona lâf atmaz.»

«Ya şehre gelen yabancılar, böyle bir harekette bulunursa ne olur?»

Rehberim şöyle bir düşündü:

«Benim bildiğim kadarı şu: Ticaret için şehre gelen yabancılara Kinsaylılar çok misafirperver davranırlar. Onları evlerinde ağırlarlar. Pek böyle bir hadise duymadım.»

Kinsaylılar, Kubilay Han'ın askerlerine pek aldırmıyorlar. Onlara, kötü krallarından şehri kurtaran gözüyle bakıyorlar.

Kinsaylılar, daima ağır ipekli kumaşlardan dikilmiş elbiseler giyiyorlar. Oldukça güzel insanlar Kinsaylılar.

Rehberim:

«İpekli kumaşın en nefisleri burada yapılır, bunun için genç yaşlı herkes ipekli kumaş giyer.» dedi.

Bir de kısaca şunu söyleyeyim: Kinsaylılar, eti

çok seviyorlar. Ne avlarlarsa yiyorlar, vahşi hayvan, kuş eti falan. Hatta köpek eti de yiyorlar. Biz Hıristiyanların dokunmadığı hayvanların etlerini yiyorlar.

Şehri gezmeye devam edelim. Sizlere gördüğüm başka şeyleri anlatayım.

Şehirde 12 bin köprü var, dedim ya. Bu köprülerin her birini on asker koruyor. Beş asker gündüz beş asker de gece, devamlı nöbet tutuyormuş.

Köprüleri neden böyle nöbetçiyle muhafaza altında tuttuklarını merak etmiştim, sordum.

«Herhangi bir ayaklanmaya karşı, şehrin köprülerini koruyorlar.» dediler.

«Şehirde bir ayaklanma, isyan olabilir mi?»

«Kubilay Han, her ihtimale karşı böyle bir tedbir aldırıyor. Aslında Kinsaylılar, savaşı hiç sevmezler ama Kubilay Han, böyle emretmiş.»

Köprüyü koruyan askerler, büyük bir nöbetçi binasında kalıyor. Bina da tam köprünün bir başında. Bu binada büyük bir gong bulunuyor. Büyük gongun yanında da bir saat var.

Rehberim şöyle anlattı:

«Gece başlayınca yani karanlık basınca, nöbetçi, büyük gonga bir defa vurur. Böylece gongun sesini duyan, saatin bir olduğunu anlar. Bir saat sonra iki defa vurur, daha sonra üç defa vurur. Böylece sabaha kadar her saat başı nöbetçi gonga vurur.»

«Demek geceleyin halka saatın kaç olduğunu böyle gong vurarak haber veriyorlar.» dedim.

Rehberim:

«Gündüz de aynı işi yaparlar.» dedi.

«Nasıl yani?» diye sordum.

«Sabah güneş doğunca, gonga bir defa vurulur,

bir saat sonra iki defa vurulur. Tıpkı geceleyin yaptıkları gibi.»

Geceleyin halka saatın kaç olduğunu bildirmek için gong vurdukları gibi sokaklarda da devriyeler geziyor. Zaten Kinsay'da geceleyin sokağa çıkmak yasak. Askerler karanlık basınca sokaklarda devriye geziyor ve sokakta gördükleri insanları hemen yakalıyorlar.

Rehberim:

«Kinsay'da çok sıkı emniyet tedbirleri alınmıştır. Bu tedbirleri ihlâl edenler hemen yakalanıp hâkim karşısına çıkarılır.» dedi.

«Peki neden buna lüzum görülüyor?» diye sordum.

«Bu sıkı emniyet tedbirleri Kubilay Han'ın isteği üzerine alınır. Şehirde herhangi bir hareket olmasını arzu etmiyor, bunun için de şehri her an kontrol ettiriyor.»

«Yalnız isyan veya karışıklığa karşı mı böyle devriyeler gezer?»

«Hayır. Bir defa şehirde geceleyin ışık yakmak da yasaktır. Devriyeler, yasak saatlar içinde, ışık yakan var mı, onları da kontrol ederler.»

Doğrusu merak etmiştim, hayretle sordum.

«Peki ya ışık yakmaya ihtiyacı olmuşsa?»

«Devriyeler, hangi evde yasak saatlar içinde bir ışık görürlerse, evin kapısına bir işaret koyarlar.»

«Peki neden?»

Sabahleyin eve gelir ve ev sahibini yakalayıp hâkim huzuruna çıkarırlar. Eğer ev sahibi makul bir mazeret söyler ve bunu ispat etmezse cezalandırılır.»

Kinsay'da geceleyin işte böyle sıkı tedbirler alınıyor.

Bir de kısaca, gördüğüm bir noktayı anlatayım.

Gündüz, nöbetçiler veya sokaklarda dolaşan dev-

riyeler çalışmayan çok fakir bir insanı gördüler mi, yakalıyorlarmış. Eğer adam çalışamayacak kadar hasta ise hemen hastaneye götürülüyormuş.

Bunun için Kinsay'da çalışmayan, sokaklarda dilenen insanlara hemen hiç rastlamıyorsunuz. Şehirde çok sayıda hastane var. Hastalara buralarda ihtimamla bakılıyor.

Askerler, dediğim gibi, gündüz fakir birini tuttular mı, adama neden çalışmadığını soruyorlar. Adam hastaysa hastaneye götürüp tedavi ettiriyorlar. Bunun yanı sıra da adamın bir işi veya mesleği yoksa zorla ona bir iş yapması öğretiliyor.

Dediklerine göre, Kinsay'da hemen herkesin bir meşgalesi varmış. İşsiz güçsüz kimseye rastlanmıyormuş.

Size az önce, yangına karşı da şehirde sıkı tedbirler alındığını söylemiştim. Bakın onu da anlatayım.

Evler ahşap olduğu için, çabucak yanıp kül oluyor, bundan dolayı askerler sık sık mahalle aralarını sokaklarını geziyorlar. Bir yerde ateş falan gördüler mi, hemen en yakın nöbetçi kulübelerine koşuyorlar. Bu kulübelerde büyük gonglar var. Gong vurunca, köprü başlarında nöbet tutan askerler duyuyor ve yangını söndürmeye geliyorlar.

Geceleyin ne olursa olsun, kimse evden çıkamıyor, hatta yangını görseler bile söndürmek için yardıma koşamıyorlar.

Bir de şehrin en yüksek bir semtinde yüksek bir kule yapmışlar. Bu kulede çok büyük bir gong var. Şehirde bir hareket ayaklanma falan başgösterince bu kocaman gonga vuruyorlar. Bu gong tehlikeyi haber veriyor.

Gezip gördüğüm ve işittiğim kadarıyle doğrusu

Kinsay'da neden bu derece sıkı emniyet tedbirleri alındığına hayret etmiştim.

Rehberim ve bir iki Kinsaylı ile bu konuyu konuştuk. Anlattıkları bana oldukça ilgi çekici geldi.

Kinsaylı dedi ki:

«Biliyorsunuz, Kinsay, Manzi eyaletinin başşehridir. Bu bakımdan daha sıkı emniyet tedbirleri alınmak gerekir.»

«Sadece başşehir olduğu için mi, geceleyin sokağa çıkmak yasaktır?» diye sordum.

Kinsaylı, hayır dedi; sonra anlattı:

«Kinsay, aynı zamanda Büyük Hükümdar Kubilay Han'ın hazinesinin bulunduğu bir şehirdir. Biliyorsunuz, Kubilay Han'ın hazinesini bir kısmı burada muhafaza edilir.»

Rehberim de dedi ki:

«Kinsay, Kubilay Han'ın gelirinin en büyük payını sağlayan bir şehirdir. Bu bakımdan daha sıkı kontrol edilir. Şehrin yakınında Kubilay Han'ın en güçlü ordusundan biri bulunur. Atlı ve yaya askerler daima şehri sıkı bir tarassut altında tutarlar.»

Kinsaylı da şunları söyledi:

«Kubilay Han'ın en güvendiği kumandanlar, subaylar Kinsay'a gönderilmiştir. Sebebi de, Kinsay'ın çok önemli bir şehir olması. Kubilay Han, daima, şehrin dolaylarında büyük kuvvetler bulundurur. Atlı ve yaya olan bu askerler her zaman adeta savaşa hazır durumdadırlar.»

Size şimdi de şehrin durumundan söz edeyim.

Şehrin hemen büyük cadde ve sokakları taş ve tuğla ile döşenmiş. Hepsi çok muntazam; kanalların yanı sıra da geniş taşla döşenmiş yollar uzanıyor. Sonra kasaba ve köylere giden yollar da taşla döşenmiş. Yalnız, kasaba ve şehirleri birbirine bağlayan yolların hemen bir kenarında dar toprak bir yol uzanıyor. Bu

yolda, Kubilay Han'ın özel postacıları ve kuriyeleri atla yol alırmış.

Şehrin ana caddesi ise şöyle: Çok geniş, taşla döşeli, ayrıca iki kenarında da üçer metre genişliğinde kaldırım var. Tabiî kaldırımlar da çok düzgün, küçük taşlarla döşenmiş.

Bir noktayı daha belirteyim: Şehirde çok mükemmel su kanalları yapmışlar. Yağmur yağdığı zaman sular bu kanallardan göle veya nehire akıyor. Böylece sokaklar temiz kalıyor.

Yukarıda söylemiştim. Bu şehrin insanları gezmeyi ve eğlenmeyi çok seviyorlar. En güzel ipekli elbiselerini giyiyor, şehrin ana caddesinde, nehir boyunca uzanan sokaklarda geziniyorlar.

Gezintileri de oldukça ilginç. Kimi, yürüyor. İki yahut üç kişilik gruplar halinde en güzel elbiselerini giymiş Kinsaylıların ağır ağır nehir boyunca gezindiklerini sık sık gördüm.

Bir de araba gezintileri var; bu da oldukça revaçta. Üst kısmı perde ve bambu ile örtülü, içine ipekli yastıklar konmuş uzun arabalar, gündüz devamlı şehirde dolaşıyorlar.

Bu arabalar altı kişilik; Kinsaylılar arabadaki ipekli yastıklara bir güzel gömülüyor, etrafı seyrede seyrede, günlük gezintilerini yapıyorlar.

Rehberimle bu konuyu konuşuyorduk, bana dedi ki:

«Biliyorsunuz Kinsaylılar zevk ve eğlenceyi severler. Gölde kayık ve özel hazırlanmış sallarda eğlenirler. Gündüzün de bu arabaları tutar şehrin en güzel semtlerinde gezinti yaparlar.»

«Demek daha çok eğlenmek için arabaya biniyorlar, öyle mi?» diye sordum.

«Evet. Arabayla şehirde tur atmak onlar için bir çeşit eğlence oluyor.» dedi.

«Daha çok kimler bu çeşit gezintiye çıkıyor?»

«Doğrusunu isterseniz, hemen bütün Kinsaylılar, dediğim gibi eğlenmeyi zevk ve sefa sürmeyi sever. Ama büyük tüccarlar, zenginler, en güzel elbiselerini giyip bu araba gezintilerine daha çok çıkıyorlar. Bir de, kadın arkadaşlarıyle gezinti yapanlar var.»

«Anladığıma göre, Kinsaylılar nasıl, adalardaki saraylarda eğleniyorlarsa, bu arabalarda da zevk sürüyorlar, değil mi?» dedim.

Rehberim:

«Dediğiniz çok doğru.» dedi. «Hatta, şehrin çeşitli semtlerinde sırf bu eğlenceyi sevenler için yapılmış bahçeler vardır. Bu bahçelerde arabayla gelen Kinsaylılar, eğlenirler.»

«Bu çeşit bir bahçe görmüştüm.» dedim. «Asmalar, güzel çiçekler, kayın ağaçları falan vardı.»

«Evet. Zaten dedim ya, eğlenmek için ne lâzımsa yapılmıştır bu bahçelerde. Yanlarına kadın dostlarını alanlar, arabayla, bu bahçelere gelirler, akşama kadar, gün batana kadar, burada eğlenirler.»

«Sonra?» diye merakla sordum.

«Sonra evlerine dönerler.» dedi rehberim. «Biliyorsunuz şehirde geceleyin sokağa çıkmak yasaktır.»

Sizlere azıcık da umumî hamamlardan söz edeyim.

Kinsay'da üç bin umumî hamam varmış. Bura insanları temizliğe çok düşkün oluyorlar. Hatta bu hususiyetlerini bütün Manzi eyaletinde de gördüm, diyebilirim.

Kinsaylılar, temizliğe, diğer şehir ve eyaletlerde yaşayanlardan daha da düşkünmüş, rehberim böyle dedi. Bu çeşit umumî hamamlara gider hem eğlenir hem de yıkanırlarmış.

Gezdiğim umumî hamamlardan şu intibaı edindim: Dünyanın en büyük ve en güzel hamamları Kinsay'da. Bunda sizi temin ederim. Bunu nasıl mı anladım? diye bana soracaksınız. Söyleyeyim. En az yüz kişi bir anda bu umumî hamamlarda yıkanabiliyor. İşte öylesine büyük bir hamam.

Kinsay'ın 40 kilometre kadar kuzey-doğu ile doğusunda okyanus var. Okyanusun hemen kıyısında Kan-pu şehri yükseliyor.

Kan-pu şehri, tabiî anlamışsınızdır, bir liman şehri. Bu bakımdan ticaret gemilerinin sık sık uğradığı bir yer.

Rehberim, bu liman şehrinde çok sayıda geminin bulunduğunu söyledi. Gemiler tüccara ait imiş ve çoğunlukla, Hindistan'dan mal getiriyorlarmış. Ne mallarını daha çok getirdiklerini sordum, dedi ki:

«Hindistan'dan memleketimize kıymetli mücevherler, baharat, kumaşlar getirirler. Buradan da baharat ile ipekli kumaş götürürler.»

Kan-pu, şehri tam okyanusun ağzında değil de, azıcık içeride. Bununla beraber, gemiler, okyanustan nehire girebiliyor ve limana kadar ulaşabiliyorlar.

Manzi eyaleti Büyük Hükümdar Kubilay Han tarafından dokuz kısma bölünmüş. Yani sizin anlayacağınız, Manzi'yi, Kubilay Han'ın tayin ettiği dokuz komutan idare ediyor.

Bana anlattıklarına göre, bu komutanlar, Kubilay Han'ın en güvendiği en sevdiği kumandanlarmış. Çünkü, dedim ya, Manzi Kubilay Han için en önemli bir yer.

Rehberim, bu arada bana oldukça ilgi çekici bir şey söyledi.

«Bu komutanlar her üç yılda bir değişir.» dedi.

Bu dokuz komutanın en ileri geleni, Kinsay'da oturuyormuş.

Rehberim:

«Manzi eyaletinde 1200 şehir vardır.» dedi. «Zaten bakınız, Kubilay Han'ın Manzi eyaletini idare etmek için gönderdiği dokuz komutan da aşağı yukarı, 140 kadar büyük şehri kontrolu altında tutmaktadır.»

«Bir şey demiştin.» dedim. «Bu 1200 şehirde de Kubilay Han'ın askerleri vardır, şehri kontrol altında tutarlar.»

Rehberim:

«Öyledir. Her şehirde en az bin asker vardır.» dedi. «Hatta bazı büyük şehirlerde daha çok asker bulunur ya. Meselâ Kinsay'da en az otuz bin asker bulunmaktadır.»

«Bu askerlerin hemen hepsi Kubilay Han'ın ordusuna mı ait?» diye sordum.

Rehberim:

«Kubilay Han'ın Tatar olan askerleri daha doğrusu atlı askerleri vardır. Bu atlılar, memleketin kuru bölgelerinde bulunuyorlar. Sulak bölgelerinde bu Tatarları göremezsiniz.»

«Peki neden Tatarlar daha çok kurak bölgelerde konaklarlar?»

«Kurak bölgelerde atlı olan Tatarlar, istedikleri gibi talim yaparlar. At koştururlar. Ama sulak bölgelerde, atlar daha güç koşarlar.»

«Ya, nehir kıyılarında olan büyük şehirlerde, Kubilay Han, ne yapar?» diye sordum.

«Bu şehir ve bölgelere daha çok Manzi askerlerini yerleştirir.»

«Bunun bir sebebi var mı?»

«Elbette. Manzi askerleri daha çok sulak bölgelerde doğup büyüdükleri için, bu bölgenin şartlarına alışıktırlar.»

Kubilay Han'ın atlı askerleri, büyük şehirlerin dış kısımlarında konaklıyorlar. Buralarda talim yapıyor, at koşturup silâh atıyorlar.

Şehir içinde çoğunlukla Manzi askerleri bulunuyor. Bu askerler, şehirlerin emniyet görevlerinde kullanılıyor. Kubilay Han'ın atlı askerleri ise daha çok isyanlarda şehirlerde çıkan kargaşalıklarda görevlendiriliyor.

Kubilay Han, halktan asker başına bir vergi alıyor. Hemen herkes, silâh altına alınan askerler için bir miktar para ödüyor.

Manzi'de askerî bakımdan alınmış başka bir kanun da şu: Manzi'nin herhangi bir bölgesinden askere alınmış bir erkek, doğup büyüdüğü veya yaşadığı bölgenin en az yirmi gün uzağındaki bir şehre gönderiliyor. Bu bir çeşit emniyet tedbiri imiş.

Bundan başka, askerler, gönderildikleri şehir veya bölgede beş altı yıl kalıyorlar. Sonra evlerine dönüyorlar. Yalnız bu kaide sadece Manzi eyaletinden toplanan askerler için uygulanıyormuş.

Rehberim dedi ki:

«Şehirden toplanan vergilerin ve Kubilay Han'ın hazinesine giren gelirin büyük bir kısmı, işte bu garnizondaki askerlere harcanır. Kubilay Han için askerler her şeyden önce gelir.»

«Bunun sebeplerinden biri herhalde, idaresi altındaki şehirlerin isyan etmesini önlemek olacak, öyle mi?» diye sordum.

«Kubilay Han, askerlerin talim terbiyesine çok önem verir. Tabiî bunun da sebebi, dediğiniz gibi, ayaklanma olursa hemen bastırmak içindir.»

«O vakit ne yapıyorlar?»

«Önce, şehrin dışındaki garnizonda bulunan askerler işe müdahele eder. Ama en yakın şehirden de

yardım çağrılır. Civar garnizonlardan getirilen askerler ve kuvvetlerle isyan bastırılır.»

«Manzi'de sık sık ayaklanma olur mu?» dedim.

Rehberim:

«Pek sık isyan olmaz. Ama, bazı insanlar, ya ani bir delilik hâliyle yahut başkalarının zehirlemeleriyle kumandanlarını veya başlarındaki idarecileri katlediyorlar. İşte o zamanlar, Kubilay Han da onlara çok sert tepki gösteriyor.»

Sizlere, uzun uzun Manzi'den, Kinsay'dan söz ettim. Bunun sebebi de şu: Manzi eyaletiyle başşehri Kinsay'ın zenginliğini anlatmak. Oysa bu, kelimelerle pek anlatılmaz.

Kinsay'ın hatta Manzi'deki büyük bir şehrin güzelliğini zenginliğini anlayabilmek için onu görmek lâzımdır. Ama ben sizlere dilimin döndüğü kadar nakletmeye çalıştım.

Gerek Mazi eyaletinden gerek başşehri olan Kinsay'dan Kubilay Han'ın hazinesine oluk gibi para akar. Kubilay Han'ın hazinesinin önemli bir kısmı bu eyaletten sağlanır.

Şimdi de size kısaca bir iki hususu nakledeceğim, sonra başka yerleri görmek için yola çıkacağız.

Manzi'de garip bir âdet var. Bir çocuk doğunca, annesi, çocuğunun doğduğu günü, ayı bir yere kaydediyor. Çocuğun burcunu da yazıyor. Bu kayıdı da dakikası dakikasına yazıyor.

Böylece herkes burcunu öğrenmiş oluyormuş. Bunun sebebi de şu: Bir seyahate çıkmak isteyen bir kimse, önce bir falcıya gidiyor. Hatta bir şehirden diğerine gidenler bile önce falcıya gidiyorlar.

Falcılar daha başka bir deyişle, insanların yıldızına bakanlar, o kimsenin bu geziye çıkmasının iyi mi kötü mü olacağını söylüyorlar.

Bunu öğrendiğim zaman doğrusu azıcık şaşırmıştım. İnsanların bu kadar yıldız falına inanmaları bana garip geliyordu. Bunun için gerek Manzi'de gerek bır süre kaldığımız Kinsay'da birçok kimselerle konuştum.

Bana dediler ki:

«Falcıların kabiliyetlerine inanırız. Onların yıldız falları, her zaman doğru çıkar.»

«Belki bazan yıldızınıza bakıp geleceği söylerler.» dedim. «Ama her zaman doğru çıkar mı?»

«Bizim, onlara büyük güvenimiz vardır.» dediler. «Onun için bir şey yapmadan, bir şeye karar vermeden önce mutlaka yıldız falına baktırırız.»

«Söylediklerinin her zaman doğru çıktığını nasıl ifade ediyorsunuz?»

«Biz denedik, bir yere gitmeden önce yıldızımıza baktırırız. Buna inanmışızdır.»

Yıldızlarına baktırmaya o kadar alışmışlar ki, sadece bir şeyahate çıkmadan önce değil, bir işe başlamadan önce de mutlaka bir falcıya gidiyor ve yıldızlarına baktırıyorlar.

Meselâ evlenmeden önce çiftlerin falcıya gittiklerini ve yıldız fallarına baktırdıklarını söylediler.

Rehberim şöyle dedi:

«Evlenecek erkek ve kadın önce bir falcıya gider. Falcı da onların yıldızlarının birbiriyle uyuşup uyuşmadığını söyler onlara.»

«Demek evlenecek çiftlerin yıldızları birbirleriyle uyuşmalı, öyle mi?» dedim.

«Bizim inançlarımıza göre öyle.»

«Ya yıldızlar birbirleriyle uyuşmazsa, o zaman ne olacak?»

«Evlilik bozulur.»

Diyebilirim ki hemen bütün Manzi eyaletinde, he le başşehir Kinsay'da büyük meydanlarda sık sık yıldız ratına bakanlara rastlıyorsunuz.

Şimdi de, sizlere Kinsay'da biri ölünce nasıl bir merasim düzenlediklerini anlatayım.

Önce şunu bir daha tekrar edeyim. Burada biri ölünce cesedini yakıyorlar. Bunu da şöyle yapıyorlar:

Ölen zenginse, bütün akrabaları, kadın erkek, büyük bir tören düzenliyorlar. Cesedi, bir arabaya yerleştiriyorlar. Kadın, erkek akrabaları da, cesedin yakılacağı yere kadar musikiyle şarkı söyleyip gidiyorlar.

Şarkıları da, idolleri için söylüyorlar. Bu arada şunu belirteyim; merasim günü, en güzel elbiselerini giyiyorlar; nefis ipekli kumaştan yapılmış elbiseler hatta çok zenginler sim ve zer işlemeli elbise giyiyorlar.

Sonra ağır ağır, cesedin yakılacağı yere doğru yola koyuluyorlar.

İşte o zaman merasim başlıyor. Neşeli şarkılar çalıyor söylüyorlar. Merasime ölen zenginin ne kadar uşağı, kadın ve erkek esiri varsa katılıyor.

Cesedin yakılacağı yere gelince duruyorlar. Cesedi alevlerin arasına bırakıyorlar.

Bu törende özellikle şuna dikkat ediyorlar:

Ölenin zenginliğini belirten ne kadar değerli eşyası varsa, onları temsilen birer parça şeyi, meselâ, altın, yakut veya zümrütlü küçük bir yüzük, altın işlemeli bir kumaş falan, işte bunları cesed yakılırken yanına koyuyorlar.

Doğrusu merak ettim bunu, rehberime sordum.

Rehberim anlattı:

«Halkın inanışına göre, ölen kimse, öteki dünyada bu zenginliğe sahip olur. Cesed yakılırken bu dün-

yada sahip olduğu şeylerden bazılarını yanına koyarız. İnanışa göre, ölen, bunları öteki dünyaya götürür.»

«Çok ilgi çekici.» dedim. «Demek sizler diğer bir dünyaya inanıyorsunuz?»

Rehberim başını salladı:

«Evet. İnanırız.»

Manzililer, bir insanın ölünce, hayatta ne kadar şerefli ve itibarlı ise öteki dünyada da aynı şeref ve itibara sahip olacağına da inanıyorlar.

Bu yüzden Manzililer için hayatlarına son vermek daha şerefli bir hayata geçmek anlamına geliyor. Yani, hiç bir Manzili ölümden korkmuyor.

Ölümle ilgili olarak birşey anlattılar, isterseniz sizlere de nakledeyim. Oldukça ilgi çekici.

Bir kimseye başka bir zarar verirse, yani onu dövüp bir uzvunu yaralarsa, buna karşılık yaralanan kimse kendisini savunacak güçte olmayıp hasmının tecavüzünü def edemezse, yaralanan, bu aczinden dolayı intihar ediyor.

Bu tür bir tecavüze uğrayan kimse çoğunlukla mütecavizin kapısında kendisini asarmış.

Rehberimin anlattıkları şunlar:

«Bir Manzili, tecavüze uğrar yaralanırsa, bundan çok müteessir olur. Mütecavizin kapısında, geceleyin, kendisini asar. Bunun sebebi ona karşı kin duymasındandır.»

«Peki mütecaviz bu olay karşısında ne yapar?» diye sordum.

«Eğer komşuları mütecavizin intihar edene karşı çok kötü davrandığını ve haksız yere ona zarar verdiğini şahitlik ederek ispatlarlarsa, mütecaviz ölenin cenazesine gerekli katkıda bulunur. Yani, çalgıcılar, şarkıcılar, ne bileyim cenaze töreninin zengin olması için ne lâzımsa getirir.»

«Demek mütecaviz, cenaze töreninin en zengin şekilde yapılmasını sağlar.»

«Bunun da sebebi şudur: Zengin ve güçlü düşmanın, zarar verdirdiği ve ölümüne sebeb olduğu kişiye, cenaze töreninde itibar ve şeref vermesi.»

Böylece, Manzili, cenaze töreni ne kadar zengin olursa, öteki dünyada o kadar itibarlı tutulacağına inanıyor.

Kinsay'da eski krala ait bir yer var. Bir zaman hükümdarın imiş ama Kubilay Han'ın askerlerini görünce kaçmış, burası diyebilirim ki dünyanın en muhteşem bir sarayı.

Sizlere o muhteşem güzelliği anlatmak isterim ama kelimeler yetmez.

15 kilometre genişliğinde bir alanda kurulmuş; etrafı yüksek duvarlarla çevrili. Bu geniş arazi parçası da üç kısma bölünmüş.

Alanın orta kısmında büyük muhteşem evler var, kocaman bir kapıdan geçiliyor ve bu kısma giriliyor. Evler zemin hizasında, damları sütunlara dayandırılmış.

Bu sütunlar altın kaplama; güneş ışığında pırıl pırıl parlıyor.

Bu evlerin içinde daha muhteşem ve büyük olanı ise, kralın dairesi. O binanın da damı sütunlara dayandırılmış. Keza bu sütunlar da altın kaplama ve kimi yerleri de renk renk boyanmış.

Binaların iç kısmı ise görülecek güzellikte. Tavanları altın yaldızla bezenmiş, duvarlarda nefis resimler yapılmış. Çiçek, hayvan, aslan kaplan resimleri ile duvarları süslemişler.

Bu arada bazı duvarlarda da eski kralların ve eşlerinin resimleri var.

Bu resimler büyük bir ustalıkla yapılmış, herbiri-

nin büyük bir sanat değeri var. Aynı zamanda diğer binalarda da kumandanların, sarayın ileri gelenlerinin resimleri duvarları süslüyor.

Kral Fakfur, her yıl bu muhteşem sarayında ziyafet verirmiş. Rehberim dedi ki:

«Bu ziyafet dinî günlere rastlar. On hatta yirmi gün sürer. Şehrin en zengin adamları, tüccarlar gelir.»

«Belirttiğine göre, efsanevî bir ziyafet oluyor.» dedim.

«O günlerde sarayı bir görseniz.» dedi. «Yüzlerce hatta binlerce kişi en nefis ipekli kumaşlardan elbiselerini giymiş, en değerli taşlarla bezenmiş yüzüklerini, küpelerini, kolyelerini takmışlar. Altın kaplarda en nefis yemekler.»

«Masal âlemi gibi bir şey, öyle mi?»

«Öyle. Siz, neden o günlerde zenginlerin en kıymetli taşlarla bezenmiş mücevherlerini taktıklarını, çok süslendiklerini bilir misiniz?»

«Hayır.» dedim.

«Anlatayım. Manzi'de zenginler kralın verdiği ziyafetlerde, daima kendilerini göstermek isterler. Bunun için de en değerli taşlarla bezenmiş yüzüklerini, kolyelerini, broşlarını takarlar.»

Birden sözünü kestim:

«Yani, kim daha çok süslenirse, nefis ipekli kumaşlardan elbiseler giyer, daha çok mücevher takarsa o itibarlı oluyor.»

Kralın oturduğu ve ziyafet verdiği bu muhteşem sarayın hemen arkasında küçük küçük binalar yer alıyor. Bu binalarda da sarayın ileri gelenleri oturuyormuş.

Bazı binalar birbirlerine koridor ile bağlı; tabiî bütün binalar sütunlu, nefis resimlerle bezenmiş, sütunlar da altın yaldızla kaplı.

Sarayda hemen en büyük binada kadın hizmetkâr lar yaşıyormuş.

Rehberim ile bu konuyu konuştuk. Dedi ki:

«Bu kadın hizmetkârların kaldığı binayı görüyo musunuz? Öyle sanıldığı kadar küçük değildir.»

«Oldukça büyük.» dedim. «İçinde kaç kişi yaşı yor?»

«Kralın bin kadın hizmetkârı vardır. Hepsi burada oturur.» dedi.

«Bin kadın bu binada mı yaşıyor?» diye sordum.

«İçinde elli oda bulunur. Hepsi de büyük odalardır.»

Kral dilediği zaman bu kadın hizmetkârlarla gölde eğlentiye çıkarmış. Yahut kadın hizmetkârların refakatinde kraliçe ile birlikte mabedi ziyarete gidermiş.

Sarayın kapladığı yer on beş kilometre kadar dedim ya. Bunun üçte ikisi göl kıyısı. Bu kısımda da özel balık tutma yerleri yapılmış. Bir de saraya ait çok güzel kayıklar duruyor.

Sarayın az ilerisinde büyük bir bahçe var. Bahçe değil âdeta küçük bir orman. İçinde çeşitli hayvanlar yaşarmış. Kral da bazan bu ormanda dolaşır, kuş, tavşan avlarmış.

Bir Manzili:

«Kralımız, işte bu sarayından çıkmaz, günlerini eğlence içinde geçirirdi. Kadınlar, av partileri, ziyafetler... İşte bu yüzdendir ki Kubilay Han, bir çırpıda onu bu muhteşem sarayından atıverdi.»

«Evet, Kral Fakfur'un nasıl kaçtığını biliyorum.» dedim.

«Utanılacak bir duruma düştü. Şerefi bile beş paralık oldu.»

Şimdi sizlere Kinsay'a ait bazı bilgiler vereyim.

Kinsay'da bir buçuk milyonun üstünde ev varmış. Çoğu kral ile ileri gelenlere aitmiş. Bugün tabiî Kubilay Han'ın kumandanları oturuyor çoğunda.

Daha evvel anlattığım gibi pek çok mabed var şehirde. Ama yalnız bir kilise bulunuyor.

Kinsay'da bana oldukça garip gelen bir âdet var. Evin erkeği kapısının üstüne, ismini, sonra karısının ve kaç erkek ve kız çocuğu varsa onların da adlarını yazıyor. Hatta esirlerini ve kaç tane atı varsa onların sayısını da yazıyor.

Sonra ev sakinlerinden biri ölünce, onun adını hemen siliyor. Yahut bunun tersi oluyor, evde bir çocuk dünyaya gelirse bu listeye onun da adı ekleniyor.

Rehberim:

«Bu liste aynı zamanda şehrin valisine de verilir. Şehrin valisi kimin evinde kaç kişi yaşar, adları nedir, bilmek zorundadır. Buna karşı gelen şiddetle cezalandırılır.»

Hatta bu usûlün bütün Manzi ve Katay'da uygulandığını da söylediler. Bu usûle Kubilay Han büyük titizlikle uyulmasını istiyormuş.

Başka bir iyi usûl de şu: Şehir veya kasabalardaki hanlara kim geliyor kim gidiyor, mutlaka kayıtları tutuluyor. Hana akşam yatmak için gelenlerin adları bir kâğıda yazılıyor ve sabahleyin bu valiye veriliyor. Böylece Kubilay Han'ın adamları şehirde sıkı bir kontrol sistemi koymuşlar.

Bu arada bana bir âdetten daha sözettiler. Rehberime sordum, anlattı:

«Manzi'nin hemen bütün eyaletlerinde şehir ve kasabalarında, fakir aileler veya sonradan yoksul kalanlar kız veya erkek çocuklarını zengin ailelere satarlar.»

«Bilmem ne kadar ilgi çekici bu adet.» dedim. «Ama pek iyi sayılmaz.»

«Belki öyle. Ama fakir aile eline geçen parayla

geçimini sağlamaya çalışır. Çocuk da müreffeh bir ailede iyi yeyip büyür.»

«Peki fakir ailelere yardım eden yok mudur?»

«Yardım eden zenginler var Kinsay'da. Ama hep yardımla yaşanmaz ki... Halbuki çocuğunu zengin bir ailenin yanına veren daha doğrusu çocuğunu zengine satan, çocuğunun daima iyi bakıldığını bilir.»

Sizlere azıcık da Kinsay'ın ekonomik durumunu anlatayım.

Birkaç defa söylemiştim. Kubilay Han gelirinin en büyük kısmını Kinsay'dan sağlar. Bunun başında tuz gelir, toplam gelirin içinde en büyük kısmı meydana getiriyormuş, bana öyle dediler.

Bir de misal verdiler, size nakledeyim.

Yılda tuz satışlarından 6 milyon altın gelir sağlanıyor. Hem de sadece Kinsay şehrindeki tuz satışlarından bu miktar elde ediliyor.

Bunun sebeplerinden biri, şehrin denize çok yakın oluşu. Bir de küçük küçük göller var, âdeta bu göller Kinsay'ı kuşatmış durumda. Bu göllerden bol miktarda tuz elde ediyorlar.

Tuzdan başka şeker üretimi de çok. Hatta bana göre dünyanın en çok şeker üreten bölgesidir. Şekerden de tabiî Kubilay Han büyük gelir sağlıyor.

Vergi ve rüsum oranları da şöyle: Satılan hemen her şeyden yüzde 3,5 rüsum alıyor. Bu mal ister deniz yoluyla ister karadan Kinsay'a gelsin, satıcı yüzde 3,5 rüsumu Kubilay Han için ödemek zorunda.

Bir de deniz yoluyla ithal edilen mallardan yüzde 10 oranında liman vergisi alınıyor. Bunların yanı sıra şaraptan ve pirinçten alıntan vergilerin miktarı da epey büyük imiş.

Rehberim:

«Kömür de Kubilay Han'a iyi gelir sağlayan bir maldır.» dedi.

«Anlattıklarına göre, ipekliden de iyi gelir sağlıyormuş Kubilay Han.» dedim.

«Evet. İpeklinin satışı üzerinden yüzde 10 oranında bir vergi ödenir. Biliyorsunuz, Manzi'nin ipekli kumaşları çok ünlüdür. Bu bakımdan Kubilay Han önemli miktarda bir gelir elde eder.»

«Bir Manzili tüccar bana yılda tuz hariç 14 milyon altın gelir sağlandığını söylemişti.» dedim.

«Bunu kim söylemişse doğrudur. Yalnız şunu ilave edeyim. Bu 14 milyon altınlık gelir, eyaletin dokuz bölgesinden birine aittir.»

«Bu gelir doğrudan doğruya Kubilay Han tarafından mı kullanılır?»

Kubilay Han'ın bu eyaletlerde birer valisi bulunur. Bu valiler yahut Kubilay Han'ın en güvendiği kumandanlar önce aserî harcamaları yaparlar, sonra da halkın ihtiyaçları göz önüne alınır ve gerekli masraflar yapılır.»

Sanırım, oldukça uzun söz ettim Kinsay'dan. Artık yola koyulmanın ve yeni yeni yerlere gitmenin zamanı geldi.

Kinsay'dan yola çıktık. Güney-doğuya doğru gidiyoruz. Yola çıktığımız günün akşamı çok güzel bir şehre vardık. Şehrin adı Tanpiju.

Şehrin civarında çok güzel evler bahçeler vardı. Tanpiju aslında Kinsay'ın bir banliyösü sayılıyor. Tabiî halk Kubilay Han'a tâbi.

Tanpiju'da halk hemen hemen Kinsay'daki gibi bir hayat sürüyor. Geçimlerini ticaret ve el sanatlarıyle sağlıyorlar. Ticaret de onlara epey bir gelir sağlıyormuş.

Kinsay'a yakın olmasından dolayı, ne ararsanız bol bol bulunuyor Tanpiju'da. Büyük bir pazarı var

Gezdik, nefis ipekli kumaşlar, kıymetli taşlarla bezenmiş kolyeler, yüzükler satılıyor.

Tanpiju'da fazla ilgimizi çeken bir şey bulamadık. Bunun için de fazla kalmadık, hemen yola koyulduk.

Üç gün güney-doğuya doğru yolumuza devam ettik. Yol boyunca irili ufaklı köyler ve kasabalar gördük. Köy ve kasabalarda güzel evler ve bahçeler vardı. Çok geniş de meyve bahçeleri gördük.

Halkı çoğunlukla toprak işleriyle uğraşıyor, aynı zamanda meyve yetiştiriyorlar. Bu arada el sanatları ile de geçimlerini sağlayanlara rastladık.

Bütün bu geçtiğimiz köy ve kasabalardaki halk Kubilay Han'ın çıkarmış olduğu kağıt parayı kullanıyor. Oldukça zengin bir halkı var bu bölgenin.

Rehberim:

«Bu geçtiğimiz köy ve kasabaları gördük ya.» dedi. «Bütün bunlar Kinsay'ın idaresi altındadır.»

«Yani, bu köy ve kasabalar başşehir olan Kinsay'ın sınırları içinde mi?» diye sordum.

«Evet Kinsay Manzi'nin başşehridir. Bunun için de Kinsay'ın şehir olarak sınırları geniştir ve içinde pek çok köy ve kasaba bulunur.»

Üç günlük yolculuk sonunda büyük bir şehre geldik. Şehrin adı Vuju. Burası da yol boyunca geçip gördüğümüz şehir ve kasabalar gibi Kinsay'ın sınırları içinde imiş.

Size Vuju'dan fazla söz etmiyeceğim. Çünkü, diğer şehir ve kasabalarda neler görmüşsek burada da aynı şeylere rastladık.

Vuju'da da fazla kalmadık. Şöyle bir etrafı gezdik, gördük. Ticaretten epey para kazanıyorlar, bilhassa ipekli kumaş imalâtında da çok başarılı.

Vuju'dan sonra güney-doğuya doğru yolunuza devam eder ve iki gün giderseniz. Giyulu şehrine ulaşırsınız. Bu şehir de bundan önce gördüğümüz şehirlere

çok benziyor. Zengin, güzel ev ve bahçeleri var.

Yalnız bu şehrin civarında çok iyi cins kamış yetiştiriliyormuş. Hatta bu bölgede yetişen kamışların boyu hiç bir yerde bu kadar uzun olmuyormuş.

Bir de şehrin yakınında çok güzel meyve bahçeleri gördük. Zaten Giyuju bölgesinde yetişen meyveler bilhassa Kinsay'da çok aranıyormuş.

Halk ticaret ve el sanatlarıyle de geçiniyor. Giyuju şehrinin yarım saat kadar ötesinde büyük bir orman var. Anlattıklarına göre ormanda çok sayıda aslan, kaplan ve diğer vahşi hayvanlar yaşıyormuş.

Rehberim, şehrin tanınmış ama yaşlı bir avcısı ile konuşmuş, bana nakletti:

«Ormanda nice yabani hayvan bulunuyormuş. Bura halkı da vahşi hayvan avına düşkün imiş. Bunun için, sık sık ormana hayvan avına giderlermiş.»

Bir de şu var; halk en çok et yemeklerini seviyor. Hayvan veya kuş eti, fark gözetmeden bol bol yiyor. Rehberimin dediğine göre, bu bölgedeki kuşlar da iri oluyormuş.

Yalnız, Manzi'nin öteki bölgelerinde olduğu gibi bu şehirde de koyun bulunmuyor. Yalnız, sığır, keçi ve domuz yetiştiriyorlar.

Bu şehirde de çok kalmadan yola koyulduk. Artık en kısa zamanda Manzi sınırlarından çıkmak ve Fu-çau eyaletinin sınırlarına girmek istiyorduk.

Giyuju'dan sonra dört gün yol aldık ve Çanşan şehrine geldik. Şehir çok büyük ve güzel idi.

Yalnız Çanşan şehrinin diğerlerine benzemiyen bir özelliği var; büyük bir nehir şehrin tam ortasından geçiyor. Zaten Çanşan tepelik bir yerde kurulmuş.

Çanşan şehrinin etrafında birçok köy ve kasaba bulunuyor. Zaten buraya gelmeden önce çoğunu yol boyunca gezmiş ve görmüştük. Bütün bu köy ve kasa-

balar, yetiştirdikleri pirinç ve meyveyi Çanşan'a getirip pazarda satıyorlar.

Çanşan halkı bilhassa ava çok meraklı imiş. Hayvan ve kuş avına çıkıyorlarmış. Bir de bu bölgenin başka bir özelliğini Çanşan'da da görüyorsunuz. Halk ticaret ve el sanatları ile geçimlerini sağlıyor. Tüccarlar epey zengin olmuşlar. İpekli kumaşları Kinsay pazarlarında iyi müşteri buluyormuş.

Çanşan, Kinsay sınırlarındaki son şehir. Buradan yola çıktıktan sonra iki gün kadar gidiyorsunuz ve Fuçau eyaletinin sınırlarına varıyorsunuz.

Yolumuza gene güney-doğu istikâmetinde devam ediyorduk. Altı gün gittik; birçok şehir kasabadan geçtik. Yalnız tepelik ve dağlık bir bölge idi burası.

Kasaba ve köyler epey gelişmişti. Halk Budist ve Kubilay Han'a tâbi. Çoğunlukla ticaret ve el sanatları ile geçimlerini sağlıyorlar.

Dağlar, ormanlar ve tepelerden geçtik; nice vahşi hayvanla karşılaştık. Rehberim ve yanımızdaki adamlar buranın vahşi hayvanlarının kolay kolay ele geçmiyeceğini söylediler. Ama buranın insanları da keskin nişancı ve iyi avcı imişler.

Rehberim bu bölgeyi anlattı:

«Bu bölgede hemen her çeşit vahşi hayvan ve kuş yaşar. Bura insanları da vahşi mi vahşidir hani; aslan, kaplan ve diğer yırtıcı hayvanlar çok sayıda bulunur ormanda.»

«Avcılar için ne bulunmaz fırsat değil mi?» dedim.

«Öyle ama buranın insanlarıyle bir tanışıp dost olsanız. Bir şey daha ilâve edeyim: Fa-çau aslında iyi ve gelişmiş bir eyalettir. Yalnız bu dağlık bölgede yaşayan insanlar vahşi.»

«Birçok bölgeden geçtik, nice insanlarla karşılaştık. İçlerinden vahşi olanına da rastladık. Bunların ne farkı var?» diye sordum.

Rehberim azıcık durdu, belki de söyleyip söylememek için tereddüt geçirdi. Sonunda dedi ki:

«Bu dağlık bölgenin insanları her çeşit et yer, demiştim ya. Bu bölgenin yerlileri insan eti de severler ve yerler.»

İnsan etini duyunca azıcık şaşırmıştım, birden sordum:

«İnsan eti mi yerler dedin?»

«Evet. Bu bölgenin yerlileri vardır, işte onlar insan etine düşkündürler. Yalnız eceliyle ölenin etini yemezler.»

Doğrusu epey şaşırtıcı geldi bana. Bunca yer gezmiştim ama insan eti yiyen yerlilere rastlamamıştım.

«Peki eceliyle ölen insanın etini yemezler de kimlerin etini yerler?»

«Bura yerlileri, yalnız yaralı iken ölen insanların etlerini yer. Yoksa eceliyle ölmüş kişilerin cesetlerine dokunmaz.»

«Ne olursa olsun, bence korkunç bir âdet.»

«Fu-Çau'nun dağlık bölgesinde yaşayan yerliler çok korkunçtur. Hem kana susamışlardır hem de iyi savaşçıdırlar. Bir de yüzlerini görseniz. Saçlarını ön kısımdan kulak arkasına kadar dibinden kazıtırlar ve yüzlerinin tam orta yerini maviye boyarlar.»

«Buna sebep nedir?» diye sordum.

«Daha korkunç görünmek. Dağlık bölgelerde yaşayan yerliler, kalkan kılıçlarını alırlar, askerleri yürür, sadece kumandanları ata biner. Vahşice dövüşürler, sonra da yaralayıp öldürdükleri insanların önce kanını içer sonra da etlerini yerler.»

Altı günlük yolculuktan sonra Kien-ning-fu'ya vardık.

Çok büyük ve güzel bir şehirdi; şehrin içinde üç büyük köprü vardı. Köprülerin biri en az bir buçuk kilometre uzunluğunda, genişliği de üç metre kadar.

Rehberimle birlikte şehri gezdik. Evler, bazı evlerin bahçeleri güzeldi; binalar taştan yapılmış, çoğu da sütunlu binalar.

Anlattılar:

«Bu gördüğünüz köprüler şehrimizin medar-ı iftiharıdır. Hepimiz onlarla övünürüz. Gördünüz, taş ve kısmen de mermerden yapılmıştır. Bize pek çok altına maloldu.»

Halk ticaret ve el sanatları ile yaşıyor. Kien-ning-fu'da pamuklu imalât daha gelişmiş. Burada ipekli kumaşa rastlamadık. Pamuk ipliğini önce boyuyorlar, sonra kumaş hâlinde küçük el tezgâhlarında dokuyorlar.

Şehirde bir şey dikkatimi çekti: Kadınlar çok güzel. Esmer ama güzel yüzleri var. Elbiseleri pamuklu kumaştan yapılmış, öyle ipekli kumaşlar gibi gösterişli değil ama sade ve güzel.

Rehberim dedi ki:

«Bu şehir hemen hemen bütün Manzi bölgesinin pamuklu kumaş ihtiyacını karşılar. Zaten şehrin gelirinin en büyük kısmı da bu pamuklu kumaş ticaretinden geliyor.»

Daha sonra şehri gezmeye koyulduk. Dedim ya, temiz güzel bir şehir. Bu arada şunu söylemeden geçmiyeceğim: Bizim memleketlerde olduğu gibi tavuklar gördük burada, yalnız renkleri simsiyah ve tüysüz. Vücutları tıpkı kedilerde olduğu gibi kısa tüylerle kaplı, ama bizim bildiğimiz tavuk tüyüne hiç benzemiyor.

Bu cins tavuklar yalnız bu bölgede yaşıyormuş, etleri lezzetli imiş ve günde en az bizim memleketteki tavuklar kadar yumurta yumurtluyormuş.

Kien-ning-fu'da daha çok ilgi çekici bir şeye rastlamadık. Yaşayışları diğer şehirlerdeki insanların ya-

şayışına benziyor. Bu bakımdan hemen yola çıktık.

Üç gün gittik. Bölge dağlık ve tepelik. Yol boyunca güzel kasabalar çıktı karşımıza. Güzel temiz kasabalardı bunlar. Evler bahçe içindeydi.

Bu kasaba ve küçük şehirde yaşayanlar ticaret ve el sanatları ile geçimlerini sağlıyormuş. Yalnız sanatkârların işlerinde usta olduklarını söylediler. Halkı Budist ve Kubilay Han'a tâbi.

Bölge yemyeşil, ağaçlık. Şehirlerin çok yakınında büyük ormanlar var. Anlattıklarına göre bu ormanlarda çok sayıda aslan, kaplan gibi vahşi hayvan yaşarmış, halk da av etine meraklı imiş, bol bol ava çıkarlarmış.

Üç gün sonunda Unken adlı bir şehire vardık. Unken bölgenin başşehri olan Fu-çau'ya çok yakın, yirmi kilometre uzağında.

Unken güzel ve küçük bir şehir. Bu şehrin bir özelliği de şu: Bol miktarda şeker üretiliyor burada. Hatta Kubilay Han'ın sarayında tüketilen şekeri Unken sağlıyormuş.

Yalnız bir tüccar ile konuşuyorduk, bana şekeri nasıl elde ettiklerini anlattı. Dedim ki:

«Güzel ama bizim memlekette şeker başka türlü elde edilir. Hele Mısır'da elde edilen şeker vardır, hiç de sizinkine benzemez.»

Tüccar:

«Biz belki dediğiniz gibi tam tasfiye edemiyoruz, sadece kaynatıyoruz ve gördüğünüz gibi koyu renkte bir macun elde ediyoruz.» dedi.

Onlara, Mısırlıların kamıştan nasıl şeker elde ettiklerini anlatmaya çalıştık. Mısırlılar, bazı ağaç külleriyle şekeri arıtıyorlar, bunu onlara öğretmeye çalıştık.

Unken'de daha fazla anlatacak ilgi çekici bir şey yok. Biz de yolumuza devam edelim.

Yirmi kilometre gittik, başşehir Fu-çau'ya vardık.

Şimdi sizlere gördüklerimi elimden geldiği kadar nakletmeye çalışayım.

Fu-çau büyük ve önemli bir ticaret merkezi. Zaten şehirde yaşayanlar ticaret ve sanatkârlıkla kazanç temin ediyorlar.

Halkı Budist ve artık söylemeye gerek yok, Kubilay Han'a tâbi. Çalışkan insanlar. Hele içlerinde çok usta ve ünlü sanatkârlar varmış. Yaptıkları eserler bilhassa Kubilay Han'ın sarayında aranırmış.

Önce şehri şöyle bir gezdik, bazı yerlerini öğrendik. Şehrin ortasından büyük bir nehir geçiyor. Nehrin genişliği en az bir buçuk kilometre kadar var. Büyük taş köprüler yapmışlar, nehrin iki yakasını birbirine bağlıyor.

Şehrin ileri gelenlerinden biriyle tanışıp konuştuk. Bize şunları söylediler:

«Fu-çau'nun etrafında Kubilay Han'ın askerleri büyük bir ordugâh kurmuşlardır. Bunun sebebi, bu bölgede sık sık ayaklanmanın çıkması. Halk dağlık yerlerde yaşıyor, sonra da yabani mizaçlı insanlardır. Bu bakımdan, silâhlı hareketlere sık rastlanır. Kubilay Han da bunun için Fu-çau şehrinin etrafında büyük sayıda askerî güç bulundurur.»

Bu bölge halkının inanışına göre, insan öldükten sonra daha iyi bir dünyaya göçüyormuş. Bu yüzden halk ölmekten hiç korkmuyormuş.

Bölgede sık sık ayaklanma başgöstermesi de Kubilay Han'ın canını sıkıyormuş, bunun için de büyük bir askerî kuvveti bu bölgeye göndermiş.

Size bu şehirde gördüğüm bir hadiseyi anlatayım.

Fa-çau'nun birkaç kilometre ötesinde büyük ormanlar var. Ormanlarda vahşi hayvanlar yaşıyor, aslan kaplan çokmuş. O kadar ki, bazı geceler aslanlar şehrin civarına sokulurlarmış.

Bunun için şöyle bir tuzak kuruyorlar: Büyük bir çukur kazıyorlar, sonra da üstünü yaprak, ağaç ve otlarla örtüyorlar. Çukuru da genel olarak bir ağaç dibine kazıyorlar. Ve bir köpeği de ağaca bağlıyorlar.

Yalnız bunu gece hava kararınca yapıyorlar. Köpek başlıyor havlamaya. Aslan veya kaplan tâ ormandan köpeğin havlamasını duyuyor ve karanlıkta, tuzağın yanına geliyor. Köpeği de parçalamak için atılınca çukura düşüyor.

Bunu bekleyen evin sahibi hemen aslanı vuruyor tabiî etini yiyorlar, derisini de satıyorlar veya bir yerde kullanıyorlar.

Gene biri anlattı:

«Bizim ormanda tilkiye benzer bir hayvan yaşar, ama tilki değildir. Bilhassa şeker kamışlarına musallattır bu hayvan.»

«Peki, onu da avlayıp etini yer misiniz?» diye sordum.

«Tabiî, sonra derisi epey para ediyor.» dedi.

Fu-çau'da bir de öyle iri kazlar gördüm ki, diyebilirim her biri 12 kilo kadar gelir. Yalnız bu kazların gırtlaklarının alt kısmında büyük bir şişkinlik vardı. Etlerini yiyorlarmış.

Şehir, dediğim gibi, büyük bir ticaret merkezi imiş, bilhassa inci alışverişi epey hararetli oluyormuş. İnci yanında diğer kıymetli taşlar, yakut ve zümrüt de şehre gelen yabancı tüccarlar tarafından aranıyormuş.

Rehberim anlattı:

«Şehir nehir yoluyla okyanusa bağlandığı için bilhassa Hindistan'dan gelen tüccarların en büyük uğrak yeridir. Sonra en kıymetli ve güzel inciler bu pazarda bulunur.»

«Evet, bana dediklerine göre, Zayton adlı bir limana gelen Hindistanlı tüccarlar oradan küçük teknelerle Fu-çau'ya geliyorlarmış.»

«Hindistanlı tüccarlar aynı zaman Fu-çau'ya ülkelerinden çok kıymetli mallar da getirirler. Bu bakımdan şehir büyük bir ticaret merkezidir ve Kubilay Han'a önemli bir gelir sağlar.»

Şehrin dolaylarında çok güzel ve geniş meyve bahçeleri var; nefis de şarap yapıyorlar.

Şimdi size, Fu-çau'da başımızdan geçen bir hadiseyi nakledeyim.

Bir gün şehrin ileri gelenlerinden biriyle konuşuyorduk. Bana dedi ki:

«Bizim bölgemiz içinde bir köy var ama bizi endişelendiriyor.»

«Neden sizi endişelendiriyor?» dedim.

«Dinleri çok garip. Hiç bilmediğimiz âdetleri var. Ateşe tapmıyorlar. Budist de değiller, idolleri yok. Müslüman ve Hıristiyan değiller. Onlardan korkuyoruz.»

«İsterseniz, gidip görelim. Kendileriyle konuşalım, tehlikeli değillerdir herhalde.» dedim.

Bunun üzerine izin aldık, köy halkıyle konuşmaya gittik. Aslında köy halkı, bu konuda sorgu sualden korkuyordu. Âdetleri, dinî inanışları üzerine bir şeyler söylemeyi istemiyordu.

Köyün yaşlı ve ileri gelenleri ile konuşmak istediğimizi söyledik. Önce tereddütle karşıladılar. Sonra razı oldular.

Köyün yaşlı ve ileri gelenleri toplandılar. Onlara dedim ki:

«Bizden korkmayınız. Sizlere herhangi bir zarar vermek için buraya gelmedik. Ancak yaşayışınız ve inançlarınız hakkında bilgi almak için geldik. Bize yardımcı olursanız, biz de sizlere yardım ederiz.»

Köyün ileri gelenleri:

«Biz sizleri Kubilay Han tarafından gönderildi san-

dık. Kubilay Han sık sık bu bölgeye adamlarını gönderir, adamları da bizlere sadece dert getirirler.»

Bunun üzerine kendilerine teminat verdik. Dedik ki:

«Biz Kubilay Han tarafından sizlere dert karışıklık getirmek için gönderilmedik. Yalnız sizlerin yaşayışları ve inançları bizim ilgimizi çekti, bunları inceleyeceğiz.»

Gerçekten çok ilgi çekiciydi; sade, basit bir yaşama tarzları vardı. Ancak dinî düşünce ve inançlarına sıra gelince azıcık şaşırdığımı söylemeliyim.

Konuşmalarda ve araştırmalarda rehberimizin bize çok yardımı oluyordu. Bazı konuları ona yakınlıkla anlatıyorlardı.

Bir zaman sonra, köy halkının Budist olmadıklarını öğrendik. Müslüman da değillerdi. Bunun üzerine dinî inanış ve ibadetlerle ilgili tahkikatımızı derinleştirmeye başladık.

Sonunda köy halkının Hıristiyan olduğuna karar verdim. Rehberime dedim ki:

«Bana kalırsa halk Hıristiyan âdetlerini uyguluyor. Ancak bunlar bizim âdetlerimizden çok değişiktir.»

Rehberim:

«Bunu isterseniz bir soralım.» dedi.

Köyün ileri gelenlerine sorduk.

«Siz, aslında Hıristiyan âdetlerini benimsemişsiniz. Yalnız asıl Hıristiyan âdetlerinden bir hayli farklı, bu âdetleriniz. Bu, neden böyle?»

Anlattılar:

«Atalarımız arasında üç din adamımız vardı. Bu üç din adamı, bir kitaptan bize ders verirlerdi. Zamanla, bu üç din adamı iyice ihtiyarladı, ders veremez hâle geldi. Ellerindeki kitabın ne yazdığını da bizler anlıyamıyorduk. Böylece aklımızda nasıl kalmışsa ve ba-

balarımız bizlere nasıl öğretmişse biz de öyle ibadet etmeye başladık.»

Durumu iyice aydınlatmıştık. Ancak, Kubilay Han'a anlatmak ve izin istemek gerekiyordu; Budistler belki Hıristiyanların serbestçe kendi dinlerini icra etmelerini engellerdi.

Köy halkı aralarından iki kişi seçtiler, Kubilay Han'ın huzuruna çıktılar, meseleyi anlattılar. Kubilay Han danışmanlarıyle bu konuyu görüşeceğini bildirdi.

Kubilay Han'ın danışmanları arasında Budist rahiplerinin başı da bulunuyordu. Başrahip iki temsilcinin iddialarını kabul etmek istemedi ve dedi ki:

«Anlattıklarına göre siz Hıristiyan olamazsınız. Siz Budistsiniz. Bunun için büyük hükümdarımız sizlere izin vermemeli.»

Sonra iki temsilci konuştu, ve inanışlarına göre kendilerinin Hıristiyan olduklarını anlattı. Kubilay Han baktı, gördü ki tartışma uzayıp gidiyor, köy halkının hangi dini isterse onu kabul edeceğini bildirdi.

Bugün Manzi eyaletinde 700 bin Hıristiyan varmış.

Fu-çau'dan yola çıkıp da üç gün güney - doğuya doğru giderseniz, Zayton şehrine varırsınız. Şimdi sizlere Zayton'u anlatayım.

Zayton aslında bir limandır. Hindistan'dan gelen gemiler bu büyük limanda mallarını boşaltırlar. Manzi ve Fu-çau bölgelerinin hemen bütün ihtiyaçları bu limandan karşılanır.

Hindistan'dan bilhassa kıymetli taşlar, yüzükler, kolyeler ithal ediliyor. Tabiî başlıca liman Zayton olduğu için bütün mallar bu limana boşaltılıyor, bu da Kubilay Han'a büyük gelir sağlıyormuş.

Zayton'u gezdik. Hindistan'dan mal getiren gemi-

leri, malların nasıl taşındığını gördük. Kubilay Han'a Zayton limanının büyük bir gelir kaynağı olduğunu söylemiştim. Bir iki örnek vereyim.

Hindistan'dan limana gelen gemiler önce her mal için yüzde 10 oranında ayak bastı parası veriyorlar. Malın kalitesi ne olursa olsun, bu rüsum ödeniyor. Sonra gemilerin büyüklüğüne göre de bir vergi alınıyor.

Rehberim anlattı:

«Zayton'da bir liman vergisi vardır. Bu limana giren bütün gemiler ağırlıkları oranında bir vergi verirler.»

«Malların cinsine göre de ayrıca vergi alınıyor mu?» diye sordum.

«Evet. Malların cinsine göre de vergi alınır. Meselâ karabiber için yüzde 44 oranında vergi verir tüccar. Kubilay Han hesaplatmış. Hangi mal çok sürüm yapıyorsa, ona fazla vergi koymuş.»

Bununla birlikte tüccar çok para kazanıyormuş, hatta malın değerinin yarısı oranında Kubilay Han'a vergi vermesine rağmen kazancı çok iyi olduğu için sık sık Zayton'a geliyor mal getiriyormuş.

Dedim ya, Zayton limanı Kubilay Han'ın hazinesi için hiç de küçümsenmiyecek bir gelir kaynağı oluyor.

Şimdi de size şehri anlatayım.

Büyük bir nehir şehrin ortasından akıp okyanusa dökülüyor. İç kısımlarında nehir kollara ayrılıyor. Bu kolların üstüne köprüler yapmışlar. Sonra kolları da birçok yerde kanallarla birbirlerine bağlamışlar. Böylece su yoluyla taşımaları kolaylaşmış.

Halk sakin, kendi işi gücünde. Şehirde her çeşit malı öyle bol buluyorsunuz ki; rehberim, Zayton'da halkın bolluk içinde yaşadığını söyledi.

Zayton'da bir şey daha dikkatimi çekti. Halkın çoğunluğu vücutlarına dövme yaptırıyor. Hatta, şehirde bu işin ünlü ustaları var, tâ Hindistan'dan bile vü-

cutlarına dövme yaptırmak için Zayton'a gelenler bulunuyormuş.

Şimdi sizlere Zayton bölgesine yakın bir şehir olan Tinju'dan söz edeyim. Bir özelliği var bu şehrin, sanırım dünyanın en güzel porselen işleri burada yapılıyor.

Tinju çok büyük bir şehir değil, ama ünü pek çok şehre yayılmış. Porselen kaplar, porselen kâseler yapımında diyebilirim ki Tinju şehrinde daha ünlüsü yoktur.

Tinju'da yapılan nefis porselen kaseler bütün dünyaya gönderiliyor. Hindistan'dan başka ülkelerden gelen tüccarlar birbirinden güzel bu sanat eserlerini âdeta kapışıyorlar ve satmak için ülkelerine götürüyorlar.

Bir şey daha ilâve edeyim; bu nefis porselen kâseler bizim Venedik parasıyle çok ucuza satılıyor. 3 Venedik altınına nefis üç parça porselen kâse satın alabiliyorsunuz.

Bizi, böyle bir sanatkârın atelyesine götürdüler. Sanatkâr anlattı:

«Biz bu çamuru öyle yoğururuz ki, uzun zaman dinlenmesi lâzımdır. Size şunu söyleyeyim, biz yoğurduğumuz çamuru beklemeye bırakırız, yıllarca bu çamur bekler, nice sonra onu ister, kâse, vazo yaparız.»

Rehberim de şunu söyledi:

«Burada âdettir, bir baba oğlu için çamur yoğurur. Yani bir sanatkâr, yoğurup hazırladığı çamurdan bir kâr sağlamaz. Ancak oğlu babasının hazırladığı çamuru işler.»

Porselen işleyen sanatkârlar özel bir cilâ ile cilâlıyorlar. Cilâyı nasıl hazırladıklarını ancak kendileri biliyor, bu sırlarını da babadan oğula aktarıyorlarmış.

Tinju şehrinde ayrı bir dil konuşuluyor. Bu Manzi'de konuşulandan azıcık farklı. Manzi'de tek bir dil ve yazı kullanıyor, ancak bazı bölgelerde farklı ağızlar-

la konuşuyorlar. Ama halk bu değişik ağızları anlıyabiliyor.

Sizlere uzun uzun Manzi'yi anlattım. Manzi'deki 9 bölgeyi, bilhassa Kinsay ile Fu-çau'yu uzun uzun tasvir etmeye çalıştım.

Manzi aslında 9 bölgeden kurulmuştur. Bunların en büyük ve önemli olanları dediğim gibi Kinsay, Fu-çau ve Yang-çau'dur. Diğer altı bölge o kadar geniş ve büyük değildirler.

Diğer bölgeleri de anlatmak isterdim ama Kinsay ve Fu-çau'ya çok benzediği için, sizleri sıkmak istemedim. Hatta bazılarını ben bile görmedim de yol boyunca, bazan rehberim bazan da tanıştığımız kişiler anlattılar.

Katay ve Manzi, Kubilay Han'a büyük gelir sağlayan, zengin diyarıdır. İncilerin, kıymetli taşların, yüzük, kolye ve broşların en güzellerini burada bulursunuz.

Manzi, hele başşehri Kinsay ile Fu-çau anlata anlata bitmez bir zenginlik diyarıdır. Vahşi hayvanları, ormanları, nehirleri, nefis yapıları...

Size bundan sonra Hindistan'ı anlatmaya çalışacağım. Hindistan da efsaneler diyarıdır. Birbirinden güzel şehirler, yerler gördük orada. Tarihî sanat eserlerini, şehirlerini gezdik.

Hindistan'ın ticareti, el sanatları, gelenekleri bir hayli ilgi çekici geldi bana. Efsanevî güzellikleri yanında halkın ilgi çekici yaşayışı da ülkeye başka bir hava veriyor.

İşte şimdi sizlere bu efsaneler diyarı olan Hindistan'ı anlatacağım.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÇİN'DEN HİNDİSTAN'A DOĞRU

Önce size Çin ile Hindistan arasında işleyen gemilerden söz edeyim.

Bu gemiler bizim memleketteki gemilerden birkaç misli büyük. Geminin büyük bir güvertesi var, bu güverte üstüne 60 kabin oturtmuşlar. Bu kabinler kimi gemilerde bu kadar fazla değil, 40 yahut 50 kabinli gemiler de var.

Gemilerde dört büyük direk bulunuyor. Bu direklere bazan ikişer yelken çekiyorlar. Bizim memleketimizde gemiler dış kısmında ziftlenir, oysa burada zift kullanmıyorlar. Çünkü ziftin ne olduğunu bilmiyorlar. Ama bunun yerine ziftten daha dayanıklı bir madde sürüyorlar. Galiba, bir ağaçtan elde ettikleri bir cins yağ ile bir maddeyi karıştırıyorlarmış.

Gemilerde 150 ile 300 arasında tayfa bulunuyor. Tabiî bu sayı geminin büyüklüğüne göre değişiyor. Bu gemiler bizim gemilerden daha çok mal taşıyabiliyor.

Bununla birlikte konuştuğumuz gemiciler, eskiden daha büyük gemilerin yapıldığını ve sefere konduğunu söylediler. Sebebini sordum, anlattılar:

«Zamanla kıyılar dolmaya başladı, bunun için büyük gemiler kıyılara daha güç yanaşır oldular. Bizler de eski gemiler kadar büyük gemiler yapmamaya başladık.»

«Ya nehir içinde kullandığınız gemiler ne büyüklükte?» diye sordum.

«Nehirlerde işleyen gemilerde en çok 60 veya 70 gemici çalışır. Bununla birlikte bu gemilerde yeteri kadar yük taşırlar.»

«Meselâ ne kadar yük taşır?» dedim.

«80 tayfalı bir gemi meselâ bin sepet karabiber taşır.»

Rehberim ilâve etti:

«Gördüğünüz gibi bu gemiler hem yelkenle hem de kürekle işler. Ama nehirlerde işleyen küçük teknelerde kürek kullanılır.»

Bir de büyük gemileri çekmek için kullandıkları küçük tekneler varmış. Bu tekneler daha çok nehirlerde hizmet görürmüş.

Bir de şunu söylediler:

«Gemilerimiz en fazla bir yıl hizmet görür. Bir yıl sonra kalafata çekeriz. Gemiyi âdeta yenileriz. Böylece altı yıl kadar o gemiyi kullanırız, sonra o tekne veya gemiler kıyıda tenezzüh için kullanılır.»

Şehirde, ama daha çok şehirde diyeceğim, garip bir âdet var, size onu kısaca anlatayım.

Bir gemi, uzun bir yolculuğa çıkmadan önce küçük bir denemeden geçiriliyor. Eğer deneme gemi için başarılı olursa, gemi sefere çıkıyor, yoksa, o yıl o gemiyi kıyıda bir yerde bağlı tutuyorlar.

Size Hindistan ile Çin arasında sefer yapan gemileri kısaca anlatmaya çalıştım. Artık konuyu değiştirebiliriz.

Hındistan...

İşte efsaneler diyarı. Size bu ülkeden söz etmek isterim. Ama Hindistan'a gelmeden önce, yığın yığın ada büyük kıt'aya sokulmuştur. Bu adaların da kendisine göre ilgi çekici yanları var.

Size şimdi bu adaları anlatacağım.

İlkin Japonya'dan başlayalım.

Japonya, büyük kıt'adan 2500 kilometre uzakta, büyük kıt'anın da doğusuna düşüyor. Çok büyük bir ada. Halkı, çirkin değil; davranışları oldukça anlaşılmaz ama iyi ve kibar bir millet. Tamamiyle bağımsız ve dünyada kendilerinden daha üstün bir diğer millet kabul etmiyorlar.

Japonya'da bol miktarda altın varmış. Bana dediklerine göre, nereye el atarsanız yer altından altın çıkarmış. Bunun için altın işlemeciliği bir hayli gelişmiş.

Altın ile ilgili bir şey anlatayım.

Gezdiğimiz yerlerde öylesine çok altın eşya gördük ki merakla sordum:

«Altın Japonya'da bol miktarda bulunuyor ama böylesine fazla altına belki başka bir memlekette rastgelmek mümkün değil.»

Rehberimiz dedi ki:

«Altın Japonya'da fazla miktarda bulunuyor. Bir de şu var: Hiç kimse altını memleketten dışarı çıkaramaz.»

«Niçin çıkaramaz?» dedim.

«Japonya'da sıkı bir kanun vardır. Hiç bir Japon, tüccar da olsa memleketten dışarı çıkamaz. Bu yasaktır.»

«Demek bunun için bu kadar çok altına sahipler öyle mi?»

Rehberimiz:

«Evet. Bu sebeple istihraç edilen altın memlekette işlenir ve kullanılır. Yani bu memlekette kalır.»

Japonya'nın hükümdarı muhteşem bir sarayda oturuyor. Daha önce zengin bir memlekette olduğu için hükümdarın nasıl bir sarayda oturduğunu merak etmiştim. Görmek istedim.

Hani, biz memleketimizde damları tenekeyle veya başka madenî levhalarla kaplarız ya, işte Japon hükümdarı da sarayının damını altın varaklarla kaplatmış.

Muhteşem sarayı görünce şaşkınlığım arttı, daha doğrusu hayranlıkla seyrettim. Muhteşem bir saray ve damı kamilen altın varaklarla kaplı... O derece kıymetli imiş ki kimse değerini tahmin edemiyormuş.

Size muhteşem sarayın odalarını da tasvir edeyim. Sarayın kabul salonu, hükümdarın oturduğu, bazı misafirlerini kabul ettiği odaların duvarları da altınla kaplı.. Hem de iki parmak kalınlığında altın varaklarla.

Bu muhteşem sarayı hayranlıkla gezdik. Rehberimiz:

«Hükümdar çok zengindir.» dedi. «Bakınız yaşadığı sarayı gördünüz.»

«Muhteşem bir saray.» dedim.

«Eşyalar, nadide porselen kâseler, vazolar, nefis porselen takımlar. Sarayın sadece duvarları altınla kaplatılmış değildir. Bakınız, pencere kenarları, kapılar da altınla bezenmiştir.»

«Kimse bu muhteşem saraya bugün bir değer biçemez.» dedim.

Bu arada sırası gelmişken şunu da ilâve edeyim. Burada altın kadar inci de bol miktarda bulunuyor.

Rehberimiz:

«Japonya'da çok kıymetli taşlar bulunur. Bunların başında şüphesiz inci gelir. Bu memlekette gördüğünüz incileri başka bir diyarda göremezsiniz.» dedi.

Sonra birlikte, bir tüccara gittik. Adam aynı zamanda sanatkârmış. Kolyeler, broşlar, yüzükler yapıyor.

Bana çok iri kırmızı bir inci gösterdi.

«Bu inci sadece bizim memleketimizde çıkarılır.» dedi. «Şu güzelliğe bakınız, yuvarlak ve ne kadar iri.»

Bu kırmızı incilerden gerdanlık da yapmış, onu da gösterdi, hayranlıkla seyrettim. İnciler, pürüzsüz ve iri iri idi.

«Peki, bizim memleketimizde gördüğümüz beyaz inciler var.» dedim. «O beyaz incilerden de bulunur Japonya'da değil mi?»

Sanatkâr:

«Beyaz inci bizim memleketimizde öylesine bol bulunur ki, biz o cins incileri pek değerli saymayız.»

Japonya'da inci kıymetli taşların başında geliyormuş ama yakut ve zümrüt gibi kıymetli taşlar da bulunurmuş. Yakut ve zümrüt ile bezenmiş bir broş gösterdiler, hemen biçim hem de taşlarının güzelliği bakımından nefisti.

Şimdi size, çok kısa olarak, bir-iki Japon âdetini nakledeyim.

Japonlar ölülerini yakıyorlar. Yalnız gömenler de var. Rehberimiz ve Japon sanatkârla memleketin zenginliği üzerine konuşuyorduk. Sanatkâr Japon:

«Japonya ile hiç bir memleket zenginlik bakımından boy ölçüşemez.» dedi.

«Evet. Gördüğüm kadarıyle öyle.» dedim. «Kıymetli madenler, değerli taşlar çok bol.»

Rehberimiz de şunu söyledi:

«Japonya'da ölülerin yakıldığını veya gömüldüğünü söylemiştim. Bir âdetten daha söz edeyim. Japonya'da biri ölüp de gömülünce ağzına çok kıymetli üç tane iri inci korlar.»

Oldukça ilgi çekici geldi, sordum:

«Peki bunun sebebi nedir?»

«Bu atalarımızdan bize intikal etmiş bir âdettir Gömülen herkesin ağzına inci konur. İnanışları şöyle. Öteki dünyaya göç ederken zengin olarak göçetsin.»

«Katay ve Manzi'de de buna benzer inanışa şahit olmuştum.» dedim. «Onlar da öteki dünyaya göç edenlerin yanlarına altından bazı eşyalar koyuyorlar.»

Size bir kelimeyle şunu derim: Japonya tarifsiz zengin bir ülke.

Size Kubilay Han'la ilgili bir olay anlatayım; bana anlattılar ben de size nakledeyim.

Kubilay Han, Japonya'nın bu tarifsiz zenginliğini duyar. Danışmanlarıyle konuşur, görüşür ve Japonya'ya istilâ etmeye karar verir.

Derken, çok itimat ettiği iki komutanını bu işle görevlendirir. İki kumandan da büyük bir donanma hazırlar ve atlı, yaya büyük bir orduyla hareket eder.

Komutanların birinin adı Abakan, ötekinin adı da Vonsamçin'dir.

Her iki komutan da cesur ve kabiliyetlidirler. Zayton ve Kinsay'dan Japonya'ya doğru yola çıkarlar. Okyanusu geçerler. Japonya'ya ayak basarlar.

Japonya'da bazı toprakları ele geçirirler ama zaptettikleri toprak parçaları önemsiz yerlerdir. Büyük bir şehri, kasabayı veya önemli bir kaleyi ele geçirmemişlerdir.

Tam bu sırada bir felâket bu iki komutanın kapısını çalar; daha doğru beşerin en büyük hastalığı, kıskançlık aralarına girer.

Bu iki cesur komutan birbirlerini kıskanır, bunun için de birbirlerine yardım etmez.

Günlerden bir gün, kuvvetli bir fırtına, çıkar. Kuzeyden doğru esen korkunç rüzgâr ortalığı altüst eder. Bunu gören komutanlar, gemilere binip hemen oradan

uzaklaşmanın daha doğru olacağını anlarlar ve gemilere binip adadan uzaklaşırlar.

Adadan altı kilometre kadar uzaklaşırlar ki fırtına azdıkça azar, dalgalar, gemi boyunu aşar. Bu arada gemilerin birçoğu sahile sürüklenir, sahilde de kayalara bindirir.

Askerlerin pek çoğu, büyük bir tesadüfle bir küçük adaya düşerler. Ama gemileri parçalanıp batmıştır.

Fırtına dinince, komutanlar, gemilerin parçalandığı adaya gelir; maksatları askerlerini toplamak. Ama bakıp görürler ki, bunca askeri geri kalan teknelere bindirmek güç iş, askerlerin içinden subayları ve kendi adamlarını seçerler, gerisini küçük adada bırakıp, Zayton'a doğru yelken açarlar.

Küçük adada kalanlar şöyle bir derlenip toparlanırlar. Adada canlarını kurtaran askerler 30 bin kadardır.

İki komutan Kubilay Han'a olayı başka türlü nakleder ve adada 30 bin askeri terkettiklerini söylemez. Şimdi biz dönelim adadaki 30 bin askerin hikâyesine.

Demiştim ya 30 bin asker küçük adaya sığınıp canlarını kurtardı diye. Hükümdar bunu duyar duymaz, hemen donanmasını ve ordusunu hazır eder, adaya sığınmış 30 bin askerin üzerine yürümeye karar verir.

Hemen subaylarına emir verir:

«Fırtına dindi. Kubilay Han'ın askerini esir almalıyız. Adaya hücum edeceğiz.»

Bunun üzerine, gemilere binerler ve 30 bin askerin sığındığı küçük adaya yelken açarlar.

Bu sırada Kubilay Han'ın adaya sığınmış askerleri büyük kızgılık içinde, komutanlarına lânetler yağdırmaktadır. Küçük adada ne yapacaklarını bilmez dolanıp dururlarken, uzaktan gemilerin adaya yaklaştığını farkederler.

Hemen gözcü çıkarırlar. Gözcüler, uzaktan adaya yaklaşan gemileri gözler.

«Bunlar düşman gemileri, bizi esir almaya geliyor.»

Bunun üzerine, adanın öteki sahiline kaçarlar. Bu arada bir oyun hazırlarlar. Oyun şu:

Düşman gemiden adaya çıkınca, usulca gemiye yaklaşıp gemileri ele geçirecekler.

Gözcü bırakıp adanın öteki sahiline çekilince, araziye yayılır, saklanırlar.

Çok geçmeden gözcüler haber getirir:

«Düşman adaya çıktı, bizim tarafa geliyor.»

Bunun üzerine, iki koldan, bir kıskaç gibi, gemilerin bulunduğu kıyıya ilerlerler. Bakıp görürler ki gemide bir iki nöbetçi bırakmışlar. Diğer bütün askerler, onları esir etmek için adanın içerlerine ilerlemiş.

Ani bir hücumla gemileri ele geçirip, binerler. Ve düşman hükümdarının sarayının bulunduğu büyük adaya doğru yelken açarlar.

Hükümdarın sarayının bulunduğu adaya varınca bir hücümla başşehre gelirler. Düşman hükümdarı, ihtiyatsızlık etmiş, bütün askerlerini yanına almış. Başşehirde kadınlar, çocuklar pek az da kuvvet var.

Tabiî, hemen şehri ele geçirirler.

Bu da şöyle olur: Düşmanın bayrağını çekerler. Şehirdeki halk, hükümdarlarının geldiğini sanıp kapıyı açar onlar da zahmetsizce şehri zaptederler.

Böylece şehir Kubilay Han'ın askerlerinin eline geçmiş olur.

Çok geçmeden olay duyulur, hükümdarın da küçük adada askerleriyle kaldığı haberi yayılır. Diğer şehirlerdeki halk gemilerle hükümdarın yardımına koşar.

Hükümdar şehrin ele geçirildiğini duyunca öfkeden deliye döner. Askerlerini toplayıp şehri kuşatır. Kesin de emir verir:

«Kuş bile uçurtmayacaksınız.»

Muhasara yedi ay sürer. Kubilay Han'ın askerleri bu süre içinde şehri savunurlar ama bir yandan da Kubilay Han'a bir haber yollamaya bakarlar.

Uğraşıp çabalarlar ama bir haber göndermeyi başaramazlar. Bunun üzerine teslim olmaya karar verirler. Hükümdar bunu duyunca:

«Bir anlaşma yapalım.» diye teklif eder.

Kubilay Han'ın askerleri canları bağışlandığı takdirde adada kalacaklarını haber salarlar. Hükümdar bunun üzerine, teklifi kabul eder; böylece bu macera da sona ermiş olur.

Bu hikâyeyi anlatan, olayın 1268 yılında geçtiğini söyledi.

Biz gene dönelim iki komutana.

Kubilay Han nice zaman sonra, bu olayı duyar. Hemen iki komutanı çağırır ve kendisine yalan söyledikleri için ikisini de ölüme mahkum eder.

Bir komutanın kafasının kesilmesini emreder. Öteki komutana başka bir ceza verir.

Zorza denen bir ada varmış, küçük bir adaymış. İşte o adaya sürer. Zorza adasında in cin yokmuş. Otlak bir yermiş. Komutanın iki elini bağlarla ve ellerini yumruk gibi yapıp üzerine taze hayvan derisi sararlar. Çok sıkı sararlar taze hayvan derisini.

Bunun sebebi de şuymuş: Taze deri kuruyunca çeker, büzüşür, yumruğu daha da sıkarmış.

Böylece komutan, adada açlıktan ölmüş.

Hikâye bu kadar yeter. Biz gene yolculuğumuza dönelim.

Burada halk Katay ve Manzi'deki gibi idollere tapıyor. İdoller de değişik. Anlattılar:

«Halk geleneklerine çok bağlıdır. Babalarından atalarından ne görmüşlerse hiç değiştirmezler, aynen kalsın isterler.»

İdolleri şöyle: Çor çirkin ve garip biçimler Dört değişik yüzlü; kimi üç başlı, kiminde dört el var.

Bunun sebebini sorduk; şunu söylediler:

«Bizim atalarımızdan kaldı, oğullarımıza, onların oğullarına da aynen kalacak.»

Bu konuyu bitirirken son olarak şunu nakledeyim:

Bu adalarda oturanların bize göre çok garip bir âdetleri var. Kendi idollerine inanmayan ve tapmayan birini yakaladılar mı, hemen yakaladıkları kişinin yakınlarına haber gönderiyorlar.

«Bize şu kadar para göndermezsen, esirimizin işi tamamdır.»

İstenen para gelmezse, dostlarını ve akrabalarını bir akşam yemeğine davet ediyorlar. Yakaladıkları esiri bir güzel kızartıp ziyafette yiyorlar.

Gene dönelim yolculuğumuza.

Bu denize Çin Denizi diyorlar. İrili ufaklı pek çok ada varmış burada. Tecrübeli bir denizci ile konuştuk, dedi ki:

«Doğuya doğru yelken açın. Pek çok ada çıkar karşınıza. Benim hesabıma göre 7448 ada var. Hemen hepsinde de insanlar yaşar.»

«Bu adada yaşayanların hayatları nasıldır acaba?» diye sordum.

«Adada yeşillik orman bulunur. Meyve boldur. Ağaçlar iyi cinstir. Birçok işe yarar. Sonra karabiber de bol bol yetişir.»

«Bu küçük küçük adalarda yaşayan halkın günlü hayatlarını görmek isterdim.» dedim.

«Çin Denizi'nde seyretmek ve o irili ufaklı adalara gitmek çok güçtür.»

«Niçin?» diye sordum.

«O adalarda gerçekten zenginlik vardır. Gidenler getirdikleri malları satar epey para kazanırlar, zengin olurlar. Ama yolculuk çok uzun ve zordur.»

«Zorluk nerden geliyor?» dedim.

Tecrübeli gemici anlattı:

«Bu denizlerde sadece iki yönden rüzgâr eser. Biri okyanusa doğru, diğeri okyanustan kıt'aya doğru. Onun için yolculuk epey uzun sürer.»

«Adaların çok uzak olmadığını söylemiştiniz.»

«Öyle ama kışın, yelken, açar yola çıkarsınız. Rüzgâr okyanusa doğru eser, siz de ağır ağır adalara gidersiniz. Ancak ilkbahar gelince rüzgârın istikameti değişir. Bu defa okyanustan doğru esmeye başlar. İşte o zaman siz yola çıkabilirsiniz.»

«Peki bu yolculuk ne kadar sürer?» dedim.

«En az bir yıl sürer. Yolculuk nisbeten rahattır ama işte uzun olması sebebiyle zahmetli gelir insana.»

Ben size, bu denize «Çin Denizi» diyorlar dedim ama aslında okyanusun bir parçasıdır. Bazı kimseler bu denize Hind Denizi de diyorlar.

Size artık bu kadar anlattığım yeter sanırım. Çünkü ben buraları görmedim, sadece anlatılanları dinledim. Kubilay Han'ın otoritesi dışında, bu yüzden bu bölgelerde yaşayanlar Kubilay Han'a vergi vermiyorlar.

Şimdi gene Zayton'a dönebiliriz. Zayton'dan yola çıkmamızı ve nerelerden geçtiğimizi anlatayım.

Zayton'dan yola çıkıp güney-batıya doğru yelken

açınca güzel bir yolculuk başlar. Çok büyük bir körfezdır burası. Adına Çeynam Körfezi derler.

Bu körfezde sayısız diyebileceğim kadar çok ada veya adacık var. Hemen çoğunda insanlar yaşıyor. Adalarda altın ve bakır bulunuyormuş. Çoğunda adaların kıyılarındaki kumlukta altın toz hâlinde bol miktarda varmış.

Bu küçük adalarda insanların nasıl yaşadıklarını sordum. Rehberim:

«Çoğu kendi aralarında ürettikleri mahsulü satarlar. Bu arada büyük kıt'a ile de ticaret yaparlar.»

«En çok ne alıp satarlar?» dedim.

«Bu adaların çoğunda altın ve bakır gibi madenler bulunur. Onları çıkarıp büyük kıt'aya götürür ve satarlar. Oradan da kendi ihtiyaçları ne ise onları alırlar.»

Adaların çoğunda da iyi cins mısır yetişiyormuş. Bilhassa Zayton ve diğer bölgelerde bu cins mısır çok rağbette imiş.

Bu körfezde çok insan yaşıyor, âdeta ayrı bir dünya sanki. Ne kadar anlatsam bitmez. Onun için biz gene konumuza dönelim.

Zayton'dan yola çıkıp körfezin ağzına doğru giderseniz, zengin bir memlekete gelirsiniz. Adı Çamba'dır. Ancak Zayton'dan en az 2500 kilometre uzaktadır.

Ülke krallıkla idare ediliyor, kendilerine has bir dil konuşuyorlar. Kubilay Han'a tâbi değillermiş ama her yıl büyük hükümdara bir vergi verirlermiş.

Vergi olarak fil ile bu bölgede yetişen bir cins ağacın gövdelerini veriyorlar. Kubilay Han'a ödedikleri vergi bundan ibaret.

Kubilay Han'la bu tarz münasebetin nasıl doğduğunu ve geliştiğini sordum. Şöyle hikâye ettiler:

«1278 yılında Kubilay Han bu memlekete kumandanlarından birini gönderir. Kumandanın adı Sogatu'-

dur. Sogatu, atlı ve yaya askerleriyle memleketin üstüne yürür.»

«O vakitler memleketi kim idare ediyormuş?» diye sordum.

«Akkambala adında bir kral ülkeyi idare ediyordu. Ama kral çok yaşlı idi ve kuvvetli bir ordusu da yoktu. Daha doğrusu Kubilay Han'ın ordusuna karşı koyacak güçte değildi.»

«Sogatu, ülkeyi istilâya başlayınca, kral ne yapmış?»

«Kralın ordusu yoktu ama bu istilâya çok kızdı. Çünkü hep sulh içinde yaşamıştı. Askerlerini toplayıp ülkesini savunmaya çalıştı. Ama Kubilay Han'ın askerleri fırtına gibi ezip geçiyorlardı.»

Kubilay Han'n ordusunu bildiğim için:

«Askerleri serttir.» dedim. «Yakıp yıkarlar, halkı ezerler.»

«Kral, bu durumu görünce çok üzüldü. Baktı ki Kubilay Han ile anlaşmaktan başka çare yok. Hemen özel bir kuriye ile krala haber gönderdi. Haber de şu: Her yıl şu sayıda fil ve istediği cins kereste ve odun vereceğim.»

«Demek bu olay üzerine Çamba Kubilay Han'a her yıl bu vergiyi veriyor, öyle mi?» dedim.

«Evet. 1278 yılından sonra kralımız Kubilay Han'a her yıl vergi verir.»

Size şimdi azıcık Çamba krallığından söz edeyim.

Ülkede oldukça garip âdetler var. Size bir ikisini nakletmeye çalışacağım.

Çamba'da bir genç kız evlenmeden önce krala takdim ediliyor. Kral genç kızdan memnun kalırsa, onu haremine alıyor. Yoksa genç kızı beğenmezse, bir miktar para veriyor. Böylece genç kız başkasıyle evleniyor.

Ben Çamba'ya geldiğim zaman tarih 1285 idi. Bana şunu anlattılar:

«Kralımızın hareminde o kadar çok zevcesi var ki belki sayısını o bile şaşırır.»

«Bu âdetiniz bizim memleketteki âdetlere benzemiyor.» dedim. «Demek kralın haremi çok kalabalık.»

«326 çocuğu vardır.» dediler.

Bu sayı bana biraz mübalağalı geldi, sordum:

«326 çocuğu var demek?»

«Evet kralın 326 çocuğu vardır. İçlerinde 150 erkek çocuğu büyümüş de orduda vazife almıştır. Hepsi de iyi silâh kullanır.»

«Peki kralınız bu kadar zengin mi?» diye sordum.

«Çamba zengin bir ülkedir. Bilhassa, ormanlarımızda çok iyi cins ağaç yetişir. Sonra fillerimiz de başka memleketlerde aranıyor, satarız.»

Çamba'yı şöyle bir gezdik, kayda değer fazla bir şey görmedik. Bunun için izin verirseniz, yolumuza devam edelim.

Çamba'dan yelken açıp güneye ve güney - doğuya doğru giderseniz 2 bin kilometre kadar uzakta çok büyük bir adaya ulaşırsınız. Burası Cava adasıdır.

Bana bu adanın dünyadaki adaların en büyüğü olduğunu söylediler. Dünyayı gezmiş usta bir gemici dedi ki:

«Cava adası şimdiye kadar gezip gördüğüm adaların en büyüğüdür. Buna inanın.»

Belirttiklerine göre, bir baştan ötekisine uzunluğu 4500 kilometre kadarmış.

Cava çok zengin bir ada. Bir kral tarafından idare ediliyormuş. Kral da oldukça sertmiş. Hiç kimseye bir kuruş vergi vermiyormuş. Yani tamamıyle bağımsız bir kral.

Rehberime dedim ki:

«Adanın çok zengin olduğunu söylediler. Neler yetişir burada?»

Rehberim:

«Önce şunu ifade edeyim.» dedi. «Dünyanın dört köşesinden tüccar gelir buraya. Karabiber, tarçın, baharat bakımından zengin bir adadır. Tüccar buraya gelip mal alır ve kendi ülkelerine götürüp satar. Çok da para kazanırlar.»

Bu arada aklıma Kubilay Han'ın bu bölgeye kadar el uzatıp uzatmadığı geldi. Sordum:

«Kubilay Han, Cava adasına kadar uzanamaz. Çünkü, uzun ve tehlike dolu bir seyahati göze almak zorundadır.» dedi.

Söylendiğine göre, Kubilay Han, Cava'nın zenginliğini işitmiş ve bu adayı zaptetmek istemiş ama danışmanları onu bu fikrinden vazgeçirmişler. Uzun ve tehlikeli bir yol, adayı ele geçiremeyiz, demişler.

*Zayton ve Manzi tüccarları, diyebilirim ki servet*lerinin büyük bir kısmını bu adadan sağlıyorlarmış. Dediler ki:

«Zaytonlu ve Manzili tüccarlar için en büyük alışveriş pazarı Cava adasıdır. Hindistan'dan da tüccar buraya mal almak için gelir ama asıl ticaret Manzili ve Zaytonlu tüccarın elindedir.»

İşte böyle, size kısaca Cava adasını da anlattım. Artık yolumuza devam edebiliriz.

Çamba'dan yola çıkıp da güney ve güney-batıya doğru yelkenlerinizi fora ederseniz bin kilometre kadar ötede iki adaya varırsınız. Bu adalar Sondur ve Kondur *adalarıdır.*

Sondur ve Kondur adasında pek insan yaşamıyor. Yani hâli adalar. Biri büyük, diğeri küçük; meskun olmadığı için bu adaları geçebiliriz.

Aynı rota üstünde, 700 kilometre uzaklıktaki Lo-

kak'a varırsınız. Halk, çeşitli idollere tapıyor. Sert, başına buyruk bir hükümdarları var.

Hükümdarları hiç bir krala veya başka bir hükümdara bağlı, tâbi değilmiş. Konuştukları dil de azıcık garip, kendilerine has bir dilleri var.

Ülkede neler var neler yok, şöyle anlattılar:

«Ülkede balta girmemiş ormanlar vardır. Burada çok iyi cins ağaçlar yetişir. Altın da ülkemizde çok miktarda bulunur. Ancak inanabilmeniz için gözlerinizle görmeniz gerekir.»

Lokak'ı şöyle bir gezdik; filden çok bir şey yok burada. Şöyle düşündüm:

«Eğer değerli daha doğrusu işe yarar bir yer olsaydı herhalde Kubilay Han burayı zaptetmek için askerlerini gönderirdi.»

Hükümdarın sert oluşundan halk yakınıyor. Zaten yabanî bir memleket, belki de bunun için kimse gelmiyor.

Lokak'ta çok kalmadık, yola koyulduk. 700 kilometre ötede bir adaya ulaştık. Adanın adı Bintan idi.

Ne yalan söyleyeyim, Bintan da yabanîlik ve vahşilikte Lokak'tan aşağı kalmıyor hani. Ormanlık bir yer. Balta girmemiş ormanlar ülkeyi sarmış.

Kendilerine has bir dil konuşuyorlar, halk da tıpkı yaşadıkları bölge gibi yabanî. Ticaretle geçimlerini sağlıyorlarmış. Bilhassa ormanlarından elde ettikleri ağaçlar çok iyi kalite imiş.

Burada ilgi çekici başka bir şey olmadığı için isterseniz biz yolumuza devam edelim.

Bintan'ın 150 kilometre kadar ötesinde güney-doğusunda büyük bir adaya geldik. Burası Sumatra.

Sumatra Cava'dan sonra gördüğümüz en büyük ada. 3500 kilometre genişliğinde imiş. Şimdi size kısaca ada halkı ve yaşayışları hakkında bir-iki şey söyleyeyim.

Sumatra adasında sekiz ayrı hükümdar hüküm sürüyor. Halk kendisine has bir dil konuşuyor; oldukça da vahşi. Sumatra'da abanoz ağacı varmış. Balta girmemiş ormanlardan kestikleri ağaçları Manzi ve Kataylı tüccarlara satıp epey para kazanıyorlar.

Kubilay Han'ın askerleri Sumatra'ya kadar gelememişler. Yol hem uzun hem de tehlikelerle dolu, belki bu yüzden buralara kadar uzanamamıştır, diye düşündüm.

Bir şey ilgimi çekti, anlatayım:

«Sumatra adası çok güneyde; kuzey yıldızı, yani kutup yıldızını buradan göremiyorlar, yahut şöyle böyle görülebiliyor.»

Bundan sonra yolumuz üzerine çıkan iki yerden Ferlek ve Basman'dan söz edeyim.

Ferlek'te halk bir zamanlar idollere taparmış. Yalnız Hıristiyan ve Müslüman tüccarlar sık sık buraya gelip alışveriş ederlermiş.

Günün birinde halk İslâm dinini kabul etmiş. Böylece Ferlek'te halk Müslüman olmuş. Yalnız Ferlek şehrinde halk Müslüman. Yoksa dağlarda, diyebilirim ki dünyanın en vahşi en yabanî insanları yaşıyor.

Halkın nasıl İslâm dinini kabul ettiği üzerinde konuşuyorduk, dediler ki:

«Ferlek şehrinde halk İslâmı kabul etmiştir ama dağlarda yaşayanları bir görseniz, vahşi hayvandan fark edemezsiniz.»

«Bu bölgelerde ve bazı adalarda vahşi insanlara rast geldik.» dedim.

«Bu insanlar, sizin gördüğünüz vahşi insanlara

hiç benzemezler. Bunlar, çiğ çiğ insan eti yerler.» dediler.

«Oldukça şaşırtıcı bir şey doğrusu.» dedim.

«Belki bu adalarda yaşayanların insan eti yediğini işitmiş veya görmüşsünüzdür. Ama bu insanlar epey farklıdır. İnsan etini, temizlemeden öyle kanlı kanlı yerler. Çok vahşidirler. Dinleri de çok değişiktir.»

«Bu dağlarda yaşayanlar Müslüman değiller öyle mi?»

«Onların dinleri hem var hem yok, sayılır. Bakın, hemen her gördükleri şeye taparlar. Meselâ sabahleyin kalkıp bir şey görürlerse, o gün ona taparlar.»

Şimdi size kısaca Basman'ı da anlatayım.

Ferlek'ten yola çıktıktan sonra Basman'a geldik. Ayrı hükümdarı ayrı dili olan bir ülke burası. Basmanlılar pek kanun nizam dinlemiyorlar.

Halkın yabanî olduğunu söylediler, bana. Bununla birlikte Kubilay Han'a bağlı olduklarını bildirmişler.

«Peki Kubilay Han'a bağlı dediniz.» dedim. «Yani Basman Kubilay Han'a tâbi mi oluyor?»

«Hayır. Kubilay Han'a tâbi değildirler.» diye anlattılar. «Sadece bağlılıklarını bildirmişlerdir. Çünkü Kubilay Han'ın askerlerinin buraya kadar gelemiyeceğini bilirler.»

Basman'da balta girmemiş ormanlar var; ağacın en âlâsı burada. Vahşi hayvanlar da çok; bir de fil pek fazla imiş.

Anlattıklarına göre, balta girmemiş ormanlarda, tek boynuzlu iri öküze benzeyen bir hayvan yaşıyormuş. Dilinde ince iğneler varmış. İnsanı boynuzu ile değil de dilindeki iğneler ile parçalıyormuş.

Basman'da fazla bir şey bulamadık. Bunun için bu kadar kısa anlattım. Şimdi size aynı adada bulunan Sumatra krallığından söz edeceğim.

Sumatra'da beş ay kadar kaldım. İyi kötü gezip

gördüm. Neden mi beş ay kaldım, diye sorabilirsiniz. Tabiî ki, havanın düzelmesini beklemek için. Yalnız şuna inanın, bu beş ay içinde bir defa olsun kuzey kutup yıldızını göremedim.

Sumatra'da halk idollere tapıyor. Bir hayli de vahşi. Çok zengin bir hükümdarları var. Hükümdar da kendiliğinden Kubilay Han'a bağlılığını bildirmiş. Ama vergi falan vermiyor.

Halkın yabanî, hatta vahşi olduğunu söylemiştim. İçlerinde bizimle alışveriş yapmak için bulunduğumuz yere gelenler olmadı değil ama bakın, size, adadaki beş ayı nasıl geçirdiğimizi anlatayım.

İnsanların yabanî vahşi hatta insan eti yediklerini işitince kendimizi iyice savunabilmek için sıkı tedbir almayı uygun bulduk.

Gemiyi kıyıya yanaştırdık ve kıyıda kendimize güzel sağlam bir kale inşa ettik. Önce derin hendekler kazdık; sırtımızı zaten denize vermiştik. Bir sıra da siper kazdık, sonra yakın mesafelerde tahtadan kuleler inşa ettik.

Yani sizin anlayacağınız, kendimize göre inşa ettiğimiz bu kalede beş ay yaşadık. Bu arada şunu da belirteyim; bazı tüccarlar bizimle alışveriş etmek için kalemize geliyorlardı.

Bu adada çok nefis ve bol balık bulunuyor. Diyebilirim ki, dünyanın en lezzetli balığı buradadır. Halk buğdayın ne olduğunu bilmiyor, yalnız pirinç ekip biçiyor; pirinç yiyor.

Şarap da yok adada; ama şaraba benzer garip bir içki içiyorlar. Nasıl elde ettiklerini size anlatayım.

Adada bir cins ağaç var; palmiyeye benziyor. Bu ağacın dallarını derince çiziyorlar, çizilen yerlere kaplar bağlıyorlar. Bu kaplar bir gün bir gecede bir sıvıyla doluyor. Bu sıvıyı da içki diye içiyorlar.

Rehberim:

«Bu sıvı şarap gibi insanı sarhoş ediyor.» diye anlattı.. «Garip bir ağaç doğrusu; bu sıvıyı elde etmek için sadece dallarını derince çizmek yeter.»

«Peki, devamlı bu sıvıdan akar mı?» diye sordum.

«Bana dediklerine göre, arada bir sulamak yeter imiş. Bir kova su dökecekmişsiniz, bir-iki saat sonra çizilmiş dallardan sıvı akarmış.»

Kısaca şunu da söyleyeyim; halk her cins et yiyor, insan etini bile çiğ çiğ yiyorlar.

Şimdi sizlere Dagroyan'ı anlatayım.

Dagroyan da aynı adada bulunan bir ülke ama ayrı hükümdarı ayrı bir dili var.

Halk vahşi mi vahşi. Diyeceksiniz ki zaten bu bölgede yaşayan halk vahşidir; ama bunların bir âdetleri var, insanı epey tedirgin ediyor.

Bir kimse hastalanıp yatağa düşünce, yakınları, hemen bir falcıyı hastanın falına baktırmak için çağırıyorlar. Falcı geliyor ve hastanın yıldızına bakıyor.

Falcı, bütün sanatını kullanıyor, hastanın iyileşip yahut öleceğini söylüyor. Eğer hasta iyileşecekse falcının salık verdiği ilâçlar yapılıyor ve hastaya veriliyor.

Eğer, hasta iyileşmiyecekse...

İşte burası epey korkunç; yakınları akrabaları, hastanın yattığı eve adamlarını gönderiyor ve hastayı öldürtüyorlar.

Sonra yakınları akrabaları, eve geliyor ve öldürülen hastayı bir güzel pişiriyor ve afiyetle yiyorlar. Hatta ölenden tek parça kalmaması için de özen gösterirlermiş.

Sonra iyileşmiyeceği için öldürülen hastanın kemiklerini güzel bir kâseye koyuyorlar. Bu kâseyi de bir mağaraya götürüp güzel bir yerde saklıyorlar.

Gelelim adadaki Lambri krallığına.

Lambri de diğerleri gibi vahşi bir yer; dilleri ayrı, hükümdarları ayrı, âdetleri oldukça değişik.

Yalnız, Kubilay Han'a karşı bir bağlılıkları varmış, ama bu bağlılıkları vergi vermek suretiyle olmuyormuş da hükümdar, bir elçi gönderip Kubilay Han'a «Ben sana bağlıyım.» demiş, hepsi o kadar...

Lambri'de de başlıca ticaret metaı odun, ağaç gövdesi; çok iyi cins ağaç yetişiyor burada. Bir de bir takım kokulu otlar yetişiyor, bunlar da baharat olarak başka memleketlerde aranıyormuş.

Son olarak adadaki Fansur'u kısaca anlatayım.

Fansur'un da ayrı bir hükümdarı var, halk idollere tapıyor ve kendilerine has bir dil konuşuyor. Başlıca yemekleri pirinç. Süt de bol bulunuyor.

Adanın bu bölgesi de ağaçlık olduğu için, bilhassa iyi cins ağacı başka memleketlere satıyorlarmış. Bir de burada bir cins ağaçtan sakız elde ediyorlar. Bu sakız, birçok işlerde kullanılıyor.

Fansur'da buğday ve mısır yetişmediğini söylediler. Sadece pirinç yetişiyormuş, halk da bunun için pirinç yiyormuş. Şarap da yok, yalnız, Sumatra'da anlattığım tarzda ağaç dallarını çizip içinden akan sıvıyı içiyorlar. Dediklerine göre, şarap gibi insanı çarpıyormuş.

İnsanlarının vahşi olduğunu söyledim; burada da yabancıları rehin alıp para karşılığında serbest bırakıyorlar, eğer para gelmezse rehin aldıkları insanı kesip yiyorlar.

Adada gördüklerim bu kadar, başka ilgi çekici şeyler olmadığı için anlatmadım.

Şimdi biz gene yolumuza devam edelim.

Sumatra'dan yelken açıp 200 kilometre kadar ku-

zeye doğru yol alırsanız, iki adaya ulaşırsınız. Bunların biri Nikobar'dır.

Nikobar, gördüğüm yerlerin içinde diyebilirim ki en yabanî en vahşi olanıdır. Nikobar'da halk tıpkı vahşi hayvanlar gibi yaşamaktadır. Başlarında kendilerini yönetecek hükümdar bile yok.

Kadın erkek çırılçıplak yaşıyorlar. Kadın erkek çoluk çocuk sürü gibi âdeta. Yalnız garip bir âdetleri var, ilgimi çekti.

Gelen giden tüccardan çok kıymetli ipekli kumaşlar, altın veya simle bezenmiş kumaşlar satın almaya bayılıyorlar. Bu âdet bana bir hayli garip göründü, sordum.

Rehberim şöyle anlattı:

«Gördüğünüz gibi kadın erkek burada sürü gibi yaşar üzerlerine bir parça bir kumaş bile örtmezler. Buna rağmen gelen tüccarlardan en pahalı ipekli kumaşları satın alıyorlarmış.»

«Bunun sebebi nedir?» dedim.

«İnanışları şöyle: Bu kıymetli ipekli kumaşları, satın alıp evlerinin bir köşesine asıyorlar. Kumaşları kullanmıyorlar ama zenginliklerinin bir işareti olarak göstermelik gibi saklıyorlar. Sonra birbirlerine gösteriyorlar. Kimde daha çok ve pahalı kumaş varsa onun itibarı artıyor. İnançları böyle imiş.»

Nikobar da ağaçlık bir ada; her cins iyi ağaç yetişiyor. Zaten tüccarlar da bu ağaçlar için Nikobar'a geliyormuş; ondan başka pek işe yarar bir şeyleri yok. İnsanları vahşi, çiğ et yiyorlar, bir de pirinç yemeği yapıyorlar.

Öteki adanın adı ise Andaman. Çok büyük bir ada; Andaman'da da hükümdar falan yok. Halk kendi başlarına buyruk yaşıyor. Vahşi hayvanlar gibi...

Andaman'a ayak basmamamızı tenbih ettiler, bu-

ralarda yaşayan insanların çok vahşi olduğunu biliyordum ama gene de sebebini sordum.

«Andaman'da öyle garip biçimde insanlar yaşar ki, insan mı köpek mi anlayamazsınız.» dediler.

Rehberime sordum:

«Biçimleri mi köpeğe benziyor, yoksa çok vahşi oldukları için mi köpeğe benzer diyorlar?»

Rehberim anlattı:

«Andaman'da yaşayanların kafaları köpek kafasına benziyormuş. Ben görmedim ama öyle dediler. Dişleri ve gözleri tıpkı köpeklerinki gibiymiş. Çok vahşi imişler; kendilerine benzemeyenleri yakalarlarsa hemen oracıkta çiğ çiğ yerlermiş.»

«Peki nasıl yaşıyorlar burada?» dedim.

«Dedim ya, vahşi hayvanların dağda yaşadıkları gibi yaşıyorlar... Pirinç yiyor süt içiyorlarmış. Adada buğday ve mısır yetişmiyor. Yalnız adada yetişen ağaçlar çok iyi cins...»

«Andaman'ı görmek isterdim.» dedim.

«Kaptan şunu söyledi.» dedi. «Adanın kıyıları çok derin ve sarp bu yüzden gemiler kolay kolay buraya yanaşamıyor.»

«Başka yolla adaya çıkmaya imkân yok mu?» diye sordum.

«Adanın kıyılarında kuvvetli akıntı varmış bu yüzden yaklaşmak bile tehlikeli imiş. Akıntıya kapılan gemiler soluğu körfezde alıyormuş.»

Bunun üzerine biz de adaya çıkmaktan vazgeçtik. Ben de sizlere ancak işittiklerimi anlattım. Bu arada kaptan şunları da anlattı:

«Adanın kıyıları çok derin, demirliyemiyoruz. Sonra dedim ya, akıntıya kapılmak var. Hem bu akıntı çok kuvvetlidir, adanın kıyısındaki kayalık kısmı bile hızla aşındırmaktadır.»

Andaman'da bizim memleketimizde olmayan cins

meyve yetiştiğini de söylediler. Başka ilgi çekici bir şey yokmuş.

Andaman'dan yola koyulduk, güney-batıya doğru yelken açtık. Aşağı yukarı 1500 kilometre kadar yol aldık ve Seylan adasına ulaştık.

Seylan, harikulade bir yer; böyle cennet misali bir adayı hiç görmedim diyebilirim.

Aşağı yukarı üç bin kilometre genişliğinde imiş; kimine göre ise dört bin kilometreyi falan buluyor. Hatta bazı haritalarda dört binden de fazla olduğu belirtiliyor.

Yalnız kaptan şöyle dedi:

«Adanın kuzeyinde çok kuvvetli bir rüzgâr eser, sonra adanın kuzey kısmında karanın büyük bir parçası sular altındadır, aslında ada göründüğünden çok büyüktür.»

Sonra karaya çıktık, Seylan'ı gezdik gördük. Şimdi sizlere gördüklerimi anlatayım.

Seylan'da bir hükümdar var, adı Sendernam. Halkı bazı putlara tapıyor. Kendi başlarına buyruk yaşıyorlar. Kimseye bağlı değillermiş.

Çırılçıplak yaşıyorlar diyebilirim, ancak apış aralarını küçük bir kumaş parçasıyle örtmüşler. Seylan'da sadece pirinç yetişiyor, halk da pirinç yiyor. Buğday, mısır falan yok.

Adada halkın ne yeyip ne içtiklerini, nasıl yaşadıklarını sordum.

Rehberim sorup soruşturdu:

«Adada halk pirinç yiyor, bol da süt var, süt içiyorlar. Susam da çok bolmuş, yağından yararlanıyorlar. Şarap yok ancak Sumatra'da olduğu gibi bazı ağaçların özünü kaplara dolduruyor, içki diye içiyorlar.»

«Ada yemyeşil, cennete benziyor,» dedim. «Halkı

.ıeden bu kadar yabanî acaba?»

«Avcılık da gelişmiş, hayvan avlıyor ama çiğ çiğ yiyenler bile var. Bir de iyi cins ağaç yetişiyor. Başka memleketlerde epey aranıyormuş.»

«Hükümdarın çok zengin olduğunu söylüyorlar, öyle mi?» diye sordum.

«Seylan'da dünyanın en güzel yakutu çıkar. Ayrıca amatis, safir gibi değerli taşlar da vardır.» dedi.

Söylendiğine göre, hükümdarda, atalarından kalmış şahane bir yakut varmış. Bir görmemi istediler.

Yakut alev kırmızısı idi, küçük bir avuç genişliğinde bilek kalınlığında idi. Diyebilirim ki dünyada bir eşi yoktur.

Dediler ki:

«Kubilay Han bu yakuta talip olmuş, hükümdar Sendernam'a elçi göndermiş ve yakutu vermesini istemiş.»

«Demek hükümdar Kubilay Han'ın istediğini yerine getirmemiş ve yakutu muhafaza etmiş.» dedim.

«Hem de Kubilay Han karşılığında bir şehiri ona vereceğini bile söylemiş, buna rağmen, Hükümdar Senerdam yakutun atalarından kaldığını kimseye veremiyeceğini bildirmiş.»

Seylan'da yaşayan halk hiç de savaşçı değil, ne askerleri varne de ordusu. Sebebi nedir diye sordum.

Rehberim:

«Seylan'da halk dövüşmeyi sevmiyor, azıcık korkak insanlar. Cesur değiller.» dedi.

«Ya, bir hücuma uğrarlarsa, ne yapıyorlar?» dedim.

«Parayla asker tutuyorlar. Hükümdarın böyle bir ordusu var. Ama çok küçük bir ordu. Hepsi başka memleketlerden parayla tutulmuş askerler.»

Seylan'da daha fazla anlatılacak bir şey olmadığı için biz Hindistan'a doğru yola çıktık.

ALTINCI BÖLÜM

EFSANELER DİYARI: HİNDİSTAN

Seylan adasından yola çıkar da batıya doğru yelken açarsanız 100 kilometre kadar ötede Hindistan topraklarına ayak basarsınız.

Burası Hindistan'ın büyük bir eyaletidir, adı Maabar.

Diyebilirim ki bu bölge, Hindistan'ın en güzel parçasıdır. Beş hükümdar burada hüküm sürer; hepsi de kardeştir. Sizlere bu hükümdarları ayrı ayrı anlatacağım.

Bunun sebebini söyleyeyim: Dünyanın en zengin ve en muhteşem bir eyaletidir, burası. Buradaki ihtişamı, tabiî güzelliği ve zenginliği dünyanın hiç bir yerinde göremezsiniz.

Bu eyaletteki hükümdarlardan biri, Sender Bandi Devar. Ülkesinde, incilerin en güzellerini en irilerini bulabilirsiniz.

Şunu da ilâve edeyim; Seylan ve Maabar, dünyada en çok inci çıkarılan iki memlekettir.

Dünyanın birçok köşesinde Seylan ve Maabar'a inci çıkarmak için tüccarlar geliyor. Kimi tek başına kimi de grup hâlinde bu denizlerde inci çıkarıyorlar.

Anlattıklarına göre, dünyanın en iri ve en çok incisi bu kıyılarda imiş. Sebebini sordum. Bir gemici şöyle dedi:

«Seylan ile Maabar'ın kıyılarında kuvvetli bir akıntı vardır. Sonra bu kıyılar kimi yerde iki kulaç kimi yerde on kulaç derinliktedir. İşte bu akıntı ile inciler en çok bu bölgede bulunur.»

İnci çıkarmak benim ilgimi çekmişti. Rehberimle kıyıda bu işi yapan tüccarları ziyaret ettik.

Dedim ki:

«Bu kıyılarda en iri incileri nasıl buluyorsunuz?»

Önemli olan akıntıyı iyi hesap etmekmiş. Çünkü bu körfezdeki akıntı en güzel ve iri incilerin burada toplanmasına sebep oluyormuş.

Bizim inci avcılığı üzerinde gösterdiğimiz merakı gören bir grup tüccar bu işi nasıl yaptıklarını anlattı:

«Bazan tek başımıza bazan da birkaç kişi bir arada inci avlamak için bir gemi tutarız. Ama bu gemi büyük ve sırf bu iş için hazırlanmış olmalıdır.»

«Demek özel bazı hazırlık istiyor, öyle mi?» dedim.

«İncilerin nasıl çıkarıldığını bir görseniz, siz de herhangi bir gemiyle bu işin yapılmayacağını anlarsınız. Gemide, su kovaları, özel olarak yaptırılmış kovalar ve diğer alet ve edavat bulunmalıdır.» dediler.

«Bu inci toplamak, o kadar zahmetli bir iş midir?» diye sordum.

«Sandığınızdan daha güçtür, önce bir tüccar sadece bu işi yapmalıdır. Yani bütün ömrünü inci toplamaya hasretmelidir. Sonra tek başına öyle sanıldığı gibi yapılacak bir iş değildir hani.»

«Bunun ayrı bir mevsimi var mı?» dedim.

Bir tüccar şöyle konuştu:

«Biz genel olarak nisan ve mayıs aylarında inci

avcılığına çıkarız. O da mayısın ilk iki haftasından sonra denize açılmayız bile.»

Merak etmiştim, sordum:

«Peki neden başka aylarda inci avlanmaz?»

«Eğer bu mevsimde inci avcılığına çıkmak istiyorsanız, nisan ile mayıs aylarında denize açılırsınız. Diğer aylarda bu körfezde ava çıkılmaz.»

Körfezde incilerin daha doğrusu en nadide incilerin bol bulunduğu yer Bettela imiş. Şimdi sizlere konuştuğumuz tüccarların nasıl inci topladıklarını anlatayım.

Kıyıdan 60 deniz mili kadar ötede demir atıyorlar; sonra küçük kayıklara biniyor ve açılıyorlar. İnciyi de şöyle topluyorlar:

Daha önceden denize dalıp inci çıkaracak adamları tutuyorlar. Tabiî parayla; bu adamlarla kayığa biniyor ve incilerin bol bulunduklarını sandıkları yere gidiyorlar.

Adamlar derin bir soluk alıp denize dalıyor; bu bölgede derinlik üç kulaç imiş, kimi yerlerde ise beş kulaç oluyormuş.

İşte inci avcıları, dalıp derinlerde, midye, istiridye arıyor; birinci sefer dalışlarında bir şey göremezlerse tekrar dalıyorlar. Bütün iş, adamların denizin dibinde daha çok kalabilmeleri.

Bir seferde denizin dibinde bir şey bulamayan dalgıç soluk almak için su yüzüne çıkar sonra tekrar dalarmış.

İnci, midye ve istiridye içinde bulunuyor. Bu midye ve istiridyeler de boy boy oluyor; iri, büyük, küçük. İşte onların kabukları aralanıyor ve su dolu kovaya atılıyor.

İnci asıl, istiridye ve midyenin et kısmı içinde saklı imiş. Adamlar, midye veya istiridyeyi bıçakla aralıyor ve su dolu kovalara koyuyorlar. Suda midye ve

istiridyenin et kısmı şişer ve suyun yüzüne çıkarmış, inci de kovanın dibinde kalırmış.

«Bu inci avcılığınızdan herhalde kazanç bakımından memnunsunuz.» dedim.

«Bu dediğimiz süre içinde pek çok inci toplarız.» dediler.

«Ya, öteki aylarda ne yapıyorsunuz?»

«Aslında mayıs ayının ilk iki haftasından sonra, bu körfezde inci avcılığına çıkılmaz. Çünkü akıntı bunu engeller. Ama kıyıdan 300 deniz mili uzaklaşırsanız, eylül hatta ekimde bile inci bulabilirsiniz. Ancak deniz, orada epey derindir.»

Hükümdar, bu inci işinden çok büyük gelir sağlıyor. O da, inci tutmayı vergiye bağlamış; bundan başka da inci çıkartmak için dalan adamları korumaya da epey yüklü para veriyorlar.

Uzaktan gelmiş bir tüccar şöyle anlattı:

«Hükümdara ödediğimiz vergi epey yüklüdür. Çıkardıklarımızdan belirli bir oranda ona da pay veririz. Ayrıca dua eden rahiplere de para veriyoruz.»

«Niçin dua eden rahiplere para veriyorsunuz?» dedim.

«Bu denizlerde canavar balıklar vardır, inci çıkarmak için dalan adamlarımızı parçalıyorlar. Bunun için Brahman rahipleri dua ederler.»

«Oldukça ilgi çekici geldi.»

«Bu körfezde inci tutmak için bunu yapmak zorundasınız. Brahman rahipler de sadece gündüz dua ederler, geceleyin ağızlarını bile açmazlar.»

«Peki, Brahman rahiplerine ne kadar para veriyorsunuz?» diye sordum.

Tüccar:

«Tuttuğumuz her yirmi incinin birini onlara veririz.» dedi.

Rehberimiz de bu Brahman rahipler için şunu söyledi:

«Brahman rahipler sadece denizlerde yaşayan canavarlara karşı insanları korumazlar. Her türlü vahşi hayvan ve kuşa karşı da dua ederler.»

Şimdi Maabar'da gördüğüm başka ilgi çekici olayları size nakledeyim.

Maabar'da terzi denen nesne yok. Elbise diken bir yana, kumaş kesene bile rastlıyamıyorsunuz. Çünkü Maabar, sıcak bir yer. Yalnız havası boğucu falan değil.

Kışın soğuk olmaz, yazın da boğucu sıcaklar bastırmazmış. Halk bunun için yarı çıplak dolaşıyor. Sadece küçük bir kumaş parçasıyle apış arasını örtüyor, hepsi o kadar.

Rehberim:

«Burada halk da, hükümdar da hükümdarın adamları da aynı kılıkta dolaşır. Yani küçük bir kumaş parçasını vücutlarına örterler.»

Rehberimin dediği doğru, Maabar hükümdarı da yarı çıplak dolaşıyor, küçük bir kumaş parçasını sarınıyor. Yalnız şunu belirteyim; hükümdarın sarındığı kumaş nefis bir ipekli.

Sonra nefis ipekli kumaşın kenarlarında da birkaç sıra kıymetli taş işlenmiş. Hem de nefis taşlar; yakutlar, safirler, amatisler, elmaslar... Pırıl pırıl insanın gözünü alıyor.

Yani sizin anlayacağınız, hükümdarın üzerindeki şu kumaş parçası büyük bir servet.

Bir de hükümdarın boynundaki büyük kolye dikkatimi çekti. Kalınca bir ipek ipliğe tam 104 tane nefis inci ve yakut dizilmiş.

Bu kolyede neden 104 tane yakut ve inci olduğu-

nu belki merak etmişsinizdir, anlatayım:

Buradaki halkın inanışına göre, taptıkları idollerin sayısı 104 imiş, her biri için bir kıymetli taşı, hükümdarın kolyesine dizmişler. Hükümdar, atalarından kalan bu âdeti sürdürüyormuş.

Rehberim dedi ki:

«Hükümdar, her sabah kolyesindeki kıymetli taşlar kadar dua eder. Bu, atalarından kendisine kalmış bir görevdir.»

Hükümdarın idoller için yaptığı dua da oldukça garip.

Sadece 104 defa «Pakauta» diyor.

Böylece Maabar halkının inançlarına göre dua etmiş oluyor.

Hükümdar kollarına ve bacaklarına da üçer tane bilezik takıyor. Her bileziğin üstünde nadide yakut ve inciler var. Bir de her iki ayağının baş parmağına kocaman birer inci takıyor.

Hiç kimse hükümdarın üstünde taşıdığı bu hazinenin hesabını yapamaz. Bütün bu yakut, safir, zümrüt ve inciler, Maabar'da çıkıyormuş. Üzerinde taşımadığı ama hazinesinde daha da kıymetli mücevherler bulunuyormuş.

Şimdi sizlere efsaneler diyarı Hindistan'daki garip âdetleri anlatayım.

Önce hükümdardan başlayalım. Hükümdar, belirli büyüklükten fazla olan inci, yakut veya kıymetli bir taşın ülkesinden çıkarılmasını yasak etmiş.

Yılın belirli aylarında bir emirname yayınlıyor, buna göre de elinde böyle değerli taş bulunanlar, hükümdara getiriyorlar. Hükümdar da onlara, mükâfat veriyor.

Dediler ki:

«İnançlarımıza göre, hükümdara değerli bir taş götürürseniz, hükümdar mücevherin değerinin iki katını verir. Bunun için sadece halk değil, inci toplamak için gelen tüccarlar bile çok kıymetli bir taş bulunca onu hemen hükümdara götürürler.»

İşte, Maabar hükümdarının dillere destan hazinesi böyle meydana gelmiş.

Azıcık da özel hayatlarını anlatayım.

Hükümdarın sarayında büyük bir haremi var. Haremde de 500 karısı varmış. Bu sayı bana biraz mübalağalı göründü, sordum.

Rehberim:

«Hükümdar, nerede güzel bir kadın görse hemen onu haremine alıyor. Haremi bunun için çok kalabalık.» dedi.

«Peki bu nasıl oluyor?» dedim.

«Âdetleri öyle. Hatta hükümdarın bu yüzden başına büyük bir felâket geliyormuş.»

Merak etmiştim, anlat dedim.

Rehberim anlattı:

«Hükümdar, günlerden bir gün, erkek kardeşinin karısına göz koyar, çekip onu haremine alır.»

«Çok ilgi çekici doğrusu.» dedi. «Peki erkek kardeşi ne yapmış?»

Hükümdarın erkek kardeşi önce hiç bir şey söylememiş. Ama içten içe hazırlanmış, birden kuvvetlerini toplayıp hükümdarı bastırmış. Daha doğrusu bastırmaya karar veriyor.»

«Sonra savaşmışlar, öyle mi?»

«Tam savaşacakları sırada, anneleri müdahale etmiş, hemen aralarına girip, eğer birbirinizle vuruşursanız size süt verdiğim göğüslerimi keserim.» demiş.

Bir başka garip âdetlerinden daha söz edeyim.

Hükümdarın yanında yardımcıları bulunuyor. Ya-

hut kendisine güvendiği adamları. Hükümdar nereye gitse bu adamları da yanından ayrılmıyor.

Bir de bu yardımcılar tıpkı hükümdar gibi karşılanıyor, ağırlanıyor. Hatta dediklerine göre, büyük de otoriteleri var.

Sadece bu hükümdar değil, bundan önceki bütün hükümdarların böyle yakın adamları bulunuyormuş. İşte hükümdar ölünce bu yakın adamları da ne yapıyorlar, biliyor musunuz? Anlatayım:

Buradaki âdetlerden biri de şu: Ölüleri yakıyorlar. Ölenin zenginliğine göre, bu değişiyor tabiî, kiminde muhteşem bir tören hazırlıyorlar.

Hükümdar için hazırlanan tören çok muhteşem oluyormuş. Hükümdarın cesedini ateşe atıp yakarken, hükümdarın yakın adamları var ya, işte onlar da diri diri kendilerini ateşe atıyor ve hükümdarın cesediyle birlikte yanıyorlarmış.

Rehberim şöyle dedi:

İnançlarına göre, hükümdara bu dünyada yardım eden, ona yakın olanlar, hükümdarı öteki dünyada da yalnız bırakmamak için böyle hükümdarın cesediyle birlikte yanıyorlar.»

Hükümdarlarıyle ilgili bir âdet daha var.

Bir hükümdar ölüp geride büyük bir hazine bırakınca, varisleri yani oğulları o hazineye el sürmüyorlar. İnanışları da şuymuş:

«Babamın bana bıraktığı ülke ve krallığa şimdi ben hakimim. Teb'am da var. Onun için hazinesine el süremem, o nasıl kazandı ise ben de kazanabilirim.»

İşte böyle düşünüyormuş ölen hükümdarın oğlu ve babasının hazinesine el sürmüyormuş. Bunun için, ülkede babadan oğula intikal eden nice muhteşem bir hazine varmış.

Kısaca şunu da anlatayım. Maabar'da at yetiştirmiyorlar. Memlekette at var ama bunlar dışarıdan geli-

yormuş. Hükümdar yıllık gelirinin önemli bir kısmını at satın almak için harcıyormuş.

Şöyle dediler:

«Hürmüz, Kayis, Dofar ve Aden'den tüccarlar gemilere seçme at yükler ve buraya getirirler. Tahminen hükümdar yılda iki binden fazla at satın alıyor. Ama yıl sonunda en fazla 150 at sağ kalıyor.»

«Bunun sebebi nedir?» dedim.

«Memlekette atlara bakmak için adam yok. Kimse atlara bakmayı bilmez burada. Atlar sık sık hastalanıyor ve ölüyorlar.»

«Peki neden at bakıcısı veya atların hastalığından anlayan adamları başka memleketlerden getirmiyorsunuz?» dedim.

Maabarlı bir tüccar şöyle cevap verdi:

«Atların en iyi cinsleri Hürmüz'de, Aden'de bulunuyor. Onlar da bize böyle adamları göndermiyorlar. Çünkü ne kadar hayvan telef olursa o kadar kazançları artıyor.»

Size şimdi oldukça feci âdetlerinden söz etmek istiyorum.

Bir adam, bir suç işler ve hükümdar da onu ölüme mahkum ederse, suçlu hükümdara şunları söylüyor:

«İzin verirseniz kendimi falan-falan idolün aşkı için öldüreceğim.»

Bunun üzerine hükümdar suçlunun isteğine razı oluyor. Suçlunun akrabaları ve yakınları, onu alıyor, bir sandalyeye oturtuyorlar ve bütün şehirde dolaştırıyorlar.

Bu sırada suçlu durmadan şunu tekrarlıyor:

«Kendimi, falan falan idolün aşkı için öldüreceğim.» Yakınları ve akrabaları da arada bir şöyle bağırıyorlar:

«Bu gördüğünüz cesur adam, kendisini şu idolun aşkı için öldürecek.»

Sonra hükmün infaz edileceği yere geliyorlar suçlu son olarak gene kendisini idolün aşkı için öldüreceğini ilân ediyor.

Çok keskin ve sivri hançerleri alıyor, karnına kollarına, göğsüne saplıyor. Öldükten sonra da yakınları onun cesedini alıyor ve yakıyorlar.

Bir feci âdet de şu:

Bir adam ölünce cesedini yakıyorlar. Ama şöyle. Büyük bir ateş hazırlıyor, cesedi içine atıyorlar, alevler cesedi sardığı zaman, karısı da kendisini ateşe atıyor, ve ölmüş kocasının cesediyle birlikte diri diri yanıyor. İnanışlarına göre, öteki dünyada bu kadınlar en itibarlı yere giderlermiş.

Size belki mübalağa gelir ama, ben pek çok kadının böyle diri diri yandığını gördüm.

Halk bir takım şeylere meselâ hayvanlara, çoğu öküze tapıyor. Öküze tapmanın da iyi bir şey olduğunu söylüyorlar.

Tabiî hiç kimse öküz eti yemiyor, öküzü öldürmek bile şiddetle yasak. Yalnız burada Gavi denen insanlar var, sadece bunlar öküz eti yiyorlar.

Yalnız şunu belirteyim ki, Gaviler de öküz yahut inek kesmiyorlar, öldürmüyorlar. Ancak hayvan herhangi bir sebeple ölmüşse o zaman sığır etini yiyorlar.

Maabar'da kadın erkek çoluk çocuk yere oturuyor. Hatta hükümdar ve yakınları bile yere toprağa oturuyorlar. Bu da merakımı uyandırmıştı, sordum, şöyle anlattılar:

«Biz topraktan geldik gene toprağa döneceğiz. Onun için toprak üzerine oturmak en şerefli bir şeydir.»

Gezip dolaştığım yerlerin hiç birinde toprağa bu kadar saygılı olan halka, insanlara rastlamadım.

Maabar'da sadece pirinç yetişiyor, buğday ve mı-

sır yetişmiyor. Halk pirinç yiyor, süt içiyor.

Daha önce halkın dövüşken olmadığını, savaşmayı sevmediğini söylemiştim. Gerekirse savaşıyorlar ama isteksiz. Kılıç ve kalkan kullanıyorlar.

Aslında ne bir hayvan ne de canlı bir varlık öldürüyorlar. Meselâ koyun kesip yemek istediler, başka dinden birini bulup hayvanı ona kestiriyorlar.

Günlük âdetlerinden biri de şu: Kadın erkek herkes soğuk su ile günde iki defa yıkanıyor. Bir sabahleyin bir de akşam üstü. Günde iki defa yıkanmayana kötü gözle bakıyorlar.

Yemek yeyişleri de şöyle: Daima sağ elle yemek yiyorlar, sol ellerini hiç bir yiyeceğe sürmüyorlar.

Rehberim:

«İnançlarına göre, sağ elin temiz tutulması gerekiyor.» dedi. «Onun için yeme içme gibi işleri sağ elle yapıyorlar.»

«Ya sol ellerini ne zaman kullanıyorlar?» dedim.

«Diğer işlerde. Meselâ burun siliyorlar, yahut pis işlerde kullanıyorlar.»

Bir de bana garip gelen âdetleri şu: Bir içki içerken bardağı veya şişeyi dudaklarına değdirmiyorlar.

Sonra herkes kendisine ait şişe veya bardakla içiyor, başkasının bardağını katiyen ağızlarına sürmüyorlar. Şişeyi dikip içindeki içkiyi ağızlarına akıtıyorlar.

Yabancıya içki ikram ederken de içkiyi yabancının avuçlarına döküyorlar, yabancı iki avucunu bitiştirip içkiyi içiyor.

Şimdi azıcık ülkedeki diğer durumlara temas edeyim.

Maabar'da adalet çok sıkı ve sert doğrusu. Bakınız nasıl.

Biri, bir adam öldürürse veya hırsızlık yaparsa

çok sert cezalara çarptırılıyor. Borç ve alacak işleri de epey karışık geldi bana.

Bir alacaklı borçlusuna, parayı ne zaman ödeyeceğini soruyor, borçlu da bir gün veriyor. Eğer o tarihte borcunu ödememişse, alacaklı, dilerse borçlusuna bir süre daha tanıyor, dilerse şöyle yapıyor:

Bir daire çiziyor, borçlu bu dairenin içine giriyor ve alacaklı izin vermedikçe bu daireden dışarı çıkamıyor.

Yahut borçlu, alacaklısına güven verecek vaadde bulunuyor. Borçlunun vaadine inanmazsa, alacaklı borçlusunun daireden dışarı çıkmasına izin vermiyor. Eğer borçlu izinsiz alacaklının çizdiği daireden dışarı çıkarsa, ölüme mahkûm ediliyor.

Ben Maabar'da iken şöyle bir olaya şahit oldum.

Bir gün hükümdar, maiyeti ve biz gezintiye çıkmıştık. Atla gidiyorduk. Derken, yabancı bir tüccar kılığında bir adam, geldi, bize yaklaştı ve elindeki bir çiviyle tam hükümdarın bulunduğu yere büyük bir daire çizdi.

Birden şaşırdım, hemen rehberime sordum. Sonradan meseleyi anladık.

Dediler ki:

«Bu adam yabancı bir tüccardır. Hükümdara bir mal satmış ve hükümdarın kendisine borcu olduğunu söylüyor. Hükümdar da borcunu vermemiş, yabancı tüccar, şu anda gezintiye çıkan hükümdarı bulmuş ve kanunlara göre, hemen çevresine bir daire çizdi.»

Bu arada şunu belirteyim. Hükümdar at üstünde idi ve hiç kımıldamıyor bile. Bir süre yabancı tüccarla konuştu ve hemen borcunu ödeyeceğini söyledi.

Bunun üzerine de tüccar, hükümdara dairenin dışına çıkabileceğini anlattı.

Dönüşte, hükümdara sorduk, neden hükümdar ol-

duğu halde tüccara itiraz etmedi veya kaba davranıp, onun çizdiği daireyi hiçe saymadı.

Hükümdar şöyle dedi:

«Kanunları ben yaparım ama onlara uymam lâzımdır. Bana zarar verse bile kanunlara uymalıyız.»

İşte Maabar'da adalet anlayışı böyle..

Bir iki nokta daha:

Halkın büyük bir kısmı şarap içmiyor. Hatta şarap içenleri bir davada şahit olarak kabul etmiyorlar. Bir de kefil olarak kabul etmiyorlar şarap içenleri.

Hava çok sıcak. Dediklerine göre zaten bunun için çıplak dolaşıyorlarmış. Yalnız haziran, temmuz ve ağustos aylarında yağmur yağıyor, bu aylardan başka diğer mevsimlerde yağmur yağmıyor.

Şimdi size halkın bazı inançlarından söz edeyim.

Kendilerine göre, bir sanat geliştirmişler, insanların karakterlerini okuma sanatı. Öyle diyorlar.

Bir kadın veya bir erkek iyi midir, fena mıdır, anlıyorlarmış. Benim bir hayli ilgimi çekmişti, rehberime sordum, dedi ki:

«Burada yaşayan bazı üstün kabiliyetli insanlar vardır, bir bakışta kadının veya erkeğin karakterini okurlar.»

Bir de bazı hareketlere öylesine inanıyorlar ki, o tür davranışlarla karşılaşınca ne yapacaklarını şaşırıyorlar.

Rehberim âdetlerinden birini de şöyle anlattı:

«Bir kimse burada seyahata çıkıyor. Yola koyuldu. Giderken birinin aksırdığını işitirse, hemen yere çömelip bekler.»

«Neden yere çömelir ve bekler?» dedim.

«Aksıran kimsenin ikinci defa aksırmasını bekler. Aksıran kimse bir daha aksırırsa, ayağa kalkar ve yoluna devam eder.»

«Çok ilgi çekici doğrusu.» dedim. «Ya o adam bir daha aksırmazsa ne olur?»

Rehberim:

«Buradaki inanışlara göre, adam artık yoluna devam edemez.»

«Peki ne yapar?» dedim.

«Evine döner. Belki başka bir zaman tekrar yola çıkar. Eğer yola devam ederse, mutlak kötü bir şey olacağına inanırlar.»

Sonra buna benzer birkaç inancı daha anlattı. Bakın nelere inanıyorlar.

Haftanın her gününde bir saat vardır ki insan için uğursuzdur. Böylece haftanın belirli saatlarını tesbit etmişler.

Meselâ, pazartesi günü sabah saat yedi ile sekiz arası uğursuz imiş. Salı günü saat dokuz ile on arası, çarşamba günü de öğleyin on iki ile bir arası uğursuz imiş.

Böylece haftanın bütün günlerinde, kendilerine göre uğursuz olduğuna inandıkları saatları tesbit etmişler. O saatlarda hiç bir iş yapmıyorlar.

Sonra bütün bu inançlarını da bir kitapta topluyorlar. Yaşlı bir adam da şunları söyledi:

«Her adamın belirli günleri kendisi için uğursuzdur. Bunu da şöyle anlarız. Adamın güneşte boyunu ölçeriz. Bir de gölgesini ölçeriz. Sonra kendi inançlarımıza göre, bazı ölçülerimiz vardır. Eğer adamın gölgesi o uzunlukta ise, hangi gün hangi saatın kendisi için iyi olmadığını söyleriz.»

«Peki bu saatlarda herhangi bir adam bir şey yaparsa, ne olur?» dedim.

«Uğursuzluk sayılır, onun için hiç kimse dinsel bakımdan yasak edilmiş bir şey yapmaz.»

Bu konuda sonuç olarak şunu söyleyeyim: Uğursuz ve kötü olarak saydıkları şeyleri kesinlikle yapmı-

yorlar. Bu hareketleri bizim memleketimizde bir hayli yadırganır.

Hele bu saatlarda alışveriş yapacak olanlar daha dikkat etmek zorunda imişler, yoksa alışverişleri sonucu zarar ederlermiş.

Şimdi de günlük ve aile hayatlarından bir örnek vereyim:

Bir çocuk 13 yaşına basınca babası diyor ki ona:

«Oğlum artık büyüdün, ekmek parasını kazanacak yaşa geldin. Onun için git, hayatını kazan.»

Yani sizin anlayacağınız, evde on üç yaşına basan bir çocuğa babası yemek vermiyor.

Bununla birlikte, babası azıcık para verip, sermaye yapmasını istiyormuş. Böylece on üç yaşından sonra hayata atılan çocuklar tecrübe kazanıyor, ileri yaşlarda daha başarılı oluyorlarmış.

Yaptıkları işin başında inci ticareti geliyor. Bakın bu işi nasıl yapıyorlar, anlatayım.

İnci toplama işinin en kesif olduğu aylarda babasından para alan çocuk, hemen inci avcılarına koşuyor:

«Bana şu - şu incileri verin, satıp para kazanacağım.» diyor.

İnci ticareti yapan bazı kimseler, sıcakta güneşe çıkmak istemedikleri için, çocuklar onlara gidiyorlar:

«Bunu sizin için aldık, değerli incidir alır mısınız?»

Böylece o yaşta ticarete alışıyor çocuklar. Artırdıkları parayı eve götürüp annelerine:

«Bu parayı al, mutfak masrafına ilâve et.» diyorlar.

Halk çok çeşitli idollere tapıyor. Mabedlerinde çeşit çeşit idoller var; evlerde de bir âdet şu, genç kız-

ları ana ve babaları bu idollere veriyorlar. Yani idollerin hizmetine veriyorlar.

Rehberim şunları anlattı:

«Mabeddeki rahipler, idollere hizmet edilmek istendiği zaman bu kızlara haber verirler, kızlar da gelir idollere hizmet eder. Meselâ dans edip onları eğlendirirler.»

Haftanın belirli günlerinde de kızlar mabede yemek getirirlermiş. Yemeği idolün önüne bırakıp dansa başlar, uzun bir süre de dans ederler, sonra, idolün ruhunun yemeği yediğine kanaat getirerek neşe içinde yemeği yerlermiş.

Yalnız bu kızlar evleninceye kadar mabedlere gidip idollere yemek verir veya onları eğlendirirlermiş. Evlendikten sonra mabedlere gitmeleri yasakmış.

Maabar ile ilgili olarak epey şeyler anlattım size, şimdi de Maabar'ın kuzeyine düşen Motupalli'yi anlatayım.

Motupalli, Maabar'ın bin beş yüz kilometre kadar ötesinde bir memleket. Ülkeyi bir kadın idare ediyor, yani sizin anlayacağınız hükümdarı bir kadın.

Kocası ölünce ülkeyi idareye başlamış, kırk yıl da olmuş. Teb'ası hükümdardan çok memnun, kiminle konuşsak bize hükümdarlarının bulunmaz bir insan olduğunu söyledi.

Motupalli'de halk pirinç yiyor, buğday ve mısır yetiştirmiyorlar. Et, süt, balık ve meyve de çok yeniyor. Zaten bunlar çok bol burada.

Motupalli'de diyebilirim ki dünyanın en güzel ve nefis pırlantaları çıkıyor. Yalnız ülkenin çok dağlık bir bölgesi var, elmas ve pırlanta bu dağlık bölgede çok bulunuyor.

Yalnız şöyle anlattılar:

«Dağlık bölgede çok kıymetli pırlanta ve elmas bulunur. Ama oraya gitmek de çok tehlikelidir. Bilhassa zehirli yılanlar adım başı kol gezerler. Onun için bu dağlara gitmek ve mağara içlerinde, su kenarlarında elmas aramak güçtür.»

Motupalli'de nefis ince kumaşlar dokunuyor. Bunların bir eşini başka bir yerde göremezsiniz. Bu kumaşları pamuktan dokuyorlar, ama öyle ince ve güzel ki...

Burada bir erkek çocuk doğduğu zaman haftada bir defa çocuğun vücudunu susam yağıyle ovuyorlar. Bunun sebebi şu imiş:

İnançlarına göre, burada bir erkek ne kadar esmer olursa o kadar itibarlı sayılır ve hürmet görür. Bunun için de çocukların vücutlarını susam yağıyle ovarlar.

Merak etmiştim, sordum:

«Susam yağıyle vücud ovulunca ne oluyor?»

Rehberim dedi ki:

«Çocuk büyüdükçe derisi esmerleşir. Hatta burada bir de şuna inanırlar: Tanrıları daima siyah renkte, şeytanı da beyaz renkte boyarlar.»

Gerçekten de öyle. Gördüğüm birkaç idol simsiyah renkteydi.

Bir garip inançlarından daha söz edeyim.

Motupalli'de öküze çok saygı duyuyorlar. Bakın bunun bir nişanesini anlatayım. Savaşa giderken atlılar, öküz kılından yaptıkları bir demeti hayvanlarının boynuna bağlıyor yayalar da bir demek öküz kılını kalkanlarının bir yerine takıyorlar.

Bunun sebebini de şöyle ifade ettiler:

«Öküz çok kutsal bir hayvandır. Onun için savaşta bizleri korur.»

Yani sizin anlayacağınız, kalkanlarına iliştirdikleri öküz kılları, savaşçıyı ölümden kurtarıyormuş. Hat-

ta, her türlü kazadan da koruduğuna inanıyorlar ve bunun için de yanlarında bir demet öküz kılı taşıyorlar.

Motupalli'de daha fazla ilgi çekici bir şey olmadığı için şimdi de Lar eyaletini anlatacağım.

Lar eyaletinin bir özelliği var, diyebilirim ki dünyada Brahmanlı tüccarlar en çok bu bölgede yaşıyor.

Brahmanlar dünyada katiyen yalan söylemiyorlar. Bunun için yabancı bir tüccar buraya alış veriş etmeye gelince önce bir Brahman tüccara gidiyor ve kendisinden alıp satacağı mallar üzerinde yardımcı olmasını istiyor.

Rehberim şöyle anlattı:

«Brahmanlar, yabancıların işlerini kendi işleriymiş gibi görürler. Bunun için de bir karşılık beklemezler. Ama yabancı tüccar gönlünden bir şey koparsa, ona bir hediye verir.»

«Bu, din bakımından mı yasaktır?» dedim.

«Brahmanlar doğru ve dürüst insanlardır. Bir işi de iyilik olsun diye yaparlar, karşılık beklemezler.» dedi.

Size Brahmanların özelliklerinden de söz etmek isterim.

Brahmanlar, şarap içmiyor, et yemiyorlar. Başkasının malına mülküne asla göz koymuyorlar. Hayatları çok sade; yalnız fazilet timsali diyebilirim.

Bir Brahman tüccar ile tanışmıştık; ben, rehberim ve Brahman tüccar, onların yaşayışları ve inançları üzerinde konuştuk.

Brahman tüccar dedi ki:

«Başkasına ait olan herhangi bir şeye Brahmanlar asla el uzatmazlar. Brahmanlar arasında zina olmaz.»

Rehberim:

Brahmanlar canlı bir yaratık da öldürmezler. Bir canlıyı öldürmek onlar için çok günahtır.» dedi.

«Demek katı bazı kaideler ile yaşıyorsunuz.» dedim.

Brahman tüccar anlattı:

«Bunlar inançlarımızdır, atalarımızdan beri sürüp bize kadar gelen bu inançlarımıza karşı hareket edemeyiz. Bir Brahman, işinde daima kendisinden fazla karşısındakini düşünmelidir.»

Brahmanlar kendilerine has bir işaret taşırlarmış. O da şu:

Kalınca bir pamuklu kordonu, bir omuzundan öteki koltuk altına doğru geçirip sırtında düğümlüyorlar. Bu Brahmanların işareti, yahut aralarındaki özel sembol.

Bu yüzden bir Brahman nereye gitse, bu işareti taşıdığı için, başka Brahman tarafından kolaylıkla tanınıyor.

Rehberim:

«Brahmanların çok zengin bir hükümdarları vardır. Bu hükümdar da kıymetli taş almaya ve saklamaya meraklı.» dedi.

Hatta söylendiğine göre, dünyanın en nefis ve iri incileri, elmasları, bu hükümdarda imiş. Çünkü biri çok güzel ve nefis bir inci getirdi mi, hükümdar ona, kıymetli taşın değerinin iki mislini ödermiş. Bunun için de elinde böyle kıymetli taş bulunanlar hemen bu hükümdara koşarlarmış.

Sizlere az önce, dünyanın en iyi incilerinin Maabar'da çıktığını söylemiştim ya; işte hükümdarın bu âdetini bilenler de iri ve çok kıymetli inciler elde etmek için Maabar'a koşuyorlar.

Brahman tüccar şöyle dedi:

«Hükümdarın kıymetli bir incinin değerinin iki misli para ödediğini biliyorsunuz. Maabar'a gidip ora-

dan inci satın alanlar bunu hükümdara getirir, karşılığında para alır.»

«Peki hükümdar inciyi kendisine getiren kimsenin sözüne inanır mı?» dedim.

Brahman tüccar cevap verdi:

«Hükümdara şimdiye kadar kimsenin yalan söylediği görülmemiştir. İnciyi Maabar'da kaça almışsa o fiyatı söylemiştir.»

Maabar'da inci satın alıp Brahman hükümdarına satmak böylece kârlı bir işmiş, bunun için de hem satıcı kazanıyormuş hem de hükümdar inci ve kıymetli taşlara meraklı olduğu için hazinesi günden güne zenginleşiyormuş.

Şimdi de sizlere Brahmanların özelliklerinden söz edeyim.

Bundan önce de kısaca anlatmıştım ya; bir Brahman alışveriş ediyor, tüccarla da pazarlık yapıyor. Malı almadan önce, şöyle der:

«Bugün günlerden nedir?»

«Falan - falan gündür.»

Brahman hemen gölgesini ölçtürüyor. Eğer o gün, gölgesinin uzunluğu uğursuz ölçüde ise, hemen pazarlığı bırakıyor.

Tabiî, pazarlık yaptığı yahut alış veriş ettiği gün, gölgesinin uzunluğu, uğursuz sayılan ölçüde değilse, hemen pazarlığı tamamlıyor.

Rehberim bir de şunu ilâve etti:

«Pazarlık sırasında kertenkele görürlerse, şuna dikkat ederler. Eğer kertenkele inandıkları taraftan yani sağdan veya soldan geliyorsa alışverişi yürütürler.»

Brahmanların bu nevi inanışları merak çekici gelmişti sordum:

«Demek günlerini bu çeşit inanışlara bağlıyorlar.»

Rehberim:

«Atalarından gelme inanışlarına çok sıkı sıkıya bağlıdırlar.» dedi. «Hem şunu da söyleyeyim: Brahmanlar çok uzun ömürlü olurlar.»

«Bunun sebebi nedir?» diye sordum.

«Yemekleri çok hafiftir, sonra yılda uzun zaman oruç tutarlar. Bu bakımdan uzun yaşıyorlar. Bilhassa dişleri çok sağlam oluyor. Bunu da, ot yemeğe hiç et yememeğe borçlular.»

«Bir Brahman, et yemenin insan ömrünü kısalttığını söylemişti.» dedim.

Rehberim ilâve etti:

«Bu bölgede bir cins ot var, Brahmanlar o ottan yemek yapıp yiyorlar. Bu ot da bilhassa, dişleri kuvvetlendirirmiş.»

Brahmanlar arasında özel bir hayat sürdürenler de bulunuyor. İşte bunlar çok ilgi çekici, size onları anlatmaya çalışayım.

Çok sıkı kaidelere bağlı olarak yaşıyorlar. Bu adamlara Yogi deniyor. Yogiler, hepimizin bildiği insan ömründen çok fazla yaşıyorlarmış.

Anlattıklarına göre, bir yogi, 150 hatta 200 yıl yaşıyormuş. Bu ileri yaşlarına rağmen yogiler çok hareketli imiş; bizim bildiğimiz insan yaşlanınca hareketleri ağırlaşır, oysa yogiler hiç de öyle değil.

Manastırlarında, mabedlerinde, idollere hizmet eden bu Yogiler, delikanlı gibiler, gördüğüm zaman ben de şaşırdım.

Size günlük hayatlarından kısaca bahsedeyim.

Çok az yemek yiyorlar. Yediklerini gördüğümüz zaman insanın bu kadar az gıda ile nasıl yaşadığına şaştım, doğrusu. Sonra uzun zaman oruç tutuyorlar.

Başlıca yiyecekleri pirinç ve süt. Bir de, garip bir sıvı hazırlayıp ayda iki defa içiyorlar.

Bu içtikleri sıvı merakımı çekmişti, rehberimize sordum.

Rehberimiz şöyle dedi:

«Yogiler civa ile sülfür karışımı bir sıvı içerler. Bu sıvıyı nasıl yaparlar, sadece kendileri bilir. Bu sıvı inanışlarına göre, hayatı uzatırmış.»

Yogiler, tâ çocukluk çağlarında bu civa ve sülfür karışımı sıvıyı içmeye alışıyorlarmış. Gene belirttiklerine göre, aralarında çok uzun yaşayanlar mutlaka bu civa ve sülfür karışımı sıvıyı içmişler.

Yogiler öküze tapıyorlar. Hayatları çok sıkı kayıtlara bağlı imiş. Günlerinin çoğunu oruç tutarak geçiriyorlar. Üzerlerini küçük bir kumaş parçası ile bile örtmüyorlar, çırılçıplak dolaşıyorlar.

Çoğunluğu bir işaret taşıyor; o da şu: Bakırdan yapılmış küçük bir öküz sembolü; bu öküz sembolünü alınlarında taşıyorlar. Bir iple bu öküz heykelciğini alınlarına bağlıyorlar.

Şunu anlattılar:

«Yogiler, öküz pisliğini kurutup yakarlar ve bundan bir toz elde ederler. Bu tozla da vücutlarının çeşitli yerlerini ovarlar.»

Bunun ne işe yaradığını sordum.

«Bir çeşit dinî ayin imiş. Yani bu tozu vücutlarına sürerken ibadet de ediyorlarmış.

Yemek yiyişleri de bir hayli garip. Bakın nasıl?

Tabağa veya bir çanağa yemeklerini koyup yemiyorlar. Sadece ağaç yaprağı ile bilhassa elma ağacından koparılmış yaprakla yemeklerini alıyor ve yiyorlar.

Yalnız bu ağaç yapraklarının yeşil olmaması şartmış; kurutulmuş ağaç yapraklarıyle yiyorlar.

Bunun sebebini sordum, şöyle dediler:

«Yeşil ağaç yaprağında ruh vardır. Bunun için

günahtır. Canlı bir varlığa hiç el sürmezler, en büyük günah budur.»

Rehberim de şunu ilâve etti:

«Yogiler bir günah işlemektense ölmeyi tercih ederler.»

Gezdiğimiz bazı adalarda insanların çırılçıplak dolaştıklarını görmüştüm de burada Yogilerin böyle dolaşmaları pek merakımı çekmemişti. Buna rağmen, sordum.

«Biz çırılçıplak dolaşırız. Bunun sebebi şudur: Biz bu dünyadan hiç bir şey istemiyoruz. Biz bu dünyaya çırılçıplak geldik, üzerimizde en küçük bir bez parçası bile yoktu.»

Bunun üzerine ben şunu söyledim:

«Peki bari ayıp yerlerinizi küçük bir bez parçasıyle örtün. Neden böyle yapmıyorsunuz?»

Şöyle karşılık verdiler:

«Biz cinsel organlarımızla hiç bir günah işlemiyoruz ki, onları saklayalım.»

«Ama görünmesi doğru değil ki.» dedim.

«Bakınız, siz elinizle veya yüzünüzle bir günah işlemiyorsunuz, böylece eliniz ve yüzünüzü örtmüyorsunuz. Bizim de inanışımız şudur: Biz cinsel organlarımızla bir günah işlemiyoruz, bunun için de örtmüyoruz.»

İşte, Yogiler, çıplak gezmekten utanmıyor musunuz diye biri bir şey sordu mu, bunları anlatıyorlar.

Yogilerin de manastırda yaşayan rahipleri var. Bu rahipler, idollerine tapıyorlar, onlara hizmet ediyorlar. Hatta bir rütbeye yükseltilmeden veya ölen birinin yerine tayin edilmeden önce idollerine tapıyorlar.

Canlı varlıklara karşı hiç bir şey yapmıyorlar dedim ya; ot veya herhangi bir köke de kurutmadan el sürmüyorlar.

Bir garip âdetleri daha var, söylemeden geçmeye-

ceğim. Çırılçıplak toprakta yatıyorlar, yatarlarken altlarına bir şey falan sermiyorlar, üstlerine de hiç bir şey örtmüyorlar.

Şimdi kısa bir şey daha nekledeyim.

Yogiler de ölülerini yakıyorlar. Ölülerini yakanlara çok rastladığım için bu benim merakımı çekmemişti. Ancak rehberim şöyle dedi:

«Yogiler, ölülerini yakarlar. O da şu sebeptendir: *Bi insan ölür de cesedi yakılmazsa, solucanlara yarar.* Onlara besin olur.»

Aşağı yukarı Yogiler hakkında da birşeyler öğrendiniz. Şimdi sizlere anlatmayı unuttuğum bir hikâyeyi nakledeyim.

Seylan adasını anlatırken sizlere adanın dağlık olduğunu söylemiştim. Hatta diyebilirim ki, kolay kolay kimse bu dağlara tırmanamaz.

Bu dağların en yükseğinde, denildiğine göre, Âdem'in mezarı varmış. Bazısına göre ise, bu yüksek dağın tepesindeki abide, Sakyamuni Burkhan adında birine ait. Size şimdi onun hikâyesini anlatayım.

Sakyamuni Burkhan, çok zengin bir hükümdarın oğlu; ancak öylesine iyi ve faziletli bir çocukmuş ki yüreğinde kötülük nedir bilmezmiş. Dünya nimetlerinden hiç birine iltifat etmez, ne kral olmak ister ne de yeryüzünde bir şey arzu edermiş.

Günlerden bir gün babası, oğlunu çağırır ve tacını ona vermek istediğini söyler. Ve der ki:

«Artık bundan sonra benim yerime geçeceksin ve memleketi bildiğin gibi idare edeceksin.»

Sakyamuni, babasının bu çağırısına karşı:

«Benim bu yeryüzünde istediğim bir şey yok.» der.

Babası bunun üzerine çok üzülür, türlü yollar de-

neyerek, Sakyamuni'yi kandırmaya çalışır. Ama bütün çabası boşa gider. Sakyamuni, tahta geçmek istemez.

Babası bakar ki oğlu tahta geçmek istemiyor, büsbütün kederlenir:

«Başka oğlum yok, bu tahta kim geçecek?» diye üzüntüsünden günlerce uyumaz.

Sakyamuni, çok nain bir genç, o yaşa gelinceye dek de babasının sarayından dışarı adım bile atmamış.

Bir gün ata biner ve yardımcılarıyle birlikte saraydan dışarı çıkar; yol boyunca giderlerken, yolun kenarında yere kıvrılmış bir ihtiyar adam görürler. Sakyamuni birden çok şaşırır:

«Kim bu? Ne yapıyor orada?» der.

Hükümdar babası, sarayına hiç yaşlı ve sakat insanları sokmamış, bunun için de Sakyamuni, böyle yaşlı ve kımıldamadan yerde yatan adamı görünce şaşırmış.

Sakyamuni yanındakine sorar:

«Bu adam neden burada uyuyor?»

Yanındaki der ki:

«Sanırım adam ölmüş.»

Sakyamuni bunu duyunca büsbütün şaşırır, çünkü o yaşa kadar kimse ölümden ona söz etmemiş.

«Peki neden ölmüş?» diye sorar.

«Yaşlılıktan efendim.»

Sakyamuni'nin şaşkınlığı daha da artar, yaşlılığın ne olduğunu sorar, yanındakiler de anlatırlar.

Sakyamuni saraya dönünce, uzun süre kimseyle konuşmaz, gördüklerini düşünür.

Sonra bir gün, saraydan çıkıp gider, yüksek bir dağın tepesine yerleşir. Emeli, ölüm nedir, onu kim yarattı, işte bu soruları bulmak.

Böylece Sakyamuni, geri kalan ömrünü, tam bir uzlet içinde ıssız bir dağın tepesinde geçirir.

Sakyamuni ölünce, cesedini babasına getirirler.

Babası, oğluna benzeyen bir heykel yaptırır ve heykeli de altınla kaplatır.

«Bundan böyle oğlum Sakyamuni'nin bu heykeline herkes ibadet edecektir.»

Sanırım, bu hikâye çok şeyler anlatmıştır. Onun için biz gene yolumuza devam edelim.

Şimdi size çok güzel bir şehirden söz edeceğim: Kayal.

Burası önemli bir liman şehridir. Daha çok Arap diyarı ile ticaret yapan gemiler bu limana uğrarlar. Bilhassa Hürmüz, Kayis, Aden tüccarları mallarını Kayal'a boşaltırlar.

Daha önce anlattığım kardeşlerin en büyüğüne aittir. Hükümdar, bilhassa yabancı tüccara iyi davranıyormuş. Bunun için de yabancı tüccar, Kayal limanını tercih ediyor, mallarını bu pazara boşlatıyormuş.

Hükümdarın çok zengin olduğunu ve muhteşem bir hazinesi bulunduğunu söylediler. Şunu da söylediler:

«Hükümdar iyi insandır. Teb'asına iyi muamele eder, çok da âdildir. Hele yabancılara karşı çok hassastır.»

Bu yüzden yabancı tüccarlar çoğunlukla burayı tercih ediyor. Ve bu sayede de çok iyi kazanıyor.

Hükümdarın 300 karısı varmış; hatta rehberim:

«Tahminlere göre 350'den fazla karısı vardır.» dedi.

«Herhalde bu kadar karısını yedirip baktığına göre, hükümdar çok zengin olmalı.» dedim.

Dediklerine bakılırsa, bu kardeş hükümdarlar arasında bazı zamanlar kavga çıkıyormuş, ama anneleri hemen araya girip kardeşleri teskin ediyormuş.

Hükümdar olan kardeşler de annelerini üzmek istemedikleri için münakaşayı keserlermiş.

Şimdi sizlere bazı âdetlerden bahsedeyim.

Hindistan'da garip bir âdet var; ne yalan söyleyeyim, garibime gitmedi değil.

Hindistan'da asiller, hükümdarlar, zenginler, tambur dedikleri yaprak çiğniyor. İlk gördüğüm zaman ben bile epey şaşırmıştım, sonra anlattılar:

«Tambur, bir cins yapraktır, bu yapraklar baharatla, kokulu otlarla harman edilir, sonra bunu zenginler, hükümdarlar ağızlarına atıp çiğnerler. Özünü emip posasını tükürürler.»

Bir inanışa göre, bu âdet, sıhhatlerine de çok iyi geliyormuş.

Rehberim de şöyle bir olay anlattı:

«Buradaki inanışa göre, çiğnenen kısım kıymetli, tükürülen kısım da değersizdir. Bunu hakaret olarak da kullanıyorlar.»

«Şurasını anlamadım.» dedim. «Tükürülen kısım nasıl hakaret etmekte kullanılır?»

Rehberim dedi ki:

«Meselâ bir adam sokakta başka biri tarafından tecavüze uğrarsa veya ona hakaret ederlerse, hakarete uğrayan hemen ağzına bir tutam bu yapraktan atar, azıcık çiğner sonra da karşısındakinin yüzüne tükürür:

«Sen işte bunun kadar kıymete sahipsin.» der.

Bundan başka bir de şu âdetini kısaca nakledeyim; birbirlerine çok ağır hakarette bulunan kişiler olursa, hemen hükümdara koşuyorlar ve düello etmeleri için izin istiyorlar. Eğer hükümdar izin verirse, bir meydanda her iki tarafın yakınları toplanıyor, hatta hükümdar da geliyor.

Sonra düello edecekler meydana çıkıyor ve ellerindeki bıçakla düello ediyorlar.

Burada daha fazla anlatacak ilgi çekici olay olmadığı için yolumuza devam edelim.

Maabar'dan hareket ettik. 700 kilometre kadar güney-batı istikametinde gittik ve Quilon'a vardık.

Quilon güzel bir memleket, hiç bir hükümdara bağlı değiller, Kubilay Han'a da bir şey ödemiyorlar. Halkı kendisine has bir dil konuşuyor.

Quilon'da bol miktarda karabiber yetişiyor; diyebilirim ki dünyanın en nefis karabiberi burada çıkıyor. Bir de abanoz ağacı fazla olarak bulunuyor.

Karabiberi mayıs, haziran ve temmuz aylarında topluyorlar. Çok özenle bakıyorlar karabiber tohumlarına, fidelerine. Dediler ki:

«Karabiberden biz çok para kazanırız. Daha çok yabancı tüccar gelir ve karabiberi alır. Hükümdarın hazinesine de çok para girer.»

Quilon güzel bir memleket ama çok sıcak. Şehrin içinden bir nehir geçiyor, tabî nehrin suyu da sıcak sıcak akıyor.

Bu sıcaklığı anlatmak için bir misal vereyim: nehrin suyuna yumurtayı bıraksanız, az sonra haşlanmış olarak alıyorsunuz.

Quilon'a en çok Manzi ve Arabistan'dan tüccarlar geliyor. En çok karabiber, baharat, alıyorlar. Burada hububat yetişmiyor, sadece pirinç yetiştiriyorlar. Zaten halkın yemekleri de çok sade, et ve pirinç yiyorlar.

Quilon'da hemen hemen her çeşit hayvan var; çoğu da vahşi hayvan. Burada siyah aslanlar yaşıyormuş, derilerinin üzerinde hiç leke yokmuş.

Bir de bembeyaz papağan yaşıyor; ayakları ve gagası kıpkırmızı ama süt beyazı papağanları başka bir memlekette hiç görmemiştim.

Meyveleri de çok bol; yalnız bizim memleketteki-lere pek benzemiyor. Quilon'da bir şarap içtik, tadı güzel idi.

Rehberim dedi ki:

«Bu şarap şekerden yapılmıştır. Burada üzümden şarap yapılmaz.»

«Ama tadı lezzetliydi.» dedim.

«Öyledir ama çok keskindir. İnsanı hemen çarpar.» dedi.

Halkın hemen hepsi siyah derili, çırılçıplak yaşıyorlar. Kuvvetli yıldız falcıları bulunuyormuş Quilon'da, hatta bunlar hekimlik de yapıyorlarmış.

Quilon'da daha fazla anlatacak bir şey yok. Onun için kısa kestim. Şimdi size Komorin'i anlatmaya çalışacağım.

Komorin'de ilk dikkatimi çeken şu oldu: Biz Cava'dan bu yana kutup yıldızını görmemiştik. İlk defa Komorin'de kutup yıldızını gördük.

Komorin'de vahşi hayvanlar çokmuş; aslanlar, leoparlar, sırtlanlar... Bir de maymunlar çok fazla. Halk öylesine vahşi yaşıyor ki, bu hayvanlardan ayırt edemiyorsunuz.

Burada fazla kalmadık, aslında şöyle bir dolaşmak ve görmek istiyorduk ama halkın vahşi yaşayışı bizi ürküttü. Onun için hemen yola çıktık.

Buradan batıya doğru 400 kilometre kadar gittik ve Eli ülkesine geldik.

Eli küçük bir memleket, ayrı bir dilleri ve hükümdarları var, hiç bir yabancı hükümdara bağlı değiller.

Eli, deniz kıyısında değil, bu yüzden de limanı yok yalnız denize büyük bir nehirle bağlanıyor. Memlekette bilhassa çok miktarda karabiber yetişiyor, zaten hükümdarın başlıca geliri de karabiberden.

Rehberim:

«Hükümdar çok zengindir. Geliri fazladır. Buna rağmen Eli, savunması kolay bir memleket. Bu yüzden hiç taarruza uğramamış.»

«Demek bu nehir sayesinde deniz ile irtibat kurmuşlar.» dedim.

«Evet. Arasıra nehir yoluyla Eli'ye yabancı gemiler gelir.» dedi. «Ama çoğu da bu nehire gelmeye tövbe edermiş.»

«Neden?» diye sordum.

«Halk yağmayı ve soygunu çok severmiş. Burada herkes bundan şikâyetçi.»

«Peki bir çare falan yok mu?»

«Bazan gemiyi zapteder ve siz buraya gelmiyordunuz, yolunuzu şaşırdınız, sularımıza giremezsiniz, derlermiş.»

«Yani nehre girip de topraklarına yaklaşan gemileri zapteder mallarını müsadere ederlermiş, öyle mi.»

Rehberim:

«İşte müsadere ettikleri için de, yabancı tüccar buraya pek gelmek istemiyor. Ancak kara yoluyla civardaki memleketlerden tüccar geliyor. Ne de olsa buranın karabiberi çok iyi cins.»

Gemiler de zaten yaz aylarında gelebilirmiş. Kışın sular dalgalı olduğu için kıyıya yanaşamazmış, çünkü burada liman gibi bir şey yok.

Sorduk, Manzi'den en çok gemi geliyor, dediler.

Kısaca da şunu söyleyeyim. Eli'de çok vahşi hayvan var, halk et yiyor, bir de pirinç yiyor. Zaten hayvan avıyle geçimlerini sağlıyorlar.

Şimdi sizlere çok büyük bir hükümdarlıktan söz edeceğim.

Burası Malabar'dır.

Malabar, Hindistan'ın batısında, artık buradan kuzey yıldızını daha berrak görebiliyorsunuz. Malabar'a komşu bir ülke var, adı Gujarat. Bu iki ülkede de soygun ve yağma olayları pek çokmuş.

Malabar'a nehir yoluyla gemiler geliyor, tabıı çoğu yabancı tüccarların gemileri. Korsanlar yaz aylarında bu yabancı tüccarların gemilerinde tahmil tahliye işlerinde çalışırlar, kışın da yağmaya çıkarlarmış.

Yağmayı da şöyle yapıyorlar.

Birkaç küçük tekne nehrin belirli yerlerini tutuyor. Teknelerini kıyıya çekiyor ve tüccar gemilerinin gelmelerini bekliyorlar.

Aralarındaki işaretleşme de şöyle: Tekneden tekneye garip sesler çıkararak haber veriyorlar, tıpkı vahşi kuşlar gibi... Sonra yabancı tüccar gemisine birden saldırıyorlar.

Ancak, dediklerine göre, korsanların bu tarz saldırıları yabancı tüccar gemileri tarafından iyice öğrenilmiş, yabancı tüccarlar da silâhlı adam bulunduruyorlarmış.

Burada, çok miktarda karabiber yetişiyor. Baharat ve kimyon da bol miktarda yetişen nebatlar arasında. Zaten ülkenin tek gelir kaynağı bunlarmış.

Bir de, nefis pamuklu kumaş dokunuyor burada. Rehberim şöyle anlattı:

«Bana dediklerine göre, çok ince pamuk ipliğinden dokudukları kumaşlar, Hindistan'da çok aranıyormuş. Bu arada ülkenin başlıca ihraç metaının karabiber ve pamuklu kumaş olduğunu söylediler.»

Malabar'da fazla ilgi çekici şeyler olmadığı için şimdi sözü Gujarata getireyim.

Yalnız şunu belirtmek isterim; Hindistan'da irili ufaklı krallıklar, prenslikler, hükümdarlıklar bulunuyor. Her hükümdarın da birçok köy ve kasabası var; yani kimi köy ve kasabalar o hükümdara tâbi.

Bu bakımdan, ben Hindistan'daki intibalarımı anlatırken en çok ilgi çeken olayları sizlere nakLediyorum.

Gujarat, büyükçe bir ülke; kendilerine has bir dil

konuşuyorlar, kimseye tâbi değiller ve bağımsız bir de hükümdarları var.

Gujarat da korsanlık bakımından Malabar'dan aşağı kalmıyor. Yalnız buranın korsanları, Malabar'dakilerden daha açıkgöz.

Rehberim şunları anlattı:

«Gujarat'taki korsanlar, bir yabancı tüccar gemisini ele geçirdikleri zaman daha başka usûller uyguluyorlar.»

«Yani, yabancı tüccarların gemilerini zaptetmek için mi başka baskın biçimleri kullanıyorlar?» dedim.

«Pek öyle değil.» dedi. «Asıl önemli olan, ele geçen gemide kıymetli taşları, pırlanta ve elmasları bulabilmek.»

«Korsanlar bir gemiye hücum edince, malları müsadere etmiyorlar mı?» diye sordum.

Rehberim:

«Tabiî bütün malları zaptediyorlar ama, yabancı tüccarlar, korsanlara gitmesin diye kıymetli pırlanta ve taşları yutuyorlarmış.»

«Böylece korsanlar da tüccarları ele geçirince üstlerinde para eder bir şey bulamıyorlarmış.» dedim.

İlk zamanlar öyle ama sonraları, korsanlar bir yol bulmuşlar. Yakaladıkları tüccarlara deniz suyu içiriyorlarmış.»

Bir an düşündüm, korsanların ne yapmak istediklerini anlar gibi oldum:

«Deniz suyu tuzludur, tüccarlar içince hemen kusarlar, böylece yuttukları kıymetli taşları da çıkarırlar.» dedim.

Gujarat'ta bol miktarda karabiber yetişiyor. Tabiî karabiberin yanında diğer baharatlar ve kimyon da bol üretiliyor. Bir de çok iyi cins pamuk yetiştiriyorlar.

Gujarat aynı zamanda el sanatları imalât alanında da gelişmis bir ülke: bilhassa deri işleri çok ileri.

Keçi ve öküz derilerini güneşte kurutup kendi usullerine göre, işliyorlar.

Anlattıklarına bakılırsa, Gujarat'ın belli başlı ihraç malı da deri ve deriden yapılmış şeyler. En çok Arabistan'dan ve Kubilay Han'ın gözde eyaleti olan Manzi'den mal almak için geliyorlarmış.

Burada, altın ile işlenmiş deri eşyalar gördüm. Gerçekten çok güzel. Rehberim:

«Memleketin en önemli gelir kaynağıdır.» dedi. «Bunun için de deri işlemeye çok önem verirler.»

Yatak, seccade, küçük halı falan yapıyorlar. Yaban öküzlerinin derilerini işliyorlar, sonra parça parça altın iplikle birleştiriyorlar. Bazısının üzerine de süsler yapıyorlar.

Gujarat'ta en çok kullanılan eşya, deriden yapılıyor. Deriden yapılmış yastıklar, yataklar, seccadeler çok revaçta.

Gujarat'ta en önemli ne varsa, söyledim, işte. Onun için başka diyarlara geçelim.

Gujarat'tan yola çıktık ve batıya doğru gittik; Tana, Gujarat'ın batısında küçük bir krallık. Kendilerine has bir dil konuşuyorlar. Bağımsız bir de hükümdarları var.

Tana'da karabiber yetişmiyor, ama önemli bir ticaret merkezidir, diyebilirim; bilhassa deri işlemeciliği burada da önemli bir yer tutuyor.

Bir de ince pamuklu kumaş dokuması yabancılar tarafından çok beğeniliyor.

Bu arada şunu da söylemek isterim; bu bölgelerde korsanlık, yağma çok olağan karşılanıyor. Kimi dağda yol kesiyor, kimileri de nehir kıyısında saklanıp, gelen yabancı tüccar gemilerine saldırıyor ve onları soyuyor.

Neyse, bundan sonra gördüğümüz eyaletler, krallıklar hep birbirine benzediği için üstünde fazla durmayacağım. Tana'dan sonra Kambay'a geçtik.

Kambay'da da bundan önce neler görmüşsek ona benzer insanlar gördük. Hayatları da birbirlerine çok benziyordu.

Şimdi sizlere yeni memleketlerden bahsedeceğim.

YEDİNCİ BÖLÜM

ARAP DENİZİ

Şimdi sizlere çok ilgi çekici iki adadan söz edeceğim.

Bunların birine Erkek adası ötekine de Kadın adası deniyor.

Erkek adası, Keç-Makran'ın 570 kilometre güneyindedir. Halkı Hıristiyandır, bunu da nereden çıkardın demeyin, çünkü görüp anladığım kadarıyle Hıristiyanlığın ilkelerini uyguluyorlar.

Önce şunu söyleyeyim. Burada erkekler, kadınlara, yahut karılarına istedikleri zaman yaklaşamıyorlar, yani kadınlarla istedikleri zaman sevişemiyorlar.

Neden mi?

Çünkü kadınlar da erkeklerden ayrı başka bir adada yaşıyor.

Bu adaya da «Kadınlar adası» deniyor.

Erkekler adasındaki erkekler, kadınlar adasına ancak mart ayında gidebiliyorlar. Sonra kadınlar adasında en çok üç ay kalabiliyor; yani mart, nisan ve mayıs aylarında Kadınlar adasında kalabiliyorlar.

Sonra kendi adalarına yani Erkekler adasına dönüyorlar.

Erkekler adasında pirinç yetişiyor, halk da et, pirinç yıyor, bol bol da süt içiyor. Bir de, bura insanları çok iyi balıkçı, çok bol balık tutuyorlar. Hatta bir kısmını yiyor çoğunu da kurutuyorlar. Kurutulmuş balığı da ya kışın yiyor yahut başka tüccarlara satıyorlar.

Erkekler adası, kadınlar adasından 45 kilometre uzakta; neden yılda sadece üç ay kadınlar adasını ziyaret ettiklerini merak etmiştim.

Rehberim şöyle anlattı:

«Eğer çocukları doğarsa, kadınlar adasında büyütülür. Kadınlar çocuklarını 14 yaşına kadar büyütüp bakarlar.»

«Demek 14 yaşından sonra çocuklar babalarının yanına gönderiliyor, öyle mi?» dedim.

«Evet. 14 yaşından sonra çocuklar Erkekler adasına gelir. İnanışlarına göre, bütün yıl kadınlarla bir arada yaşamak ömrü kısaltırmış.»

«Kadınlar adasında işleri kim görür?» diye sordum.

Rehberim:

«Kadınlar adasına yılda üç ay gelip kalan erkekler adada toprağı sürerler, tohum ekerler. Sonra da kadınlar mahsulü toplar. Aynı zamanda meyveleri de toplarlar.»

«Demek kadınlar ağır işlerle uğraşmıyor.» dedim.

«Pek de öyle denmez.» dedi. «Çünkü kadınlar ekinleri sürerler, bakarlar, olduktan sonra da toplarlar. Tabiî bu da epey ağır iştir.»

Bu iki adada bence ilgi çekici başka bir olaya falan rastlamadım. Onun için geçelim.

Buradan Sokotra adasına geldik.

Sokotra adası, aşağı yukarı 700 kilometre güneyinde. Halkı Hıristiyan; balıkçılıkla geçimlerini sağlı-

yor. Bilhassa denize azıcık açıldılar mı, balina ve kaşalot bol bulunuyormuş.

Şimdi sizlere kısaca, burada balinayı nasıl avladıklarını anlatayım.

Önce, sırf bu iş için, kılıç balığı gibi eti çok balık avlarlar. Avladıkları bu balığın etini küçük küçük parçalara doğrarlar, tuzlar, içine de birkaç cins baharat ilâve ederler.

Sonra gemilerine binip balinaların bol bulunduğu yerlere giderler. Artık hazırlıkları tamamdır.

Bu doğranmış balıkları, kaplara koyup, denize sarkıtırlar. Balinalar, bu balık parçalarının kokusunu alırmış ve peşlerine düşermiş.

İşte bu anı gözleyen gemiciler, büyük zıpkınlarla balinaya saldırırlar. Zaten balinalar, bu baharatla ve tuzla pişirilmiş balıkları yedikleri zaman bir tür sarhoş oluyorlarmış.

O vakit de, gemiciler, hemen balinayı zıpkınlar hem de bir gemici balinanın sırtına çıkar, birkaç kuvvetli zıpkını balinanın boynuna saplar.

Size balina avını kısaca anlattım, tabiî bu arada balinaya zıpkın atmaları, balinayı bağlamaları falan oldukça ilgi çekiciymiş.

Sokotra'da iyi cins pamuk yetişiyor. Bundan da halk bilhassa sanatkârlar, bu iyi cins pamuktan iplik ve ınce nefis kumaş yapıyorlar.

Adada sadece pirinç yetişiyor, halk da sadece et, pirinç yiyor, bol bol da süt içiyor. Bu arada, balık tuzlamaları da civar memleketlerde çok aranıyormuş.

Hindistan'da gördüğüm gibi, bura halkı da çırılçıplak yaşıyor. Yol güzergâhında olduğu için adaya hemen bütün yabancı tüccar gemileri uğruyormuş.

Bu adada da korsanlık bir hayli ileri hani; ama her önüne çıkanın malını soymuyorlar. Çok zengin tüc-

carı yahut büyük kervanları veya gemileri yağmalıyorlar.

Sonra da ele geçirdikleri malları, belirli bir pazarda halka satıyorlarmış.

Sokotra adasını şöyle bir dolaştık. Fazla ilgi çekici bir olaya da rastlamadık.

Onun için buradan Madagaskar adasına geçtik.

Madagaskar adası, Sokotra adasının 1400 kilometre kadar güneyinde kalıyor.

Halkı Müslüman, adada dört imam var, bütün adaya bunlar hâkim. Diyebilirim ki, Madagaskar, dünyanın en büyük adalarından biridir.

Rehberim:

«Madagaskar adasının genişliği 6000 kilometreyi bulur. Çok büyük ve verimli bir adadır.» dedi.

Halkı ticaret ve el sanatlarıyle geçimlerini sağlıyor. Bunca yer gezdim Madagaskar adasındaki kadar çok filin bulunduğu bir yer görmedim.

Burada en çok deve eti yeniyor. Dediklerine göre, günde pek çok deve kesiliyormuş. Halk da en güzel etin deve eti olduğunu söylüyor.

Adada balta girmemiş ormanlar varmış, biz gidip görmedik. Bir de civarda çok bol olarak balina bulunduğunu söylediler.

Rehberim:

«Yerli halk, balinadan bol miktarda yağ çıkarıyor, sonra bunu yabancı tüccarlara satıyor. Adada bol miktarda da vahşi hayvan var; aslan, sırtlan, kaplan, leopar... Sonra kuş da bol.»

«Demek halk avcılıkta bir hayli ileri.» dedim.

«Hem vahşi hayvan avında hem de kuş avında ustadırlar. Dışarıdan gelen yabancı tüccar, buraya, nefis ipekli kumaşlar, altın ve gümüşle bezenmiş kumaşlar

getirir. Buradan da ince pamuklu kumaş alır. Veya Madagaskar'da bol bulunan şeyler...»

Bu bölgede çok kuvvetli bir akıntı varmış. Bize bu konuda şunları söylediler:

«Maabar'dan yola çıkan bir gemi, Madagaskar'a ancak yirmi günde varır. Madagaskar adasından güneye doğru çok kuvvetli bir su akıntısı vardır. Bu akıntıya kapıldınız mı, kolay kolay kurtulamazsınız.»

Şimdi size, adada yaşayan çok garip yaratıklardan söz edeyim.

Adanın güney kısmında yarı aslan yarı kuş yaratıklar yaşıyormuş. Bunu bana böyle anlattılar.

Gene dediklerine göre, bu yarı aslan yarı kuşların iki kanadı arasındaki mesafe 9 metre imiş. Tüylerinin uzunluğu da 4 metreyi buluyormuş.

Bu canavarlar, bilhassa fillere düşman imiş. Bakın filleri de nasıl yok ediyorlarmış.

Muazzam güçleri olan bu yarı aslan kuşlar fillere hücum ediyor, sonra güçlü gagalarıyle birini kapıp havalanıyor epey yükseldikten sonra birden fili bırakıyor, fil de yere düşüp paramparça oluyor, sonra bu yarı aslan kuşlar leşlerinin üzerine üşüşüp filleri bir çırpıda temizliyorlar.

Hatta dediklerine bakılırsa, Kubilay Han bile bu yarı aslan kuşları merak etmiş de Madagaskar'a gizli bir elçi göndermiş. Bu elçi kuşları yerinde incelemiş.

Bir de Madagaskar'da bol bol zürafa görürsünüz.

Şimdi sizlere azıcık da Zanzibar'ı anlatayım.

Zanzibar, büyük bir ada, şöyle böyle 300 kilometre genişliğinde. Çok da güzel bir ada. Yemyeşil, her yanı orman.

Kendilerine has bir dilleri var, başlarına da buy-

ruk yaşıyorlar Yalnız bura insanları iri mi iri, âdeta küçük birer dev.

Şöyle anlattılar:

«Irkımız böyle işte, çok iridir. Uzun boylu ve adalelidir.»

Yalnız gördüğüm kadarıyle, iri oldukları gibi çok da kuvvetli insanlar. Dört kişinin taşıyabileceği ağırlığı hiç zahmet çekmeden taşıyabiliyorlar.

Derileri simsiyah, saçları da kıvır kıvır, ne yapsanız düzeltmeye imkân yok. Ağızları ve dudakları büyük, kalın; burunları da yamyassı.

Yani, yüzlerine baktığınız zaman insanın içine bir korku düşüyor.

Zanzibar'da vahşi hayvanlar ve bilhassa fil çok bulunuyormuş. Sırtlan ve leopar balta girmemiş ormanlarda insanları tehdit ediyormuş.

Bir de ilgimi koyunlar çekti, hepsi bembeyaz ama kafaları siyah. Başka bir adada veya memlekette böylesine hiç rastlamamıştık.

İnsanlarını tarif etmiştim, tabiî kadınları da çok çirkin ve korkunç; iri ağızlı kalın dudaklı kadınlar.

Gelelim ne yeyip içtiklerine; pirinç ve et başlıca gıdaları, süt ve şarap içiyorlar. Ancak buradaki şarap bizim bildiğimiz şaraptan çok farklı. Pirinç ve şekerden yapıyorlar içine de bazı kokulu ot koyuyorlar.

Yabancı tüccarların gemileri sık sık Zanzibar'a uğruyormuş. Buradan fil dişi, balina yağı alıyorlar ve çeşitli malları satıyorlar.

Rehberimizle konuşuyorduk, yanımızda bir de Zanzibarlı vardı, dedi ki:

«Zanzibarlılar cesur ve savaşkan millettir.»

«Çok güçlü olduklarını gördük.» dedim.

«Atları yoktur. Savaşta deve ve fillerden yararlanırlar. Fillerin sırtında tahtadan bir kulübe kurarlar,

içine girerler. Bu kulübelere de yirmi kişi falan sığar hani.»

«Peki hangi silâhları kullanıyorsunuz?» dedim.

«Kılıç, ok ve taş kullanırlar.»

Gene dediklerine bakılırsa, savaşlarında çok can kaybı oluyormuş, birbirlerine vahşice giriyorlar, acımadan öldürüyorlarmış.

Rehberim de şöyle dedi:

«Pek görmedim ama bana anlattılar, savaşmadan önce fillerine de şarap içiriyorlar.»

Merakımı çekti bu, sordum:

«Fillere de neden şarap içirsinler?»

«Sarhoş olup, kanları ateşlenip saldırsınlar diye fillere de şarap içiriyorlar.»

Zanzibar'da fazla kalmadık. Buradan Habeşistan'a yahut öteki deyimle Orta Hindistan'a geldik.

Önce şunu belirtmek isterim, bu gezimiz sırasında en çok ilgimi çeken bölgelerden, halklardan söz ediyorum. Oysa yol boyunca nice yerler gördük, nice halkla konuştuk, ama pek ilgi çekici değillerdi.

Habeşistan'ın hükümdarı, Hıristiyan; yalnız bu Hıristiyan hükümdar, memleketteki diğer altı hükümdarın da üstünde bir kral. Diğer krallar ise altı eyaleti aralarında taksim etmişler, idare ediyorlar.

Şunu da söylemek isterim; buradaki hükümdarların yüzlerinde üç işaret var. Biri alnından burnuna göre, diğerleri de iki yanağının üstünde.

Bu işaretler kızgın demir ile yapılıyor. Dediklerine göre de hükümdarların rütbesini gösteriyormuş.

Memlekette bol miktarda mahsul yetişiyor. Daha doğrusu gezip gördüğüm yerlerde halk bolluk içinde yaşıyordu.

Burada pirinç ve buğday yetişiyor, halkın başlıca

yiyeceği de bunlar, bir de et ve av kuşlarını çok seviyorlar.

Filleri, dışarıdan başka adalardan getirtiyorlarmış, yalnız zürafa var.

Habeşistan'da daha çok ilgi çekici şeyler pek yok, yani diğer memleketlerde neler varsa burada da aşağı yukarı onlara rastladık. Onun için kısa kestim. Son olarak şunu söyleyeyim: Memlekette birçok şehir ve kasaba var, biz çok azını gördük. Tüccar sınıfı da diğer sınıflardan daha iyi yaşıyormuş.

Şimdi sizlere Aden'den söz edebilirim.

Aden, Habeşistan'ın kuzey-doğusuna düşüyor. Küçük bir memleket. Halkı Müslüman, hükümdarlarına da Sultan diyorlar.

Aden'e geince, tabiî her yerde olduğu gibi iyi bir rehber bulduk. Çok uzaklardan geldiğimizi, çok yerler gördüğümüzü söyledik, çok ilgilendi.

Dedi ki:

«Burada halk bildiğiniz gibi Müslümandır. Sonra Hıristiyanlara karşı da iyi niyet beslemezler.»

Gene de Aden'in birçok yerini gezdik.

Aden'de irili ufaklı köy ve kasabalar var. Zaten memleket yani Aden büyük bir limandır, bilhassa Hindistan'dan gelen gemiler hep bu limana uğrarlar.

Rehberimiz şöyle anlattı:

«Aden bir limandır ama işi olan veya olmayan bütün gemiler buraya uğrarlar. Meselâ Aden'e sadece mal almak veya boşaltmak için gemiler gelmez. Başka gemilere mal aktarmak için de gemiler gelir.»

«Yani anladığım kadarıyle bir merkez, gemiler için iltica yeri.» dedim.

«Evet öyledir. Hindistan'dan gelen bütün gemiler.

diyebilirim ki, mutlaka Aden'e uğrarlar. İşleri olsun olmasın uğrarlar.»

«Buradan daha çok nereye giderler?» diye sordum.

«Mallar Aden'de boşaltılır. Çoğunlukla Uzak Doğu'dan ve Hindistan'dan gelir. Bu mallar Aden'de küçük teknelere yüklenir. Küçük tekneler de bu malları, tâ İskenderiye'ye kadar taşırlar.»

Rehberimizin dediği de şu: Küçük tekneler Kızıl deniz ile malları kuzeye taşıyor, oradan da Nil nehri vasıtasıyle İskenderiye'ye götürüyor.

Hindistan'dan en çok karabiber, baharat, nefis ipekli kumaşlar ve kıymetli taşlar getiriyorlar. Arap memleketlerinde de en çok bu mallar rağbet görüyormuş.

Aden aynı zamanda doğuya gidecek gemiler için de bir liman; daha doğrusu bir çıkış kapısı sayılıyormuş.

Rıhtıma inip hem gemilerin mal yükleyip boşaltmalarını seyrediyor hem de konuşuyoruz.

«Herhalde Aden sultanı bu alış verişten epey para kazanır, öyle mi.» dedim.

Rehberimiz:

«Elbette. Buradan Hindistan'a giden gemiler bilhassa Arap mallarına çok ilgi gösterirler. İhraç edilen mallardan da iyi para kazanırlar.»

«En çok ne tür mal ihraç edilir?»

«Bilhassa Hindistan'a at göndeririz.» dedi.

«Hindistan'da görmüştüm. En iyi cins atlar, Aden'den, Hürmüz'den geliyordu.» dedim.

«Aden sultanı da bu at satışlarından iyi para kazanır. Bir at burada 100 gümüş akçadan fazla eder. Sonra sultan Aden'de satılan her cins mala ağır vergiler koymuştur.»

Aden'de, daha doğrusu bu denizlerde öyle müthiş

fırtınalar oluyormuş ki, koca tekneler ceviz kabuğu gibi sallanıyor ve batıyormuş.

Anlattıklarına göre, gemiciler veya mal taşıyan tüccarlar buna bir çare bulmuşlar. Kıymetli taşları, pahalı malları torbalara koyuyorlar, torbaları da birbirine bağlıyorlar, bunları da bir kalasa tutturuyorlar.

Böylece, hazır bir sal her an patlayan fırtınaya karşı bir emniyet tedbiri olarak bekliyormuş.

Rehberimiz şöyle anlattı:

«Tüccarlar aynı zamanda bu torbalara yiyecek ve içecek de korlar. Hani fırtınadan denize uçarlarsa bir süre, kendilerini idare etsin diye.»

Şimdi size kısaca Shihr'den söz edeyim.

Shihr, Aden'in 600 kilometre kuzey-batısında küçük bir memleket. Bağımsız bir sultan yönetiyor, halkı da Müslüman.

Buranın bir özelliği varmış, cezalar çok ağırmış, sultan da çok sertmiş, en küçük bir hareketi ayaklanmayı şiddetle cezalandırırmış.

Başşehri büyükçe bir liman, Hindistan'dan gelen tüccarlar mutlaka Aden gibi buraya da uğruyor. Shihr de Aden gibi iyi cins at yetiştiriyor ve Hindistan'a ihraç ediyor.

Burada, hububat yetişmiyor yalnız pirinç üretiliyor. Buna rağmen yüksek fiyatla dışardan ithal ediliyor.

Rehberimiz:

«Burada halkın başlıca gıdası balıktır.» dedi. «Kıyıda ve azıcık açılırsanız bol miktarda balık tutabilirsiniz.»

Shihr'de şarap var ama şekerden yapıyorlar. İçine de bazı buruk otlar koyuyorlarmış. Onun için çok çarpıyor.

Simdi size garip bir şeyi anlatacağım.

İlk defa burada, balıkla beslenen koyun ve öküz gördük. Tabiî buna da epey şaştık.

Rehberime dedim ki:

«Bunca yer gezdim, hem bu biçimde koyun görmedim hem de koyunların balıkla beslendiğine ilk defa burada şahit oluyorum.»

Rehberim:

«Shihr'de yetiştirdiğimiz hayvanlar çok iyi cinstir. Sonra sizin gezip bulunduğunuz memleketlerdeki hayvanlara pek benzemezler.»

«Bunu nasıl yapıyorsunuz?» dedim.

«Önce şunu söyleyeyim. Ne Shihr'de ne de yakın bir memlekette ot yetişmez. Bunun için biz hayvanlarımızı balıkla besleriz. Bu atalarımızdan beri süregelen bir usûldür.»

«Peki, koyunlara veya öküzlere, develere verdiğiniz balıkları nerede tutuyorsunuz?» diye sordum.

Rehberim o zaman şunları söyledi:

«Bu balıklar çok küçüktür. Biz bu balıkları, sadece mart ayında tutarız. Bir de nisan ayının ortalarına kadar tutabiliriz bu cins balıkları.»

«Ya başka mevsimlerde ne yaparsınız?»

Mart ve nisan aylarında bu cins balıkları bol bulabiliriz. Öteki aylarda, bol miktarda tuttuğumuz balıkları kurutur depo ederiz. Sonra senenin öteki aylarında hayvanlarımıza yediririz.»

«Doğrusu çok ilgi çekici.» dedim.

«Sonra hayvanlara yaz aylarında, yani balığı tuttuğumuz zaman çiğ çiğ yediririz.» dedi.

Halk da balık seviyor, ama kıyıdan açılıp büyük büyük balık tutuyorlar. Burada balık çok ucuz. Bir de balık konservesi yapıyorlar. Yani şöyle:

Tuttukları büyük balıkları küçük küçük parçalıyorlar. Sonra bunları güneşte kurutuyorlar ve evlerinde bir

kap içinde saklıyorlar. Bu balık parçaları kaskatı oluyor, halk da onları bütün kış peksimet gibi yiyor.

Shihr'de fazla kalmayıp Dofar'a geçtik.

Dofa, Shihr'in altı yüz kilometre kuzeyine düşüyor, büyük ve çok güzel bir şehir. Bağımsız bir şehir yalnız, başlarında bir şeyh var, halkı Müslüman.

Dofar için güzel bir şehir dedim ama aslında büyük bir liman, bundan önce anlattığım gibi buraya da en çok Hindistan'dan mal getiren yabancı tüccar gemileri uğruyor.

Şeyh, gelen tüccarlardan epey vergi alıyor, onun için buranın zenginlerinden sayılıyormuş, bilhassa at ticaretinden çok para kazanıyormuş.

Dofar'da, pirinç yetişiyor, hububat, taıan yetişmiyor. Bu yüzden yiyeceklerinin büyük kısmını dışarıdan getirtiyorlar. Dofar'da da üzüm yetişmediği için şarabı şekerden ve pirinçten yapıyorlar.

Dofar'da fazla bir şey olmadığı için kısa kesip şimdi size Kalhat ve Hürmüz'ü anlatacağım.

Kalhat körfezin içinde büyük bir şehir. Zaten bu körfeze de Kalhat diyorlar. Dofar'dan 700 kilometre uzakta. Halkı Müslüman, Hürmüz'e bağlı ama başlarında bir melik bulunuyor.

Dofar'ın bir özelliği şu imiş, bunu da rehberimiz anlattı:

«Hürmüz meliki komşularıyle savaşa tutuştuğu zaman çoğunlukla buraya gelir. Hele düşmanları kuvvetliyse, mutlaka burada kendisini savunur.»

«Peki bunun sebebi nedir?» dedim.

«Dofar çok kuvvetli bir kaledir.» dedi. «Öyle kolay kolay ele geçmez, zaptedilmez.»

Dofar'da buğday ve mısır yetişmiyor, dışarıdan getirtiyorlar. Buranın başlıca özelliği de liman olması, bundan önce anlattığım şehir gibi, gelirin büyük kısmını gelen tüccardan aldıkları vergiler teşkil ediyor.

Dofar'dan Hindistan'a at ihraç ediyorlar. Burada da iyi cins at yetiştiriliyor.

Kalhat tam körfezin ağzında olduğu için, gelen giden bütün gemileri rahatlıkla kontrol edebiliyorlar. Körfeze girmek isteyen gemiler, mutlaka Kalhat emîrine bir vergi veriyormuş.

Rehberim şöyle anlattı:

«Buranın emîri biliyorsunuz Hürmüz melikine bağlıdır. Onun adına tüccarlardan vergi toplar. Kalhat hem liman şehri hem de sağlam bir kaledir.»

«Demek, Kalhat kalesinden idare ediyor, öyle mi?» dedim.

«Evet. Bu kale bütün körfeze hâkimdir. Hürmüz meliki çoğunlukla bu kaleden memleketi yönetir.»

Hürmüz de buradan 400 kilometre uzakta. Büyük ve gerçekten güzel bir şehir. Yalnız iklimi çok berbat, dayanılmaz derecede sıcak. Büyük bir liman şehri olduğu için gelen giden gemilerin sayısı belli değil.

Sizlere daha önce Hürmüz'ü anlatmıştım. Onun için artık tekrarlamıyacağım.

Şimdi sizlere Türkistan'dan bahsedeyim.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

TÜRKİSTAN VE TATAR SAVAŞLARI

Türkistanda bir hükümdar bulunuyor, adı Kaydu. Ve Büyük Hükümdar Kubilay Han'ın yeğeni.

Kendisi de halkı da çok savaşçı doğrusu. Hiç bir zaman barış içinde yaşamıyor, diyebilirim ki durmadan Kubilay Han ile savaş hâlinde imiş.

Kaydu ile Kubilay Han'ın askerleri arasında durmadan süregelen savaşın sebebi şu:

Kaydu, babasının da katıldığı Manzi ve Katay savaşlarından hissesini ister; Kubilay Han buna pek karşı koymaz ama şöyle bir haber salar:

«Kaydu'ya savaşlardan hissesini veririm. Ancak bir şartım var. Bana tâbi beyler gibi çağırdığım zaman meclisime gelecek. Nasıl öteki oğullarım çağırdığım zaman meclisime geliyorsa sen de geleceksin.»

Buna ilâve olarak da Kaydu'nun kendisine tâbi olmasını da ister.

Kubilay Han, bu şartla Kaydu'ya hissesini vereceğini söyler.

Kaydu, Kubilay Han'ın bu teklifini düşünür. Aslında gönlü yatmaz çünkü amcası olan Kubilay Han'a

inanmamaktadır. Bunun için Kubilay Han'ın çağırısını kabul etmez.

Kaydu ile konuşanlar, onun bu düşüncesini şöyle anlatırlar:

«Ben burada kendisine tâbi olayım, ama Kubilay Han'ın sarayına gitmem. Çünkü, onun ne yapacağı belli olmaz.»

Bu sözlerin anlamı şu imiş: Kaydu, eğer Kubilay Han'ın sarayına giderse ödürüleceğinden korkuyormuş.

İşte, Kaydu ile Kubilay Han arasındaki çatışma ve kavga böyle başlamış.

Gel zaman git zaman, aralarındaki kavga silâhlı çatışmaya dönüşmüş. Kaydu, bu savaşlarda pek yalnız kalmadığını görmüş. Cengiz Han'ın soyundan gelen bazı beyler Kaydu'nun yanında yer almışlar.

Cengiz Han, bu imparatorluğun kurucusudur, dünyanın da yarısını fethetmiştir. Şimdi sizlere Kaydu ile Kubilay Han'ın askerleri arasındaki bir-iki savaşı anlatayım.

Daha önce şunu söylemek isterim. Tatarlar şöyle savaşıyorlar:

«Her asker yanına 60 ok alıyor. Bunların 30 tanesi küçük ince delici oklar. Diğerleri de kalın büyük parçalayıcı oklar. Önce oklarla düşmanlarını saf dışı etmeye çalışıyorlar. Okları bitince, kılıçlarını çekiyorlar, kalın da birer kalkanları var.

Şimdi gelelim ilk savaşlarına.

1266 yılında, Kaydu, yanına yeğeni Yesudar'ı alır ve birlikte büyük bir ordu toplarlar. Niyetleri, Kubilay Han'ın iki kumandanına - ki bunlar aynı zamanda Kaydu'nun da kuzenleri olmaktadır - saldırmaktır.

Kaydu'un yeğenlerinin adları, Çibay ve Çiban. Bunlar hem Kubilay Han'ın güvendiği kumandanlar

hem de büyük hükümdar onlara arazi vermiş, asker vermiş.

Çibay ile Çiban, Çağatay'ın oğulları; emirlerinde büyük bir de ordu var.

Kaydu, askerlerini toplar. Aşağı yukarı söylediklerine bakılırsa 100 bin atlı başlarında Kaydu olduğu halde Çiban ve Çibay'ın askerlerine saldırır.

Her iki taraf da kıyasıya savaşırlar, çok ölen olur; sonunda Kaydu, hasımlarını yener. Çibay ile Çiban kaçarlar.

Kaydu, kazandığı bu zaferle memleketine döner, artık mağrur bir kumandandır, çünkü Kubilay Han'ın askerlerini yenmiştir.

İki yıl barış içinde yaşar. Bu iyi yıl içinde de Kubilay Han ona karşı hiç bir harekette bulunmaz.

İki yılın sonunda Kaydu, gene büyük bir ordu toplar. Bu defa niyeti şu:

«Karakurum'da Kubilay Han'ın bir oğlu yaşamaktadır. Adı, Numughan'dır. İşte, Kaydu, bu defa Numughan'a saldırmak ister.

Ordusuyla Karakurum'a yürür. Yaklaştığında Numughan'ın adamları ,hemen durumu haber verirler. Numughan da hemen ordusunu toparlar. Onun da aşağı yukarı 60 bin atlısı vardır.

Derken, her iki taraf da en müsait bir yerde kamp yapar. Askerlerine çeki düzen verir, onların morallerini yükseltir.

Sonra iki Tatar ordusu karşı karşıya gelir. Atlılar, yayalar, saf hâlinde beklerler. Tatarlarda bir de şu var: Hükümdarları veya kumandanları davul çalmadan hücuma geçmiyorlar.

O arada askerler, dört telli bir çalgı çalıyor, şarkı söylüyorlar. Böylece savaş anını bekliyorlar.

Uzun bir zaman askerler, çalgı çalıp, şarkı söylerler ve beklerler. Sonunda davulun sesi duyulur. Bu-

nun üzerine de askerler saldırıya geçerler.

Önce oklar havada uçuşur, ok yağmurundan gökyüzü âdeta kararır. Nice insan nice at ölür. İnsanların bağırışından gökgürültüsü bile işitilmez.

Oklar bitince de yaylarını atar, kılıçlarını çekerler. Bu defa da kılıç şakırtısı gökyüzünü sarar.

Size şunu söylemek isterim: Anlattıklarına göre, şimdiye kadar Tatarların en müthiş savaşı bu imiş. Bu kadar kanlı bir savaşa girişmemişler.

Kaydu ile Numughan'ın savaşının nasıl bittiğini merak ettiniz herhalde, anlatayım.

Akşam güneş batarken, her iki taraf da öylesine ağır kayıplar verir ki, zaferi almak için saldıracak güçleri kalmaz.

Buna rağmen Kaydu son bir gayretle atılmak ve savaşı sonuçlandırmak ister. İşte tam bu sırada bir haber gelir:

«Kubilay Han, büyük bir ordu göndermiş, neredeyse burada olacakmış.»

Kaydu, bir an düşünür:

«Bunca kayıp verdik, savaşın sonunu alamadık. Askerler yorgun, Kubilay Han'ın yeni taze kuvvetlerine dayanamaz.»

Bunun üzerine, danışmanlarını toplar, sorar. Danışmanları şöyle derler:

«Nice insan öldü, nice ev yıkılıp çocuklar babasız, kadınlar eşsiz kaldı. Askerimiz yorgundur, dayanamaz.»

Kaydu:

«Haklısınız, onun için hemen tedbir alınız, karanlık basınca çekileceğiz.»

Sabahın ilk ışıkları savaş alanına düşmeye baş-

larken Numughan, Kaydu'nun askerlerinin atlarına binmiş epey uzaklaşmış olduğunu görür.

Bu defa o danışmanlarını çağırır:

«İzleyelim onları, savaşı bitirelim artık.» der.

Komutanları da:

«Askerlerimiz yorgundur, bir adım bile atacak halleri yoktur, hem kaybımız büyüktür.» derler.

Böylece Kubilay Han'ın oğlu Numughan da Kaydu'yu izlemez.

Kaydu ve askerleri, yorgun argın, Semerkant'a döner.

Kubilay Han, Kaydu'nun orduyla oğlu Numughan üstüne yürümesine öyle kızar ki sarayını adeta alt üst eder, önüne çıkana bağırır.

Hemen danışmanlarını toplar, sorar:

«Kaydu, sık sık topraklarımıza saldırıyor, insanlara zarar veriyor.»

Danışmanları, pek bir şey söylemezler, bilirler ki Kaydu ne de olsa Kubilay Han'ın yeğenidir, aralarında kan bağı vardır.

Kubilay Han da:

«Eğer yeğenim olmasaydı, en ağır işkencelerle onu öldürtürdüm.» der.

Böylece Kaydu, Kubilay Han'ın elinden kurtulur.

Şimdi size Kaydu ile ilgili başka bir olayı anlatayım.

Kaydu'nun bir kızı vardı, adı Ayyürek idi. Tatarcada dolun ay anlamına gelir.

Ayyürek güçlü cesur bir kızdı, ülkede bileğini bükecek bir erkek daha yoktu. Cesarette, kuvvette nice erkeği pes ettirmiş, nicesini ok atmada, kılıçla vuruşmada alt etmişti.

Babası, kızı değil mi, Ayyürek'in evlenmesini istiyordu.

Günlerden bir gün kızını çağırdı:

«Ayyürek, artık zamanı geldi, evlen.» dedi.

Ayyürek:

«Ülkede bileğimi bükecek bir erkek yok, kuvvet yarışmalarında hepsi pes ediyor.» dedi.

Burada size bir Türk geleneğini söyleyeyim. Türkler evlenirken sınıf ayırımı gözetmezler, bir asil Türk erkeği, dilerse, beğenirse, istediği kızla evlenebilir. Kızın kendisi gibi asil bir aileden gelmesi şart değildir.

Bir de şu var: Türkler çocuklarını babalarının adlarıyle çağırırlar. Meselâ, annesinin adı Bertha ise, Bertha'nın oğlu veya Mary'nin oğlu demezler. Babasının adı meselâ Peter ise Peter'in oğlu diye çağırırlar.

İşte bunun için, Türkler evlenirken kadınların asil bir aileden gelmesine önem vermezler.

Kaydu, kızı Ayyürek'e:

«Madem öyle istiyorsun, dileğin ne ise onu yap, istediğinle evlen.» dedi.

Ayyürek, babasının bu açık konuşmasına sevindi.

«Kim benden cesur ve güçlü ise onunla evleneceğim.» dedi.

Bunun üzerine, Ayyürek, dört bucağa haber saldı, dedi ki haberinde:

«Soylu bir aileden gelen, benden cesur ve kuvvetli bir erkekle evleneceğim. Bileğine güvenen, karşıma çıksın.»

Haber dört bucağa yayılınca kendisine bileğine güvenen soylu erkekler yola çıkarlar, Ayyürek ile yarışmak için Semerkant'a gelirler.

Yarışma günü geldi. Soylular Kaydu'nun sarayında toplandılar.

Derken, Ayyürek ile bileğine güvenen erkekler ala-

na çıktılar. Hepsi geyik derisinden işlemeli elbise giymişti.

Kaydu, Ayyürek ile kapışacaklara seslendi:

«Eğer Ayyürek'in sırtını yere getirirseniz eşiniz olacak, yoksa ona 100 at vereceksiniz.»

Böylece yarışma başladı.

Size şunu söyleyeyim, Ayyürek küçük bir dev idi, kolları bilekleri adaleleri alt edilmez güçteydi.

Sonunda ne oldu?

Dört bucaktan gelen soylu erkekler bir bir pes ettiler, Kaydu'nun demir bilekli kızı Ayyürek, hepsinin sırtını yere serdi. Hatta dediklerine bakılırsa, 10 bin at da kazandı.

Yıllardan 1280 idi. Çok zengin, çok yakışıklı çok da soylu bir genç, Ayyürek ile yarış etmek istedi, haber de saldı.

Genç, Pumar hükümdarının oğlu idi, çok kuvvetliydi, şimdiye dek de ne sırtı yere gelmişti ne de bileğini büken çıkmıştı.

Kaydu'nun sarayına vardığı zaman herkes içinden:

«Ah ne yakışıklı genç, keşke Ayyürek'in sırtını yere serse de evlenseler.» diye geçirdi.

O gün, gene soylular sarayın avlusunda toplandılar, Pumar hükümdarının oğlu çıktı, seslendi:

«Ayyürek'i kuvvette pes ettireceğim, yoksa ona bin at vereceğim.»

Pumar hükümdarının oğlu yanında bin at da getirmişti, inanıyordu ki, Ayyürek'i pes ettirecek.

Ayyürek ile genç, gene geyik derisinden işlemeli elbiselerle avluya çıktılar, çok kalın bir halatın bir ucundan biri diğerinden de öteki tuttu, başladılar çekiştirmeye.

Her ikisi de kuvvetliydi, hatta dediklerine göre,

Ayyürek epey de zorlanmış, az kalsın yere düşecekmiş.

Neyse, onlar var güçleriyle ipi çekiştirirken de Kaydu, diğer soylu kişiler, gencin kazanmasını dilerlermiş, çünkü yakışıklı, zengin ve soylu genci çok beğenmişler.

Birden Ayyürek,pençeye benzer elleriyle, halatı çektiği gibi, Pumar hükümdarının oğlunun beline sardı, sonra da avlunun bir köşesine fırlatıp attı.

Genç, kendisini toparlayıp ayağa kalkınca utancından hemen saraydan kaçtı, bin atı Ayyürek'e bırakıp, ülkesine gitti.

Sonra kederinden kapandı kaldı.

Şimdiye kadar kimse onu yenmediği için üzüntüsü büyüktü bütün ısrarlara rağmen uzun zaman kimseye görmedi.

Gene dediklerine bakılırsa, kederden ölüp gitmiş.

Kaydu kızı Ayyürek'i bir çok savaşa götürmüş, hatta savaşın birinde, düşman karargâhına tek başına girmiş, kumandanlarından birini kaptığı gibi kendi saflarına getirmiş.

Size Kaydu'nun müthiş kızını anlattım, şimdi de Kaydu ile Arghun arasındaki korkunç savaşı nakledeyim.

Arghun, Hükümdar Abaka'nın oğlu idi. Abaka, çok büyük ve geniş topraklara sahip bir hükümdardı, ülkesi zengindi, halkı kalabalıktı.

Arghun aynı zamanda Kaydu'nun ülkesiyle de sınırdaştı. Abaka, Kaydu'nun zaman zaman komşu topraklara saldırmasına çok kızdığı için oğlu Arghun'u çağırdı dedi ki:

«Askerlerini topla, sınırlarımızdaki kasaba ve şe-

hirlerimizi korumaya git. Kaydu'nun ne yapacağı belli olmaz, saldırabilir.»

Bunun üzerine Arghun, askerlerini toplar, sınıra gider, Gıhon nehrinin bir kıyısında yerleşir.

Kaydu ise Arghun ile savaşı aklına koymuş bir defa, kardeşi Barak'ı çağırır:

«Cesur bir askersin, senin Arghun'un üzerine yürümeni istiyorum.» der.

Barak şöyle bir düşünür:

«Atlılarımız güçlüdür, onlardan da fazlayız. Söz veriyorum, Arghun'u pes ettireceğim.»

Barak, hemen askerlerini toplar, çeki düzen verir ve sefere çıkar.

Günlerce yol alırlar, sonunda Gihon nehrinin öteki kıyısına varırlar. Arghun'un adamları bakıp görürler ki, Barak kuvvetli bir ordu ile üstlerine geliyor, hemen koşup haber verirler.

Barak hemen askerlerini alarma geçirir. Kumandanlarını toplar:

«Barak nehrin karşı kıyısında kamp kurdu, ne yapalım?» der.

Kumandanları hazır durmalarını ve beklemelerini söylerler. Böylece üç gün her iki taraf da hazır halde, bekler.

Derken,üç günün sonunda, Barak, gün ışırken nehri aşar ve Arghun'un üstüne saldırır, savaş davulları çalınır, şarkılar söylenir.

Çok geçmeden de iki Tatar ordusu birbirlerine girer. Müthiş bir savaşa tutuşurlar, havada uçan oklardan gökyüzü görünmez olur, akan kanlardan yer kızıla boyanır.

Sonunda Barak, Arghun'un öyle kanlı savaştığını görür, askerlerinde derman kalmadığını da anlayıp ordusunu toplar nehri bir acele geçerler.

Bunu gören Arghun hemen emir verir:

«Hiç bir düşman askerini kaçırmadan takip edin.»

Arghun'un askerleri Barak'ın peşine düşerler. İşte tam bu sırada Arghun'a bir haber gelir:

«Baban öldü, hemen geri dön.»

Babası Abaka'nın ölümü, Arghun'u çok kederlendirir, hemen kumandanlarını toplar:

«Geri döneceğiz, babam ölmüş.» der.

Bunun üzerine Arghun, askerlerini toplar, uzun yolculuğa çıkarlar. Saraya en azından kırk günde giderler.

Şimdi gelelim, Abaka'ın ölümüne.

Abaka ölünce, onun diğer kardeşi Ahmet Sultan, kardeşinin tahtına geçmek ister, yeğeni Arghun'un savaşa gittiğini ve hiç bir haber olmadığını bildiği için, der ki:

«Arghun'dan bir haber gelmedi. Öldü mü kaldı mı bilmiyorum. Kardeşimin tahtına ben çıkacağım.»

Bir merasim yapılır, Ahmet Sultan tahta çıkar, gene geleneklerine göre, kardeşi Abaka'nın bütün odalıkları ve karılarını da alıp, hazinesine el koyar.

Sarayındaki kardeşinin danışmanları şöyle derler:

«Hükümdarımız Abaka öldü, yeğeniniz Arghun uzak illerde savaşmaktadır. Taht böyle bırakılmaz, siz geçiniz.»

Ahmet Sultan, Müslüman bir hükümdar; kardeşinin sarayında hemen herkes onun tarafını tutar ve:

«Sizden iyi hükümdar gelmez, ülkeye siz lâzımsınız.» diye ısrar ederler.

İşte bunun üzerine Ahmet Sultan tahta geçer. Abaka'nın hazinesi de öyle zenginmiş ki, dillere destan imiş.

Ahmet Sultan tahta oturduktan sonra, ülkesini yönetmeye başlar, dediklerine göre iyi bir insanmıs idaresinden herkes memnunmuş.

Biz gelelim, Arghun'a.

Arghun, ordusunu toplayıp, memleketine döner. Tabiî haber duyulur, Ahmet, yeğeni Arghun'un ordusuyle başşehire geldiğini işitir.

Hiç telâşa kapılmaz, danışmanlarını çağırır, meclis toplanır. Der ki:

«Yeğenim Arghun, ordusuyla geliyor.»

Danışmanları, tek tek düşüncelerini söylerler. Şunları derler:

«Hemen ordumuzu toplayalım, Arghun'u karşılayalım, cezasını verelim, işkenceyle onu öldürelim.»

Ahmet düşünür:

«Bunun için ordu toplamak gerekir, Arghun nerdeyse kapımıza gelecek.»

Danışmanları:

«Olsun, bir haftada asker toplarız.» derler.

Gerçekten de bir haftada 60 bin atlı yaya toplanır. Danışmanları da askerleri de Ahmet'i sevdikleri için hırsla Arghun'un üzerine yürüyüşe geçerler.

Haber duyulur; Arghun'un beş günlük yolda olduğu öğrenilir. Bunun üzerine Ahmet, konaklar.

Savaşa pek elverişli bir yerdir burası, hemen askerlerini, subaylarını toplar, onlara şunu söyler:

«Bu taht hak olarak bana kaldı, kardeşim Abaka ölünce taht bana kalmalıydı, çünkü aynı babanın oğullarıyız. Babamız bu toprakları zaptetti, ben de onlara dirlik getirdim.»

Askerleri bu sözleri coşkunlukla karşılarlar, evet haklısın, derler.

Ahmet konuşur:

«Şimdi kardeşimin oğlu benim yeğenim Arghun, tahtı ele geçirmek için üzerimize geliyor. Aslında tahtta hiç bir hakkı yoktur. Babasının oturduğu tahtta aslında benim de yarı hakkım vardı ama ben hepsini karde-

şini Abaka'ya bırakmıştım. Oysa Arghun tahtta hak iddia ediyor. Tahtın asıl sahibi benim.»

Subaylar, kumandanlar bunun üzerine:

«Arghun tahtta hak sahibi olamaz, onun asıl haklı sahibi sensin.» derler.

Ahmet askerlerin bağlılığına sevinir:

«Benim ardımdan geldiğiniz için çok sevinçliyim. Ülkeyi sizlerle birlikte iyi niyetle yöneteceğim, size bunu söz veriyorum. Madem siz de tahtın asıl sahibinin ben olduğumu kabul ediyorsunuz, Arghun'a dersini verelim.»

Bu konuşma askerlerinin tasvibiyle karşılanır, kumandanları:

«Bütün kuvvetimizle çarpışacağız, Arghun'a gereken dersini vereceğiz.» dediler.

Ahmet de şu cevabı verir:

«Hepiniz cesur iyi askerlersiniz, iyi niyetinizden şüphem yoktur.»

Bunlar ola dursun, Arghun, adamları vasıtasıyle amcası Ahmet'in büyük bir kuvvet ile, kendisini beklediğini öğrenir. Hemen danışmanlarını toplar.

«Amcam Ahmet, en az 60 bin kişilik bir orduyla bizi bekliyormuş, ne yaparız?» der.

Danışmanları:

«Hiç vakit kaybetmiyelim. Yürüyüşümüzü kesmeyelim. Ahmet'in üstüne saldıralım.» derler.

Arghun bu tavsiyeyi makul bulur, amcası Ahmet'in üstüne yürüyüşe geçer.

Bunun bir sebebi de şudur; amcasından korkuyor dedirtmemek. Böyle olursa, askerlerinin artık kendisini takip etmiyeceklerini de bilmektedir.

Bunun üzerine, cesur olarak korkmadan karşılaşmayı kabul eder.

Ahmet'in ordusuna yakın bir de konaklarlar, sonra

Arghun danışmanlarını toplantıya çağırır, meclis kurulur:

Arghun der ki:

«Dostlar, kardeşler, babam Abaka'nın sizleri ne kadar çok sevdiğini biliyorsunuz. Hayattayken sizleri kardeşi olarak görürdü. Onunla birlikte nice yerler zaptettiniz, memleketimize nice topraklar kattınız. Ben, sizleri bu kadar seven hükümdarın oğluyum.»

Danışmanları Arghunun sözlerini tasdik ederler:

«Biliriz, babanız Abaka, bizleri çok severdi, onun için ardından gittik, bunca savaşa katıldık.»

Arghun, konuşur:

«Babam Abaka sizleri ne kadar seviyor idiyse, ben de oğlu olarak sizleri severim. Oysa amcam Ahmet, babamdan kalan tahtı gaspetti, bizlerin fethettiği topraklardan gene bizleri atmak istiyor. Sonra şunu asla unutmayın, o bizim dinimizden bile değildir, Müslüman oldu.»

Kumandanları danışmanları bağırırlar:

«Evet haklısın, o Müslümandır. Bizden sayılmaz.»

Arghun, kumandanların bu tepkisini sevinçle karşılar, der ki:

«İşte bunun için biz hakkımız için savaşacağız. Haklı olan biziz, düşmanımız ise yanlış yoldadır. Şimdi sizlerden şunu istiyorum: Herkes kendisine düşeni yapacaktır. Bütün gücümüzle savaşacağız, hakkımızı alacağız.»

Kumandanları da şöyle dediler:

«Dediklerin doğrudur, tahtın hakik sahibi sensin, bunun için savaşmak lâzımdır, biz de öyle yapacağız.»

Sonra hep birlikte cesurca çarpışacaklarını, öldüreceklerini, kazanıncaya kadar vuruşacaklarını söylerler.

Tam bu sırada kumandanlarından biri ayağa kalkar ve der ki:

«Sözlerinin her kelimesinin doğru olduğuna yürekten inanıyorum. Mutlaka zafere ulaşacağız. Hepimiz cesurca dövüşeceğiz, bu savaşın galibiyetini kimse bizden alamıyacaktır. Ancak bunun için vakit kaybetmemeliyiz. Hemen düşmana saldırmalıyız.»

Öteki kumandanlar, onun bu sözlerini başlarını sallayarak tasdik ettiklerini gösterdiler.

Bunun üzerine Arghun, ertesi sabah şafakla birlikte Ahmet'in konakladığı yere doğru yürüyüşe geçmeye karar verdi. Gün doğarken de ordu harekete geçti.

Ahmet'in konak yerine 15 kilometre kadar uzakta durup en güvendiği iki adamını yanına çağırır. Şunları der:

«Size güvenim vardır, gizlice gidecek ve Ahmet'e bu mesajı ileteceksiniz.»

İki elçi, gizlice atlarına atladılar, Ahmet'in konak yerine gittiler. Aslında Ahmet ile danışmanları da o iki elçi de birbirlerini iyi tanıyorlardı.

Ahmet, iki elçiyi iyilikle ve güler yüzle karşıladı, buyur etti, çadırında danışmanları ile oturmuş konuşuyordu.

Elçiler, onu selâmladılar ve dediler ki:

«Sultanım, yeğeniniz olan Arghun, olup bitenleri çok iyi bilmektedir. İnanıyor ki, siz, ondan tahtı çaldınız ve şimdi ölüm kalım savaşına giriştiniz. Gerçek şudur ki, siz üstünüze düşen görevi yapmadınız, iyi bir amca gibi hareket etmediniz.»

Rahmet, elçilerin sözlerini dinler, ama hiç bir tepki göstermez. Elçiler sözlerine devam ederler:

«İyi bir amca böyle hareket etmezdi. Bunun için kusurlusunuz. Ama Arghun size şu haberi gönderdi: Ne olursa olsun, Arghun, sizi bir büyük olarak kabul ediyor. Hatta bir baba kabul ediyor. Sizden istediği şu, savaşa son verelim, sizinle bir büyük bir küçük arasındaki münasebet nasılsa gene öyle hareket edelim.»

Ahmet, bir süre düşünceye dalıyor, hiç karşılık vermiyor. Bu arada elçiler konuşmalarını şöyle bitiriyorlar:

«Yeğeniniz Arghun, size haber eder, aramızdaki bu kırgınlık bitsin, gene barış içinde yaşayalım.»

Ahmet gene bir süre cevap vermez, sonunda şunları söyler:

«Yeğenimin ne dediğini iyice anladım. Bu topraklar benimdir. Onun değildir. Babası nasıl bu toprakları almışsa ben de tıpkı babası gibi bu toprakların alınışında hizmet ettim. Bunun için toprakların tek hâkimi benim. Ama öyle istiyorsa, kendisine söyleyin, ülkenin hükümdarı benim, ona istediği ünvanı veririm, tıpkı oğullarım gibi onu eşit tutarım.»

Elçiler sükûnet içinde Ahmet'in sözlerini dinlerler.

Ahmet devam eder:

«Oğullarım neye sahip iseler Arghun da aynı haklara sahip olacaktır. Hatta en yüksek rütbeyi kendisine vereceğim. Yok bunu da istemezse, artık kendisi bilir. Bundan başka elimden bir şey gelmez.»

Elçiler bir an bakışırlar, sonra usulca sorarlar:

«Son teklifiniz bu mudur?»

Ahmet başını sallar:

«Evet. Yaşadığım kadarıyle söyleyeyim, bundan başka söyleyecek bir şeyim yoktur.»

Bunun üzerine iki elçi, artık Ahmet'in konak yerinde durmanın gereksizliğini anlar yola çıkarlar.

Arghun'un konak yerindeki çadırına gelince hemen atlarıdan iner içeri koşarlar, Arghun büyük bir heyecanla onları beklemektedir.

Elçiler soluk soluğa Ahmet'in anlattıklarını naklederler. Arghun, amcasının söylediklerini işitince kıpkırmızı kesilir, kızgınlıktan bağırmaya başlar:

«Amcam, beni gasıp ilân etmek istiyor. Asıl ga-

sıp kendisidir. Benim hakkımı çaldı. Ben ona gösteririm.»

Bunları o kadar yüksek sesle bağırır ki, işiten, ne oluyor diye koşar.

Arghun, bunun üzerine:

«Yarın gün ışırken saldıracağız. Hazır olun cenge.» diye bağırır.

Arghun'un askerleri bütün gece hazırlanırlar.

Ne var ki, amcası Ahmet de casusları vasıtasıyle Arghun'un ertesi sabah gün ışırken saldırıya geçeceğini öğrenir. O da hazırlanır.

Sabah olup gün ışımaya başlarken, Arghun'un askerleri ile amcası Ahmet'in askerleri karşılaşırlar; bir şiddetli savaşa tutuşuyorlar.

Tatar savaşlarının ne denli şiddetli geçtiklerini birkaç defa sizlere anlattım; işte bu savaşta da kara oklar havada uçuşur, gökyüzü görünmez olur.

Oklar bitince de kılıçlar çekilir, kanlı bir dövüştür sürer gider. Kılıç kalkan çarpışmasından gökyüzü inler, gürültüler yüce dağlarda yankılanır.

Arghun, çok cesurca dövüşür, bütün adamlarına örnek olur, ama sonunda yenilir. Askerleri artık dayanamazlar ve kaçarlar. Ahmet ile askerleri de hemen peşlerine düşer.

Sonunda Arghun ele geçer.

Ahmet bunu işitince:

«Yeter artık takip etmeyin, nasıl olsa Arghun'u ele geçirdik.» der.

Artık Ahmet'in askerleri sevinç içinde ganimetleri toplarlar, Ahmet de Arghun'u zincire vurdurur, zaferini de içki içerek eğlenceler düzenleyerek kutlar.

Askerleri toplanınca da emir buyurur:

«Ben memlekete dönüyorum, bir kısmınız benimle birlikte gelecek, diğerleri sonra gelir.»

Danışmanları ve kumandanları arasında en çok güvendiği yaşlı bir melik varmış, hemen onu çağırır ve der ki:

«Arghun'u sana teslim ediyorum. Buradaki kuvvetlere de sen bakacaksın.»

Yaşlı melik baş eğer:

«Sultanım, siz yurda dönünüz, gözünüz arkada kalmaz, ben Arghun'a da askerlerimize de göz kulak olurum.»

Bunun üzerine Ahmet askerlerini ve ganimetlerini toplar, bir an önce sarayında eğlenceler düzenlemek iştiyakıyle yurda döner.

Gelelim biz yaşlı melik ile Arghun'un hikâyesine.

Yaşlı melik, Arghun'u da babası Abaka'yı da tanıyormuş. Ahmet gittikten sonra kendi kendisine düşünür:

«Ne de olsa soylu bir kişidir Arghun, sonra tahtı da babasından ona kaldı. Böyle zincirler içinde kalması doğru olur mu?»

Bir zaman işte böyle düşünür. Bir yandan da Arghun'a karşı kötü davrandıklarını, ona itaat etmediklerini itiraf eder. Tabiî bunları içinden yapar.

Bunun üzerine, diğer melik ve kumandanları toplar onlara sunları söyler:

«Kardeşler, biz bundan yıllar önce Arghun'un babasına hizmet etmiştik. Birlikte savaşlara katıldık, bu toprakları sizlerin yardımıyle aldık. Bugün Arghun'un böyle zincire vurulması sizin vicdanınızı sızlatmıyor mu?»

Diğer melikler baslarını sallarlar:

«Evet. Biz Arghun'un babasının sarayında idik, ona hizmet ettik. Son böyle olmamalıydı.» derler.

Yaşlı melik sözü tekrar alır:

«Aslında taht babasından Arghun'a kaldı. Bu durumu haksızlıktır. Tahtın asıl sahibi Arghun'dur.»

Melikler.

«Sen içimizde en bilgili ve zeki olan kişisin. Sen ne diyorsan doğrudur.» derler. Ve aralarında bir birlik kurarlar.

Birliğe katılan melikler şunlar:

Boga, Elçiday, Togan, Tegena, Togaçar, Ulatay ve Samagar.

Aralarından Boga'yı temsilci seçerler. Boga da Arghun'un kaldığı çadıra gider ona şunları söyler:

«Ey Arghun, seni hapsettirmekle ne kadar yanlış bir şey yaptığımızı anlıyoruz. Aramızda toplandık karar verdik: hatamızı affet ve bizi tekrar meclisine kabul et. Biz eskisi gibi sana hizmet etmek istiyoruz.»

Arghun bu sözleri duyunca önce birden hiddetlenir:

«Siz benimle alay mı ediyorsunuz?» der, bağırır.

Boga, ciddiyetle cevap verir:

«Hayır, biz iyi niyetle sana geldik, hatamızı kabul edip sana söyledik.»

Bunun üzerine Arghun:

«Benimle alay etmekle de büyük hata yapıyorsunuz. Hem meclisinize kabul ediniz diyorsunuz hem ben zincirler içindeyim. Gidiniz ve beni rahat bırakınız.»

Boga der ki:

«Güven bize Ey Arghun, seninle alay etmiyoruz. Bak sana bağlı kalacağım için huzurunda yemin edeyim.»

Boga yemin eder, ardından diğer kumandanlar girer, onlar da Arghun'a bağlı kalacaklarına dair yemin ederler. Arghun bundan sonra:

«Ben de sizleri hizmetime kabul ediyorum.» der.

Hemen Arghun'un zincirlerini kırarlar, onu serbest bırakırlar. Arghun hemen buyurur:

«Burada Ahmet'in kendi yerine bıraktığı biri var, başkumandan o, çadırını ok yağmuruna tutunuz.»

Emri yerine gelir, başkumandanın çadırını ok yağmuruna tutarlar, çadırı yerle bir ederler.

Bundan sonra, Arghun, bütün subayları ve başları toplar, onlara der ki:

«Bana itaat edecek misiniz?

Subaylar:

«İtaat edeceğiz, emirlerini yerine getireceğiz.» derler.

Arghun kumandayı ele alınca hemen bir mektup yazar ve haberciye:

«Bu mektubu hiç vakit kaybetmeden Ahmet'e götüreceksin.» der.

Haberci mesajı alır, atına atlar, yıldırım gibi Ahmet'in sarayına doğru uçar gider.

Arghun da askerlerini toplar, Ahmet'in sarayına doğru yürüyüşe geçer.

Haberci saraya ulaştığında Ahmet büyük bir şenlik veriyormuş, haberci mektubu uzatır:

«Sultanım, size bu haberi getirmek istemezdim, ama biliyorsunuz haberciyim ben. Sizin güvendiğiniz beyler size baş kaldırdı, Arghun'u, serbest bıraktı ve orada bıraktığınız başkumandanınızı öldürttü. Sarayınıza doğru askerleriyle geliyor.»

Ahmet, bu haberi duyunca, öyle bir telâşa kapıldı ki ne yapacağını şaşırdı, âdeta dondu kaldı.

«Sana inanıyorum haberci.» dedi. «Sen git ben ne yapacağımı düşünürüm.»

Ama Ahmet artık telâşlanmıştı, mantığını kaybetmişti. Arghun'un buraya geleceğinden korkmaya başlamıştı. Hemen en yakınlarına emir verdi:

«Hazır olun, gidiyoruz. Artık burada duramayız.»

Yol hazırlıklarını tamamladılar. Ahmet:

«Mısır sultanı beni sever, yanına gideceğiz.» dedi.

Doğru atlarına atlayıp yola koyuldular. Rüzgâr gibi gittiler.

Sarayda kimse Ahmet ile has adamlarının nereye gittiğini öğrenemedi.

Ahmet uçar gibi gidiyor ya; altı gün yol almış. Altı günün sonunda bir geçite gelirler. Geçit de sınır hani. Askerler geçiti bekliyorlar.

Geçitten geçerlerken, bir subay onu tanır, yolunu keser:

«Sen Ahmet'sin değil mi?» der.

Ahmet büsbütün telâşa kapılır, tanındığını anlayınca, başlar yalvarmaya:

«Sana yanımdaki bütün hazinemi vereyim, ne olur beni bırak, yolumuza gidelim.»

Subay kaşlarını çatar:

«Olmaz, sen Arghun'un tahtına haksız olarak oturdun, onu zincire vurdun.» der.

Ahmet subayın ayaklarına kapanır:

«Ne olur beni serbest bırak, gidelim.» der tekrar.

Subay, hiç acımaz, Ahmet ile adamlarını bağlar, sıkı bir emniyet tedbiri alarak, saraya doğru yola koyulur. Günlerce hiç durmadan at koştururlar.

Saraya vardıklarında Arghun'un üç gün önce geldiğini, Ahmet'in kaçtığını duyunca çok kızdığını öğrenirler. Subay hemen Arghun'un huzuruna çıkar:

«Merak etmeyin, sultanım,» der. «Ahmet kaçarken yakaladık size teslim etmeye geldik.»

Sonra kolları bağlı olarak Ahmet'i huzura getirirler. Arghun buna çok sevinir, ona mükâfatlar verir, sonra da emreder:

«Amcam Ahmet'i hemen götürün.»

Yalnız bu emri çok güvendiği adamlarına verir. Onlar da Ahmet'i alırlar, meçhul bir yere götürürler. Bir daha da Ahmet'ten haber alınmaz.

Arghun, saraya gelip babası Abaka'dan kalan tahtına oturunca, memleketindeki bütün subaylar, soylular saraya gelir Arghun'a bağlılıklarını bildirirler.

Derler ki:

«Bir zamanlar bu tahtta baban Abaka oturuyordu, şimdi sen hakiki varisi olarak oturacaksın.»

Anlattığım bu olaylar 1286 yılında cereyan etti. Arghun tahta çıkınca altı yıl hüküm sürdü, oysa amcası Ahmet ancak iki yıl tahtta kalabilmişti.

Sonra Arghun bir gün öldü; dediklerine göre hastalanmış da ölmüş. Ama bunun tersini söyleyenler de var; bir rivayet de şöyle, düşmanları Arghun'u zehirlemişler. Kesin olarak Arghun'un neden öldüğü bilinmiyor.

Arghun ölünce amcası Kayikhatu tahtı hemen ele geçirdi. Daha doğrusu zaptetti.

Size şimdi bu hikâyeyi anlatayım.

Arghun'un bir oğlu vardı, adı Gazan idi. Ancak babası Arghun onu uzak bir diyara göndermişti. Gazan 30 bin kadar atlı ile başka bir ülkede bulunuyordu.

Babasının öldüğünü nice sonra öğrendi, bir gün bir haberci geldi, dedi ki:

«Ey Gazan, sana acı bir haber vereceğim. Üzülme.»

Gazan önce merak etti, sordu:

«Söyle, neymiş acı haberin.»

«Sultanımız Arghun öldü.»

Gazan, babasının ölümüne çok üzüldü, büyük bir yeise düştü. Haberci:

«Başka bir haberim daha var, amcanız Kayikhatu, babanız ölünce tahtını gasbetti.»

Gazan bu habere daha üzülür, yeisi büsbütün artar. Gazan hemen yanındaki subayları topladı ve dedi ki:

«Şu anda babamın tahtını korumak için hareket edebiliriz. Ama sınırdaki vazifemiz daha önemlidir, düşman hazır durumda, saldırabilir.»

Subaylar da dediler ki:

«Buradan ayrılamayız. Münasip bir zaman kollar, sonra amcanızı tahttan indirebiliriz.»

Bunlar oladursun, Kayikhatu, tahta iyice yerleşti Arghun'un karısıyle evlendi, zevk ve sefa içinde yaşamaya başladı.

Kayikhatu zaten eğlenceyi severdi, onun için de zamanının büyük kısmını sarayında eğlenceler düzenleyerek geçirdi.

İki yıl hüküm sürdü, sonra bir gün ansızın öldü. Neden öldüğünü bilmiyorlar ama ben size söyleyeyim; bir rivayete göre, Gazan taraftarları onu zehirlemişler.

Şimdi de size kısaca Kayikhatu'nun ölümünden sonraki olayları hikâye etmeye çalışayım.

Kayikhatu ölünce amcası Baydu, tahtı gaspetti, yani kuvvetle ele geçirdi. Yıllardan 1294 idi.

Sarayında meclisinde bulunanlar, Baydu'ya bağlılıklarını bildirdiler. Hatta memleketin birçok yerinden gelenler oldu, hepsi de Baydu'ya bağlı kalacaklarını söylediler.

Yalnız Gazan ile askerleri ve taraftarları Baydu'yu tanımadılar. Dediler ki:

«Baydu, tahtı zorla almıştır, hakiki tahtın sahibi değildir.»

Gazan, Kayikhatu'nun öldüğünü ve tahtı da zorla Baydu'nun ele geçirdiğini duyunca çok kızdı, hemen subaylarını topladı:

«Vazifemiz, vakit kaybetmeden Baydu'ya gereken dersi vermektir.» dedi.

Bunun üzerine askerler hazırlandılar, başlarında Gazan, yürüyüşe geçtiler.

Baydu, Gazan'ın büyük bir kuvvetle üzerlerine geldiğini duyunca meclisi toplantıya çağırdı.

«Gazan, kuvvetleriyle üzerimize geliyor. Onu karşılamak zorundayız. Kuvvetlerimizi toplayalım, üzerine yürüyelim.»

Derken, Baydu da büyük bir kuvvet topladı, yola çıktı. On gün kadar gittiler, çok geniş bir düzlüğe geldiler, savaş için elverişli bir yerdi burası.

Baydu buyurdu:

«Burada konaklarız ve Gazan'ı bekleriz.»

Gazan kuvvetleriyle ancak iki gün sonra oraya varabildi. O da Baydu'nun karşısında yerini aldı konakladı. Artık davullar çalınıp şarkılar söyleyince kanlı bir savaş başlayacaktı. Beklediler.

Size Tatarların savaşlarını birkaç defa anlattığım için artık burada tekrar etmeyeceğim.

Sonunda, Baydu yenildi. Buna da sebep, tahta çıktığı zaman kendisine bağlılıklarını bildiren bazı asker ve subayların, karşı saflara geçmesi, Gazan'a katılmalarıydı.

Baydu yenildi ve savaşta öldü. Askerleri darmadağın oldular. Bunun üzerine Gazan, askerlerini ve ganimetleri topladı, saraya döndü.

Tahta çıktı. Soylular gene geldiler, bağlılıklarını bildirdiler. Yıllardan 1294 idi.

Şimdi siz Abaka'dan Gazan'a kadar olan hikâyeleri öğrendiniz. Aslında hepsi, Bağdad fatihi Hulagu ile başladı. Hulagu, Kubilay Han'ın kardeşi idi, Abaka'nın da babası idi.

DOKUZUNCU BÖLÜM

TÜRKİSTAN

Size bundan önceki kısımlarda, Tatarları ve savaşlarını anlattım.

Şimdi sizlere Türkistan'ı nakletmeye çalışayım.

Kaydu'nun hükümdar olduğu memlekettir Türkistan. Size Kaydu hakkında da çok hikâyeler anlattım. Azıcık da yaşayanlardan söz edeyim.

Kuzeyde bir hükümdar vardır adı Kaunçi'dir. Tatar'dır, halkı da Tatar'dır. Ve çok zalimdirler. Kendilerine göre töreleri kanunları vadır, onları tatbik ederler.

Tanrılarının adı Natigay'dır. Natigay'ın eşi de vardır. Natigay ve eşi, Tatarların hayatlarına kumanda eder, mahsulün bol olmasını sağlar ve hayvanlarını sürülerini korur.

İşte Tatarlar, Natigay ile eşine taparlar.

Yemeklerinin en iyi parçasını, Natigay ile eşine verirler. Oysa kendilerini görseniz, vahşi hayvandan farksız yaşarlar.

Kaunçi başına buyruk yaşayan bir hükümdardır, kimseye bağlı değildir. Hatta dediklerine göre, Cengiz Han'ın soyundan geliyormuş.

Yerleşik bir halk değil bu Tatarlar; göçebe bir hayat sürüyorlar. Öyle bizim memleketteki gibi kasaba, köy ve şehirleri yok. Geniş bir düzlükte, yaylalarda, dağlık bölgelerde yaşıyorlar.

Başlıca meşgaleleri hayvancılık. Büyük sürüleri var, onları yetiştiriyorlar. Zaten yedikleri et, bol bol da süt içiyorlar.

Göçebe oldukları için de bir yerde buğday veya hububat yetiştirmiyorlar. Eti öylece, ekmeksiz falan yiyorlar. Çok sayıda, deve, koyun, inek, sığır sürüleri var.

Başka hayvanlar da yaşıyor bu bölgelerde, çok iri bembeyaz ayılar, kocaman siyah tilkiler, yabanî eşekler... Bunların kürklerinden de istifade ediyorlar. Kendileri kullanıyor veya satıyorlar.

Daha kuzeyde sazlıklar, büyük göller ve nehirler bulunuyor. Buralara pek atla gidemiyorsunuz. Kar ve buzla kaplı imiş çoğu yer.

Anlattıklarına göre, bu buz ve göller mıntıkası ancak on üç günde aşılabiliyormuş. Öylesine genişmiş. Bu mesafeyi şöyle katediyorlarmış:

Bir günlük mesafede istasyonlar kurmuşlar, orada iri köpekler bulunuyor. Hatta büyük istasyonlarda 40'dan fazla köpek bulunuyormuş.

İşte, haberciler bu köpeklere binerek, atların bile geçmediği yerlere gidiyorlarmış.

Köpeklere de şöyle biniyorlar; tekerlekli araçların pek işlemediği bu yerlerde altları düz kızaklar kullanıyorlar. Bizim memlekette bu atları düz şeyleri harmanda kullanırız, ama Tatarlar buz ve karla kaplı yerlerde taşıma için kullanıyorlar.

Gördüğüm kadarıyle halk doğrusu çok keskin avcı. Hele kürkleri kıymetli hayvanları avlıyor ve epey para kazanıyorlar.

Kürkleri bizim memlekette çok para eden ermin, kara tilki, erkolin gibi hayvanları ustalıkla avlıyorlar.

Avlarken de öyle silâhla falan vuruyor sanmayın, mükemmel tuzak usulleri var, tuzaklarla bu hayvanları tutuyorlar.

Şimdi sizlere garip bir diyardan sözedeceğim.

Burası devamlı karanlıktır, yani başka adıyla Karanlıklar ülkesi.

Daha kuzeye giderseniz, Karanlıklar ülkesine ulaşırsınız. Neden buraya Karanlıklar ülkesi demişler? Anlatması çok basit. Çünkü burada devamlı bir karanlık hüküm sürüyor.

Neden mi karanlık? Ne yıldız ne güneş veya ay, burasını aydınlatıyor. Hani, bizim memleketimizde bir akşam üstü vardır da yarı aydınlıkla karanlık arasıdır, işte burası da böyle.

Bu karanlıklar ülkesinde insanlar vahşi hayvan gibi yaşıyorlar. Kendi başlarına buyruk, ne şef ne kumanda edecek bir kimse...

Bu ülkede bol miktarda kıymetli kürk bulunuyor. Halkı en iyi cins kürkleri, ermin, kara tilki, erkolin gibi hayvanları tuzakla tutup yüksek fiyata satıyor.

Bura insanları iriyarı, güçlü kuvvetli, ama çok renksiz, yüzleri hastalıklı gibi... Bunun da sebebini şöyle anlattılar:

«Karanlıklar ülkesinde yaşamak zahmetlidir. Tabiatın en güç şartları içinde yaşıyorlar, güneş yok, devamlı bir karanlık. Bunun için soluk benizli ve hastalıklı gibi oluyorlar.»

İşte bu karanlıklar ülkesi, bir tarafından Büyük Rusya ile komşu olur. Şimdi sizlere az da olsa Büyük Rusya'dan söz edeyim. Çünkü Karanlıklar ülkesinde artık anlatacak ilgi çekici olay ve şeyler yok.

Rusya, çok büyük bir memleket, kuzeye doğru uzanıyor. Halkı Hıristiyan ama Katolik değil, Ortodoks.

Her bölgesinde ayrı ayrı hükümdarlıklar var, hepsi de başına buyruk yaşıyor, bağımsız krallar, hüküm sürüyor.

Bura halkı tamamiyle bağımsız dedim ama, ara sıra Toktay adındaki bir Tatar hükümdarına vergi ödüyorlar. Ama bu vergi fazla değil.

Rusya'da ticaret çok gelişmiş, pek çok zengin var. Bilhassa kürk ticareti epey para kazandırıyor. Rusya'da birçok memlekette çok aranan ermin, tilki, erkolin gibi pahalı kürkler bol bol bulunuyor.

Rusya'da bir de zengin gümüş madenleri varmış, çok miktarda da gümüş elde ediliyormuş. Zaten tüccarlar kürk ve maden işleriyle uğraşıyorlar, dediklerine göre de çok para kazanıyorlarmış.

Yalnız şunu söylemek isterim; Rusya çok soğuk bir memleket. Soğukluğunu kelimelerle anlatmak çok güçtür, insanlar soğuktan ölüyorlar.

Bunun için ne yapmışlar; yol güzergâhlarında bir çeşit hanlar inşa etmişler; devamlı büyük kütükler yanıyor ocakta, bu hanların da ara mesafeleri kısa; yola çıkanlar veya bir yere gitmek isteyen tüccar, burada ısınıyor, sonra yoluna devam ediyor.

Rusya'da baldan garip bir şarap yapıyorlar. İçimi çok hoş, insanı da çabucak sarhoş ediyor. İçki derken gördüğüm bir şeyi size nakledeyim.

Klüplere çok meraklılar, 50'şer kişilik klüpler kurmuşlar, kadın erkek, zaman zaman burada toplanıp içki içiyorlar. Yalnız bu klüplere daha çok soylular devam ediyor. Bir de klüp dışındaki insanları almıyorlar.

Her klübün bir başı var, buna yüzbası anlamına gelen bir rütbe vermişler. Bir de her klübün statüsü ayrı. Kendilerine göre kanun koymuşlar.

Rusya'da altın para kullanıyorlar. Ama bu bizim

bildiğimiz tipte sikke değil, altın varak gibi bir şey, şöyle böyle 15 santim uzunluğunda.

Çok büyük ve geniş bir memleket, bir ucu okyanusta öteki ucu Avrupa'da.

Rusya, kuzeyde Norveç'e çok yakın, ama soğuktan insan kolay kolay seyahat edemiyor ki...

Rusya'nın âdeta kucakladığı bir deniz de Karadeniz. Size şimdi azıcık oradan söz edeyim.

Karadeniz yuvarlak biçimde, bir bakıma gölü andırıyor. Kıyılarında çeşitli kabileler, milletler yaşıyor.

Bura insanları ticaret ve el sanatlarıyle geçiniyorlar. Kendilerine has da bir dil konuşuyorlar. Karadeniz'in batı kısmında sıra dağlar var.

Size Karadeniz ve çevresinde yaşayan milletlerden söz etmek istemiyorum, çünkü herkes tarafından çok iyi bilinen bir yerdir. Onun için konuyu gene Tatarlara getireceğim.

Batı bölgesindeki ilk Tatar hükümdarı Sayin idi. Büyük ve güçlü bir hükümdardı. Rusya'yı, Kumanya'yı, Alanya'yı, Mencar, Kırgızya, Hazerya'yı zaptetti.

Daha önceleri, yani Tatar hükümdarı Sayin tarafından zaptedilmeden önce, buraları, Kumanlara bağlı idi. Ancak Kumanlar arasında birlik olmadığı için dağınlık küçük küçük kabileler, halklar idi.

Bana dediklerine göre, zaten bu yüzden de bağımsızlıklarını koruyamadılar ve oraya buraya dağılıp gittiler.

Şimdi size iki Tatar hükümdarı, Barka ile Hulagu arasında olan kanlı bir savaşı anlatayım.

Yıllardan 1261 idi. Hulagu ile Barka arasında bir sınır anlaşmazlığı başgösterdi. Her iki hükümdar da kendisini haklı görüyordu.

Anlaşmazlık bir an öylesine kızıştı ki, ikisi de birbirlerine haber saldılar:

Hulagu şöyle dedi:

«Bu iş artık savaşla bitirilir. Savaşacağım.»

Barka da kendi elçisini gönderdi:

«Haklı olan benim. Ben savaşmak istiyorum.»

Böylece her iki taraf da birbirlerine savaş ilân etmiş oldular.

Bunun üzerine Hulagu ile Barka, büyük birer ordu topladılar. Rivayete göre, her bir hükümdarın topladığı asker sayısı 300 bini aşıyormuş.

Tabiî şunu da ilâve edeyim, birbirlerine savaş ilân ettikten sonra altı ayda bu büyük orduyu topladılar.

Derken, Hulagu, askerlerinin başına geçti, yürüyüş başladı. Günlerce gittiler. Sonunda Kafkasya'da bir büyük ovaya vardılar.

Hulagu, burasını savaşa elverişli gördü:

«Burada konaklayacağız.» diye emretti.

Sonra kumandanlarını topladı, dedi ki:

«Burada bekleyin. Barka'nın askerleri gelsin görelim.»

Gelelim Barka'ya.

Hulagu'nun büyük bir ordu ile yürüyüşe geçtiğini işitince Barka, hiç vakit kaybetmedi, savaş meclisini topladı.

«Hemen harekete geçmeliyiz.» dedi.

Kumandanları aynı görüşteydiler:

«Ordumuz hazırdır, hemen yola çıkabiliriz.» dediler.

Bunun üzerine Barka, yürüyüşe geçti, ve Hulagu'nun daha önce gelip konakladığı ovaya vardı.

Aralarında 15 kilometre kadar uzaklık vardı. Ama kuvveti Hulagu'nunkinden fazlaydı, 350 bin atlı ile savaşa gelmişti.

İki gün burada dinlendiler, üçüncü gün savaş meclisini topladı, dedi ki:

«Kumandanlarım, bilirsiniz ki sizleri kardeşim ve oğullarım gibi severim. Şimdiye kadar sizlerle büyük topraklar zaptettik, sizler bana büyük hizmet gördünüz. Şunu da bilin benim neyim varsa, nelere sahipsem, bunlara sizler de en az benim kadar sahipsiniz.»

Kumandanlar da dediler ki:

«Büyük hükümdar, bizleri sevdiğini biliyoruz, sana hizmet ettik, birlikte toprak elegeçirdik.»

Barka devam etti:

«Hulagu bizimle savaşmak istiyor, buraya büyük bir ordu ile geldi. Yalnız şunu da bilin ki Hulagu haksızdır, haklı olan biziz. Onun için savaşacağız. Bizim 350 bin atlımız var, hepsi sayenizde iyi yetişmiştir. Zafer bizim olacaktır.»

Kumandanları da tasdik ettiler:

«Atlılarımız askerlerimiz cesur ve kahramandır, her biri iyi savaşçıdır. Zafer mutlaka bizimdir.»

Bundan sonra savaş meclisinde ne zaman harekete geçeceklerini konuşup görüştüler. Barka:

«Ertesi gün yürüyüşe geçeriz. En çok üç günde düşmanı yeneriz.» dedi.

Kumandanları da birliklerini hazır ettiler.

Gelelim Hulagu'ya, bakalım o neler yapıyor.

Hulagu da savaş meclisini topladı, danışmanlarına kumandanlarına şöyle dedi:

«Dostlarım, oğullarım, kardeşlerim, biliyorsunuz, hayatım boyunca bana hizmet ettiniz, bana yardım ettiniz, Bugüne kadar yanımdan ayrılmadınız, bütün savaşlarıma sizinle katıldım, zaferleri sizinle kazandım.»

Kumandanlar ve subaylar da cevap verdiler:

«Biz sana hizmet ettik, sayende zaferden zafere koştuk.»

Hulagu devam etti:

«Şimdi karşımızda Barka büyük bir ordu ile gelmiş, bizimle savaşmak istiyor. Bizden iki misli de olsa zaferin bizimle birlikte olacağına inanıyorum.»

Ertesi gün Hulagu erkenden kalktı. Kumandanlarına nasıl bir savaş düzenine gireceklerini anlattı. Ordusunu 10 bin 10 bin ayırdı. Sonra yürüyüşe geçti.

Barka da aynı gün, ordusunu düzene sokmuş harekete geçmişti. Sonunda karşılaştılar, bir an durup dinlendiler.

Aslında her iki hükümdar da cesur ve kahramandı, ikisi de Cengiz Han'ın soyundan geliyordu.

Önce davullar çalındı, şarkılar söylendi, sonra kızgın kanlı bir savaş başladı.

Atılan oklardan gökyüzü görünmez oldu, kara bir bulut gibi gökyüzünü kapladı. Oklar bitince de kılıçlar çekildi.

Bu defa, kalkan ve kılıç çarpışmasından başka bir ses duyulmaz oldu.

Hulagu, dediklerine göre, daha cesur da dövüşüyordu, sonunda Barka'nın askerleri kaçmaya başladılar. Hulagu hemen emir verdi:

«Düşmanı izleyin.»

Ama o kadar yorgun idiler ki, düşmanı istedikleri kadar yani sonuna kadar izleyecek gücü kendilerinde bulamadılar.

Hulagu kumandanlarını topladı:

«Savaş meydanında dost düşman, bizden veya Barka'nın askerlerinden kim varsa, hepsinin cesedlerini yakın.»

Sonra ordusuyla birlikte memleketine döndü.

Bir Tatar hükümdarı vardı, adı Mongu Timur idi, ölünce tahtına Tulabugha geçti.

Tulabugha gençti, cesurdu, iyi bir askerdi. Ne yazık ki başka bir Tatar hükümdarı tarafından öldürüldü, öldüren Tatar hükümdarının adı Tuda Mongu idi, bir Tatar kralı yardımıyle Noghayi'nin yard:mıyle Tulabugha'yı öldürttü.

Tuda Mongu, böylece tahta geçti ama hükümdarlığı kısa sürdü, yerine Toktayi geçti. Toktayi iyi ve cesur bir hükümdardı.

Biz gelelim Tulabugha'nın oğullarına.

Bu sırada ikisi de büyümüş silâh sallayacak yaşa gelmişlerdi.

Günlerden bir gün,.Toktayi'nin huzuruna çıktılar, Toktayi onları iyi ve güler yüzle karşıladı:

«Bir şey mi istiyorsunz?» dedi.

İki kardeş şöyle dediler:

«Büyük hükümdar, biliyorsunuz babamızı Tuda Mongu ile Noghayi bir olup öldürttü. Bunun için bunların cezalanmasını isityoruz.»

Toktayi:

«İyi ama Tuda Mongu öldü.» dedi.

İki delikanlı karşılık verdi:

«Evet öldü. Ama Noghayi sağ, yaşıyor. Kozumuzu onunla paylaşalım, izin veriniz.»

Bunun üzerne Toktayi şöyle konuştu:

«Ben Noghayi'yi huzuruma çağırırım, burada konuşur hakl:yı haksızı ayırt ederiz.»

Derken, Noghayi'ye elçi ve haberci gönderildi, Noghayi habercilerin sözlerini duyunca güldü:

«Siz gidiniz, daveti kabul etmiyeceğimi söyleyiniz.» dedi.

Toktayi bu habere çok kızdı, bağırdı:

«Gidin söyleyin Noghayi'ye, ya huzuruma gelir yahut ben ordumla gelir ona dersini veririm.»

İki güvenilir elçisiyle bu haberi gönderdi. Elçiler Noghayi'nin huzuruna çıktılar dediler ki:

«Biz elçiyiz, size haber getirdik. Toktayi kızdı, ya gelir sorularıma cevap verir, diyor, yahut ben askerlerimle gelir ona sorarım.»

Noghayi, elçilere dedi ki:

«Kimseden korkum yok, gidin söyleyin.»

Toktayi, bunun üzerine hemen subaylarını ve kumandanlarını topladı, emir verdi:

«Orduyu savaşa hazır edin.»

Kısa zamanda 200 bin kişilik bir ordu topladılar. Yürüyüşe geçtiler, Don nehri kıyısında büyük bir düzlükte konakladılar.

Noghayi de askerlerini hazırlamıştı, ancak asker sayısı 150 bin kadardı.

Noghayi de Don nehrinin kıyısındaki düzlüğe geldi, savaş düzenine girdi.

Gene Tatar geleneğine göre, davullar çalındı, şarkılar söylendi. Sonra kanlı bir savaş başladı. Size bu savaşı geniş geniş anlatmayacağım. Çünkü Tatarların nasıl savaştığını zaman zaman naklettim.

Sonunda, Toktayi'nin askerleri yenik düştüler, kaçmaya başladılar. Toktayi çok uğraştı, gurur ve şerefini kurtarmak için cesurca dövüştü ama nafile. Sonunda askerleriyle birlikte kaçtı. Tulabugha'nın iki oğlu da onunla birlikte kaçtı.

Noghayi, büyük bir zafer ve ganimetle memleketine döndü.

— S O N —

İÇİNDEKİLER

TERCÜMAN 1001 TEMEL ESER SERİSİNDEN ÇIKAN KİTAPLAR

1—YUNUS EMRE
2—HUZUR
3—18. YÜZYIL TÜRK ÖRF VE ADETLERİ
4—EŞREFOĞLU DİVANI
5—ORUÇ BEĞ TARİHİ
6—BOZGUN
7—MEVLANA
8—EMİR SULTAN
9—BUHRANLARIMIZ
10—TÜRKLERİN MANEVİ GÜCÜ
11—BİR ZAMANLAR İSTANBUL
12—TÜRKİYE MEKTUPLARI
13—NECATİ BEY DİVANI
14—BARBAROS HAYRETTİN PAŞA I
15—BARBAROS HAYRETTİN PAŞA II
16—SOSYALİST ÜLKELERDE FİKİR SANATIN KADERİ
17—TEŞRİFAT VE TEŞKİLATIMIZ
18—TÜRKİYE'NİN DÖRT YILI
19—KİTAB—I BAHRİYE I
KİTAB—I BAHRİYE II
20—GECE HİKAYELERİ (Müsameretname)
21—FATİH'İN TARİHİ
22—RAMAZANNAME
23—GAZİ MUSTAFA KEMAL
24—ZAĞRA MÜFTÜSÜNÜN HATIRALARI
25—EVRAK—I PERİŞAN
26—KARACAOĞLAN
27—CAN ÇEKİŞEN TÜRKİYE
28—BUDİN KANUNNAMESİ
29—İSLAM MEDENİYETİ
30—AHLAK
31—TÜRKİYE'Yİ BÖYLE GÖRDÜM
32—LEHÇETÜ'L HAKAYIK
33—TÜRKLERİN SOY KÜTÜĞÜ
34—AHMET HARAMİ DESTANI
35—A'MAK—I HAYAL
36—KABUSNAME I
KABISNAME II
37—MÜNECCİM BAŞI TARİHİ I
MÜNECCİM BAŞI TARİHİ II
38—AŞİRETTEN DEVLETE (Türkiye Tarihi I)
39—İMPARATORLUK YOLU (Türkiye tarihi II)
40—CİHAN HAKİMİYETİ(Türkiye tarihi III)
41—OLGUNLUK ÇAĞI(Türkiye tarihi IV)
42—SONUN BAŞLANGICI (Türkiye tarihi V)
43—SONA DOĞRU(Türkiye tarihi VI)
44—DÜŞERKEN(türkiye tarihi VII)
45—BÜYÜK SANCAĞIN GÖLGESİNDE
46—BİZANS TARİHİ I
47—BİZANS TARİHİ II
48—ENVARU'L AŞIKIN I
49—ENVARU'L AŞIKIN II
50—ENVARU'L AŞIKIN III
51—1001 HADİS I
52—1001 HADİS II
53—MEVLANA CELALEDDİN RUMİ
54—İSTANBUL TÜRK KALELERİ
55—MUHAMMEDİYE I
56—MUHAMMEDİYE II
57—MUHAMMEDİYE III
58—MUHAMMEDİYE IV
59—TÜRKİYE'DE SANATLAR VE ZENEATLAR
60—DELHİ TÜRK İMPARATORLUĞU
61—MİR—AT—ÜL MEMALİK
62—TAVSİR—İ AHLAK
63—TÜRKİYE 1850 CİLT I
64—TÜRKİYE 1850 CİLT II
65—ESLAF
66—SÖMÜRÜLEN TOPRAKLAR SOVYET İMPARATORLUĞU
67—SÖMÜRÜLEN MİLLETLER SOVYET İMPARATORLUĞU 2 CİLT
68—ZAFERNAME
69—DEVLET VE AİLE AHLAKI
70—VAKA—I—CEDİD
71—HUZUR—U AKLÜ FENDE MADDİYUN MESLEK—İ DELALETİ
72—KOCA SEKBANBAŞI
73—HAYDAR ÇELEBİ RUZNAMESİ
74—TARİHİ GİLMANİ
75—GİZLİ NOTLAR
76—FATİH SULTAN MEHMEDE NASİHATLER
77—KIRIM HARBİ
78 — ÇANAKKALE İÇİNDE VURDULAR BENİ
79 — ESİR ORTA ASYA
80 — YÖNETENLERİN YÖNETİMİ
81 — TÜRKLERİN SİYASİ DÜSTURLARI
82 — YİRMİSEKİZ ÇELEBİ MEHMED EFENDİ SEFARETNAMESİ
83 — TÜRK İSLAM TARİHİNDEN CİLT 1
84 TÜRK İSLAM TARİHİNDEN CİLT 2
85 — ESKİ YURT
86 — YENİKAPI MEVLEVİHANESİ
87 — MORKOPOLO SEYAHATNAMESİ CİLT 1

Fiatı 15.— Lira